ΕΤΟΣ ΜΕ. ΤΕΥΧΟΣ 534 – 535 ια'. — ιβ'

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ

Μηνιαῖον Θεολογικὸν - Θρησκευτικὸν περιοδικόν.
Ὄργανον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	1962

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ: "ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ"
ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ Π. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1917
ΙΔΡΥΤΗΣ: Ο ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ (†)
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Π. Σ. ΡΟΚΚΟΣ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ Τ. 534-535 ια΄.-ιβ΄.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

ΤΟΥ Π. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΕΠΙ ΤΗ ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Ἐλέῳ Θεοῦ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης

Πρὸς

Τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα τῆς καθ᾽ ἡμᾶς Ἁγιωτάτης Μητροπόλεως

Τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά.

Πλήρεις χαρᾶς διὰ τὴν χαρμόσυνον καὶ λαμπρὰν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων, χαιρετίζομεν ὑμᾶς σήμερον μετὰ πολλῆς ἀγάπης καὶ ἐγκαρδίως εὐχόμεθα εἰς ὑμᾶς μόνιμον πάντοτε καὶ ἀναφαίρετον τὴν εἰρήνην καὶ τὴν χαρὰν τῶν Χριστουγέννων.

Περὶ τῆς χαρᾶς ταύτης, ἡ ὁποία γίνεται κτῆμα πάντων «ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθησαν», ὡμίλησε πρῶτος εἰς τοὺς ἀγαθοὺς ποιμένας τῆς Βηθλεέμ, ἐπὶ τῇ κατὰ σάρκα γεννήσει τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ὁ Ἄγγελος τοῦ Θεοῦ καὶ εἶπε «Εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ, ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτήρ, ὅς ἐστὶ Χριστὸς Κύριος». Ἐν συνεχείᾳ τούτου, αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπληροφόρησε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, προτρέπων αὐτοὺς εἰς χαρὰν καὶ

ἀγαλλίασιν καὶ διαβεβαιῶν αὐτούς, ὅτι ἡ χαρά, τὴν ὁποίαν αὐτὸς προκαλεῖ καὶ παρέχει, εἶναι χαρά, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς καὶ οὐδὲν δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ ἐκείνους ὅσοι πιστεύουν εἰς Αὐτὸν καὶ ἀγαποῦν Αὐτόν. «Ὄψομαι ὑμᾶς», εἶπεν, «καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδία καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἴρει ἀφ' ὑμῶν».

Συνέπεια τῆς ἀναφαιρέτου ταύτης χαρᾶς τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ, εἰρήνη, ἡ ὁποία διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου. Διότι «ὁ κόσμος», ὁ χωρὶς Χριστοῦ καὶ μακρὰν τοῦ Χριστοῦ κόσμος, «ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται», κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἁγίου Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, καὶ ἔχει τὴν εἰρήνην αὐτοῦ ἀσταθῆ καὶ ἀβεβαίαν, μὴ δυναμένην νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ καὶ πάντοτε ἐπηρεαζομένην ὑπὸ τοῦ πονηροῦ. Δὲν εἶναι ποτὲ ἀσφαλὴς ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου. Τοῦτο δέ, περισσότερον ἀπὸ ἄλλοτε, διαπιστοῦται ἀσφαλῶς, εἰς τὰς καθ' ἡμᾶς χαλεπὰς καὶ πονηρὰς ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας, ἡ κρίσις τὴν ὁποίαν διέρχεται ὁ κόσμος καὶ οἱ συνεχεῖς πόλεμοι, ψυχροὶ καὶ θερμοί, μαρτυροῦσι τὸ ἀβέβαιον τῆς εἰρήνης καὶ τὸν μέγαν κίνδυνον τὸν ὁποῖον ἀντιμετωπίζει συνεχῶς ἡ εἰρήνη.

Διότι, ἐν τῷ πονηρῷ κείμενος ὁ κόσμος, εἶναι, ἐν πρώτοις, μακρὰν τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος μόνος «εἶναι ἡ εἰρήνη ἡμῶν», κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου. Δουλεύει, ὁ ἐν τῷ πονηρῷ κείμενος κόσμος, εἰς τὸ ψεῦδοςκαὶ τὴν ἀδικίαν, καὶ ἀγνοεῖ τὴν εἰρηνοποιὸν εἰλικρινῆ καὶ πλήρη ἀγάπην, τὴν ὁποίαν, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Σωτῆρος, ὀφείλουν οἱ ἄνθρωποι πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς πάντας.

Πόλεμοι δὲ καὶ «ἀκοαὶ πολέμων» καὶ μάχαι καὶ φόνοι καὶ πλῆθος ἄλλων ἐγκλημάτων ἀπαισίων καὶ εἰδεχθῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα, δυστυχῶς, δὲν εἶναι ξένα, οὔτε αὐτὸ τὸ γῆρας, οὔτε ἡ νεότης, οὔτε ὁ κόσμος ὁ παιδικός, φυγαδεύουν ἀπὸ τὰς συνειδήσεις καὶ τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων τὴν εἰρήνην τὴν ἀληθῆ, τοῦ Χριστοῦ τὴν εἰρήνην καί, μαζὶ μὲ αὐτήν, καὶ τὴν χαρὰν τοῦ Χριστοῦ. Δὲν ἔχει σημασίαν ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου ὑπόσχονται «εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν». Διότι, ὡς καὶ ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος Παῦλος ἔγραψε πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς, ἐφ' ὅσον «μυστήριον ἀνομίας ἐνεργεῖται», ἀντὶ τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς εἰρήνης, αἰφνίδιος ἐφίσταται ὄλεθρος», εἰς μορφὴν πολέμου ἢ ἄλλων δεινῶν, τὰ ὁποῖα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ ὡς εἶναι γνωστόν, εἶναι «ἁμαρτίας ὀψώνια», εἶναι «ἀπάτης καὶ ἀδικίας» καρποί.

Τοῦτο, εἰδικῶς ὡς πρὸς τοὺς πολέμους, ἔχει καὶ ἱστορικῶς ἐξακριβωθῆ. Διότι, ἀφορμὴ καὶ πηγὴ τῶν πολέμων, εἶναι, κυρίως καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἡ ἀδικία καὶ τὸ ψεῦδος, ἡ ἀνομία καὶ ἡ ἀπάτη. Αὐτὰ

ἀπομακρύνουν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴν χριστιανικὴν πίστιν, εἶναι Ἄρχων εἰρήνης καὶ Θεὸς τῆς εἰρήνης. Μακρὰν δὲ τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος, εὐχερέστατα προκαλεῖ τὸν πόλεμον καὶ ἐμπίπτει εἰς τὴν παγίδα καὶ τὸν πειρασμὸν τοῦ πολέμου. Πολὺ περισσότερον, ὅταν ὁ ἄνθρωπος, εἴτε ὡς ἄτομον εἴτε ὡς Ἔθνος, δὲν ἀπομακρύνεται ἁπλῶς ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλ' ἀρνεῖται τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ, πολλάκις δὲ καὶ κηρύσσει πόλεμον κατὰ τοῦ Θεοῦ.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη λόγων πολλῶν εἰς ἀπόδειξιν τῶν ἀνωτέρω ἀληθειῶν. Διότι περὶ αὐτῶν ὁμιλοῦσι περιτράνως τὰ πράγματα καὶ ἡ σημερινὴ θλιβερὰ καὶ λίαν ὀδυνηρὰ κατάστασις καὶ κρίσις τοῦ κόσμου. Τί εἶναι αὐτό, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει κυρίως τὸν σημερινὸν κόσμον; Συνοχὴ Ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ ἀπὸ φόβου πολέμων καὶ προσδοκίας ἐπερχομένων εἰς τὴν οἰκουμένην δεινῶν, ὡς αὐτὸς ὁ Σωτὴρ περιέγραψε.

Στῶμεν, λοιπόν, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, καλῶς, ὡς ἐμπρέπει εἰς ἀληθεῖς Χριστιανούς. Μὴ λησμονῶμεν ποτὲ ὅτι, ὁ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθεὶς Ἰησοῦς Χριστός, εἶναι ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὅτι Αὐτὸς σώζει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. Πρὸς Αὐτὸν ἂς στρέφωμεν πάντοτε νοῦν καὶ καρδίαν. Καί, ἀνεπηρέαστοι πάντοτε ἀπὸ τὸν κόσμον, εἰς Αὐτὸν ἂς προσφέρωμεν, πάντοτε, τὴν πίστιν ἡμῶν καὶ τὴν ἀγάπην ἡμῶν. Ἵνα ἡ εἰρήνη καὶ ἡ χαρὰ Αὐτοῦ φρουρῇ πάντοτε τὰς καρδίας ἡμῶν. Ἀμήν.

Μετ' εὐχῶν ἐγκαρδίων καὶ ἀγάπης πατρικῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐνανθρωπήσαντι

† Ο ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ **ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ**

—Ἀνεγνώσθη ἐπ' Ἐκκλησίας μετὰ τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον τῆς Θ. Λειτουργίας τῶν Χριστουγέννων.

Η ΔΙΑΚΡΙΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΝΗΠΤΙΚΟΥΣ ΠΑΤΕΡΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ *

Ὑπὸ ΑΓΑΜ. ΤΣΑΡΑ

Ἡ διάκρισις εἶναι ἀπαραίτητος εἰς πᾶν βῆμα μας, εἶναι προϋπόθεσις τῆς ὑπάρξεως πνευματικῆς ζωῆς διότι, ὡς ἐλέχθη εἰς τὴν ἀρχήν, «εἶναι γεννήτρια καὶ φύλαξ πασῶν τῶν ἀρετῶν» κατὰ τὸν Μ. Ἀντώνιον· εἶναι ἡ συντομωτέρα ὁδὸς ἡ ὁδηγοῦσα πρὸς τὸν Χριστόν, κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον.

Εἶναι ἔμπειρος οἰκοδόμος ἡ διάκρισις, λέγει ὁ ὅσιος Πέτρος ὁ Δαμασκηνός, ὅστις ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἰκοδομεῖ τὸν οἶκον τῆς ψυχῆς κατάλληλον ὥστε νὰ εἰσέλθῃ καὶ κατοικήσῃ ὁ Βασιλεύς: «Δέεται πᾶς ἄνθρωπος ὑπομονῆς πρὸ πάντων, φησὶν ὁ Μ. Βασίλειος, ὥσπερ γῆ ὑετοῦ, ἵνα τὸ θεμέλιον, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἤτοι τὴν πίστιν, ἐπ' αὐτῆς τίθησι καὶ κατὰ μικρὸν οἰκοδομεῖ ἡ διάκρισις, ὡς ἔμπειρος οἰκοδόμος τὸν οἶκον τῆς ψυχῆς· διηνεκῶς μὲν πηλὸν τίθησιν ἐκ τῆς γῆς τῆς ταπεινώσεως, ἵνα συνέχῃ λίθον πρὸς λίθον, ἤτοι ἀρετὴν πρὸς ἀρετήν, μέχρις ἂν ἡ στέγη τίθεται, ἤγουν ἡ τελεία ἀγάπη· καὶ οὕτως ὁ οἰκοδεσπότης εἰσέρχεται καὶ κατοικεῖ εἰς τὴν ψυχήν, εἴπερ θυρωροὺς ἔχει καλοὺς ἀείποτε ὅπλα κατέχοντας, ἤγουν νοήματα φωτεινὰ καὶ θεοπρεπεῖς ἐργασίας, δυναμένας ἀνενόχλητον ποιῆσαι τὸν Βασιλέα»· (Γ. 90/2).

Ὡραία ἡ εἰκὼν αὐτὴ τῆς οἰκοδομήσεως τῆς ψυχῆς ὥστε νὰ γίνῃ περίλαμπρον ἀνάκτορον κατάλληλον διὰ τὸν Βασιλέα. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ὑπομονῆς τίθεται τὸ θεμέλιον, ἡ πίστις· ἐπὶ τοῦ θεμελίου αὐτοῦ ὁ ἔμπειρος οἰκοδόμος, ἡ διάκρισις, οἰκοδομεῖ τὸν οἶκον. Τοποθετεῖ λίθον ἐπὶ λίθου, δηλαδὴ ἀρετὴν πρὸς ἀρετὴν καὶ φροντίζει διὰ τὴν συνοχὴν τῶν λίθων αὐτῶν μὲ τὸν πηλὸν τῆς ταπεινώσεως, μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὴν στέγην τοῦ οἴκου δηλαδὴ εἰς τὴν τελείαν ἀγάπην. Τὸ πόσον ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν εἶναι ἡ διάκρισις, τὸ κατανοοῦ-

[1]. Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους καὶ τέλος.

μεν ἂν σκεφθῶμεν πόσον ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἀνέγερσιν μιᾶς οἰκοδομῆς εἶναι ὁ οἰκοδόμος!

Καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι ἐμπειρότατος ὁ οἰκοδόμος αὐτὸς τῆς ψυχῆς διὰ νὰ ἐργασθῇ ἀποτελεσματικῶς. Ἄλλοτε αἱ μεθοδίαι τοῦ διαβόλου, ἄλλοτε ἡ ἀδυναμία μας, ἄλλοτε ἡ ἀκηδία μας, μᾶς ὠθοῦν νὰ παραθεωρῶμεν εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τὰ σπουδαιότερα καὶ νὰ κατατριβώμεθα εἰς τὰ ἐπιφανειακά. Ἀποφεύγομεν κακίας τινὰς φανερὰς καὶ νομίζομεν ὅτι πληροῦμεν τὸν νόμον, ἢ ἐκτελοῦμεν καθήκοντά τινα (νηστείαν ἢ ἁγνότητα ἢ καὶ ἔργα τινὰ ἀγάπης κλπ.) καὶ νομίζομεν ὅτι βιοῦμεν Χριστόν. Παραμελοῦμεν τελείως τὸν ἐσωτερικόν μας κόσμον, τὴν καθαρότητα τῆς διανοίας μας ἀπὸ τοὺς λογισμούς, τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας μας, αἵτινες καὶ μόνον μᾶς ὁδηγοῦν εἰς ὄντως πνευματικὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν τέλεσιν πάσης ἀρετῆς κατὰ Θεόν. «Οὐχ' ἡ τῶν φαινομένων κακῶν ἀποχὴ τελείωσίς ἐστιν, ἀλλ' ἡ κατὰ διάνοιαν κάθαρσις, αὕτη τελεία» λέγει ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ μέγας (Γ. 204/πβ').

Αἱ σωματικαὶ ἀρεταί, αἱ ὁποῖαι μᾶλλον εἶναι ἐργαλεῖα ἀρετῶν, εἶναι εὐκολώτεραι ἀπὸ τὰς ψυχικάς, λέγει ὁ ὅσιος Πέτρος ὁ Δαμασκηνός: «Αἱ σωματικαὶ ἀρεταί, μᾶλλον δὲ ἀρετῶν ἐργαλεῖα, εὐκολώτεραι εἰσίν, εἰ καὶ πόνων σωματικῶν δέονται. Αἱ δὲ τῆς ψυχῆς, εἰ καὶ λογισμοῦ μόνον ἐπιστασίας δέονται, ἀλλὰ δυσκατόρθωτον ἔχουσι τὴν κτῆσιν. Διὰ τοῦτο ὁ νόμος ἐν πρώτοις φησί: πρόσεχε σεαυτῷ (ἐξόδ. κγ' 21). Περὶ τούτου τοίνυν τοῦ ρητοῦ ἔγραψεν ὁ Μ. Βασίλειος λόγον ἀξιάγαστον· ἡμεῖς δὲ τί ἐροῦμεν μηδ' ὅλως προσέχοντες, ἀλλὰ κατὰ τοὺς Φαρισαίους τινὲς ἐσμέν· νηστείας μὲν καὶ ἀγρυπνίας καὶ τὰ τοιαῦτα ἴσως ἔχουσι τινές, καὶ πολλάκις ἐν γνώσει μερικῇ· διάκρισιν δὲ μὴ ἔχοντες, διὰ τὸ μὴ θέλειν ἡμᾶς προσέχειν ἑαυτοῖς καὶ γινώσκειν τὶ τό ζητούμενον ἐξ ἡμῶν · οὐδὲ γὰρ θέλει τις ὑπομένειν ἐν προσοχῇ λογισμῶν, καὶ κἂν γένηται τοῖς ἄλλοις ἔμπειρος ναύτης, μήτι γε ναύκληρος. Ἀλλ' ὡς ὁρῶμεν πάντες τυφλοὶ ὄντες, λέγομεν ὅτι βλέπομεν κατὰ τοὺς Φαρισαίους» (Γ. 120/13).

Μὴ προσέχοντες τοὺς λογισμούς μας, μὴ προσέχοντες τοὺς ἑαυτούς μας ὥστε πάντοτε νὰ γνωρίζωμεν τί εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ζητεῖται ἀπὸ ἡμᾶς εἰς πᾶσαν στιγμήν, δὲν ἀποκτῶμεν τὴν διάκρισιν. Οὕτω μένομεν τυφλοὶ καί, τὸ χειρότερον, νομίζομεν ὅτι βλέπομεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΑΙ ΩΦΕΛΕΙΑΙ ΕΚ ΤΗΣ ΑΣΚΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ

Ἐκ τῶν ὅσων ἐξετέθησαν, κατεφάνη πόσον κεντρικὴν θέσιν καὶ βασικὴν σημασίαν διὰ τὴν πνευματικὴν προκοπὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἀποδίδουν οἱ Ἅγιοι Πατέρες εἰς τὴν διάκρισιν. Ἀνάγκη νὰ ἐπιμείνωμεν ἐπὶ τοῦ θέματος ἵνα ἴδωμεν τί χαρίζει εἰς τὸν ἀποκτῶντα αὐτήν.

Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος λέγει ὅτι δὲν δύναται κἂν νὰ ὀνομασθῇ λογικὸς ἄνθρωπος ὁ στερούμενος τῆς διακρίσεως: «Οἱ ἄνθρωποι λογικοὶ καταχρηστικῶς λέγονται· οὐκ εἰσὶ δὲ λογικοί, οἱ τοὺς λόγους καὶ τὰ βιβλία τῶν πάλαι σοφῶν ἐκμαθόντες· ἀλλ' οἱ λογικὴν ἔχοντες τὴν ψυχὴν καὶ δυνάμενοι διακρίνειν, τί μὲν ἐστι καλόν, ποῖον δέ ἐστι τὸ κακόν· καὶ τὰ μὲν πονηρὰ καὶ ψυχοβλαβῆ φεύγοντες, τὰ δὲ ἀγαθὰ καὶ ψυχωφελῆ σπουδαίως διὰ μελέτης ἔχοντες· καὶ ταῦτα πράττοντες μετὰ πολλῆς τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίας· οὗτοι μόνοι λογικοὶ ἄνθρωποι κατὰ ἀλήθειαν ὀφείλουσι λέγεσθαι» (Α 4/α').

Οἱ μὴ ἔχοντες διάκρισιν εἶναι τυφλοὶ τὴν ψυχήν, λέγει πάλιν ὁ Μ. Ἀντώνιος, καὶ δὲν πρέπει νὰ τοὺς προσέχωμεν μήπως τοὺς ὁμοιάσωμεν. «Οἱ μὴ ὁρῶντες τὸ συμφέρον αὐτοῖς καὶ τὸ ἀγαθὸν γνωρίζοντες, τυφλώττουσι τὴν ψυχήν· καὶ τὸ διακριτικὸν ἐκπεπώρωνται· ὅθεν τούτοις οὐ χρὴ προσέχειν τὸν νοῦν, ἵνα μὴ τοῖς αὐτοῖς ἐξ ἀνάγκης περιπέσωμεν καὶ ἡμεῖς ἀπρονοήτως ὡς τυφλοί» (Α. 13/ξη'). Αὐτοί, συνεχίζει ὁ ἴδιος, εἶναι τυφλοὶ τὴν καρδίαν καὶ τὴν διάνοιαν, διότι ὑποδεχθέντες τὸ κακὸν ὡς καλὸν περιέπεσαν ἐξ ἀγνοίας εἰς ἀπώλειαν: «Τοὺς ἐπιλελησμένους τῆς χρηστῆς πολιτείας καὶ Θεῷ ἀρεσκούσης καὶ τὰ ὀρθὰ καὶ θεοφιλῆ δόγματα μὴ φρονοῦντες, μισεῖν μὲν οὐ χρή, ἐλεεῖν δὲ μᾶλλον ὡς πηροὺς τοῦ διακριτικοῦ καὶ τυφλοὺς τὴν καρδίαν καὶ τὴν διάνοιαν· τὸ γὰρ κακὸν ὡς καλὸν ὑποδεξάμενοι ὑπὸ ἀγνοίας ἀπόλλυνται· καὶ οὐ γνωρίζουσι τὸν Θεὸν οἱ τρισάθλιοι καὶ ἀνόητοι τὴν ψυχήν» (Α. 15/πγ'). Ὁ μὴ ἀποκτήσας τὴν διάκρισιν, λέγει ὁ Ἅγιος Κασσιανός, εἶναι ἀναπόφευκτον νὰ πλανᾶται εἰς τὸ νυκτερινὸν σκότος καὶ ὄχι μόνον εἰς τοὺς βόθρους τῆς κακίας θὰ πίπτῃ ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ὁμαλὰ καὶ ὀρθὰ θὰ προσκόπτῃ (Α. 85/7).

Ὁ ἅγιος Μακάριος (4ος αἰὼν) φρονεῖ ὅτι ἡ διάκρισις εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία θὰ διατηρήσῃ τὸν ἀγωνιζόμενον εἰς διαρκῆ ἱκανότητα τοῦ νὰ ἐπισημαίνῃ καὶ πολεμῇ τὴν ἁμαρτίαν, μὴ ἐφησυχάζων ἐπὶ τῇ

οἱαδήποτε προόδῳ πνευματικῇ τὴν ὁποίαν ἐσημείωσε. Εἰς πολλούς, λέγει, συνέβη τὸ νὰ ἀπολαύσουν τῆς χάριτος καὶ ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον νὰ ἀποβάλουν τὸ κακὸν καὶ νὰ σβεσθῇ ἡ ἐπιθυμία του, καὶ ὕστερον, ἐνῷ ἐνόμιζον ὅτι εἰσῆλθον εἰς τὸν γαλήνιον λιμένα τῆς ἀπαθείας, ἐπεφάνη αὐτοῖς ὡς ἐξ ἐνέδρας ἡ κακία. Τοῦτο διότι «οἱ εὔκολοι καὶ ἀμαθεῖς» μικρὰν πρόοδον πνευματικὴν ἂν κάμουν, λέγουν ἐνικήσαμεν. Καὶ συνεχίζει: «Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τὰ πράγματα οὕτως ἔχειν· ὥσπερ ὅταν ἡλίου καθαρῶς ἐκλάμποντος, σκοτεινὸς ἀνὴρ ἄφνω ἢ ὁμίχλη ἐπιδραμοῦσα ἐπισκοτίσειεν αὐτοῦ τῷ καλῷ φωτί, τούτῳ γὰρ παραπλησίως ἔχουσι τῷ λόγῳ οἱ τῆς μὲν τοῦ Θεοῦ χάριτος ἐπιτυχόντες, μήπω δὲ πρὸς ἀκρίβειαν διακαθαρθέντες, ἀλλ' ἐν τῷ βάθει ἔτι κατάσχετοι ὄντες ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ὥστε πολλῆς τῷ ὄντι διακρίσεως δεῖ πρὸς τὸ πεῖρᾳ ταῦτα τῇ τελειωτάτῃ παραλαβεῖν» (Γ. 202ος'). Διατί συνέβη ἡ δευτέρα πτῶσις; Διότι δὲν ἐκαθαρίσθησαν καλῶς καὶ ἐνῷ κατ' ἐπιφάνειαν ἐβασίλευεν ἡ ἀρετή, εἰς τὸ βάθος ἐκυριάρχει ἡ κακία. Τοῦτο, μόνον ἂν ἡ ψυχὴ εἶναι ὡπλισμένη μὲ τὸ φῶς τῆς διακρίσεως, δύναται νὰ τὸ ἀντιληφθῇ.

Οἱ θέλοντες νὰ ἐπιτύχουν βίον Χριστιανικόν, λέγει ἀλλαχοῦ ὁ ἅγιος Μακάριος, πρέπει μετὰ πολλῆς σπουδῆς νὰ ἐπιμελῶνται τοῦ διακριτικοῦ τῆς ψυχῆς των, ἵνα δύνανται νὰ διακρίνουν τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ οὕτω μεταχειριζόμενοι τὸν ὀφθαλμὸν τῆς διακρίσεως θὰ ζῶσιν ἀπροσκόπτως, διότι θὰ δύνανται νὰ ἀποφεύγωσι τὰς ἀφορμὰς τῆς κακίας. Ἀλλ' ἂς ἀκούσωμεν τὸν ἴδιον ὁμιλοῦντα: «Οἷς μέλλει τὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ βίον ὡς κάλλιστα κατορθοῦν, τούτοις καὶ προσήκει προηγουμένως τοῦ διανοητικοῦ τε καὶ διακριτικοῦ καὶ ἡγεμονικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς διὰ πάσης ἐπιμελεῖσθαι τῆς σπουδῆς· ἵνα τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ κακοῦ διάκρισιν ἀκριβώσαντες, καὶ ἃ παρὰ φύσιν ἐπεισήχθη πάθη τῆς καθαρᾶς ἀποκρίναντες φύσεως, ἀπροσκόπτως ζῆν ἔχοιεν, ὡς ὀφθαλμῷ τῷ τῆς διακρίσεως μέλει χρωμένοις· καὶ ἀσύνθετοι πρὸς τὰς τῆς κακίας ἀφορμὰς εἶναι δυνάμενοι. Ἔστι γὰρ θέλημα τῇ ψυχῇ τὰ μέλη τοῦ σώματος τῇ τῶν αἰσθήσεων βλάβῃ ἄχραντα συντηρεῖν, ἀπεῖρξαι τε ἑαυτὴν τῶν τοῦ κόσμου περισπασμῶν καὶ φυλάξαι τὴν καρδίαν τοῦ μὴ ἐξαπλοῦν ἐν τῷ κόσμῳ τὰ μέλη τῶν αὐτοῦ λογισμῶν, ἀλλὰ περισφίγγειν αὐτὰ πάντοθεν καὶ συνέχειν χαμαιζήλου μερίμνης καὶ ἡδονῆς. Ἐπειδὰν οὖν ὁ Κύριος ἴδῃ τινὰ ταύτῃ διάγοντα καὶ οὕτως ἑαυτῶν ἀκριβοῦντα καὶ συντηροῦντα, φόβῳ τε καὶ τρόμῳ δουλεύειν αὐτῷ προθέμενον, ἐπορέγει καὶ τὴν ἐκ τῆς αὐτοῦ χάριτος ἐπικουρίαν. Ἐπεί, τί ποιήσειεν ὁ Θεὸς τῷ ἑκόντι τῷ κόσμῳ ἑαυτὸν ἐμπαρέχοντι καὶ ὀπίσω τῶν ἡδονῶν αὐτοῦ πορευόμενον;» (Γ. 196/ξδ'). Τὴν οὕτω

λοιπὸν προσπαθοῦσαν ψυχὴν βοηθεῖ μὲ τὴν χάριν Του καὶ ὁ Κύριος. Ἀντιθέτως, ὡς ἐπιγραμματικῶς καταλήγει ὁ ἅγιος πατήρ, τί νὰ κάμῃ ὁ Θεὸς εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἑκουσίως δίδεται εἰς τὸν κόσμον καὶ πορεύεται ὀπίσω τῶν ἡδονῶν αὐτοῦ;

Ὁ ὅσιος Πέτρος ὁ Δαμασκηνὸς ἐκτυλίσσει ἐνώπιόν μας τὴν ἐσωτερικὴν ἐργασίαν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ κτησαμένου τὴν διάκρισιν.

Ἔχει, λέγει, πλήρη ἐπίγνωσιν τῆς ἀδυναμίας του· τόσον εἰς τὸ γινώσκειν ὅσον καὶ εἰς τὸ πράττειν τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ φυλάττειν αὐτό, καὶ εἶναι πεπεισμένος ὅτι πᾶν ὅ,τι γνωρίζει ἐκ τῆς χάριτος τὸ ἔχει, καὶ πᾶν ὅ,τι ἀγαθὸν πράττει διὰ τῆς χάριτος τὸ κατορθώνει: «Ὁ ἀγαπῶν καὶ φοβούμενος τὸν Θεόν, ἐκ ταπεινοφροσύνης τὴν διάκρισιν ἔλαβεν, δι' ἧς γινώσκει ὅτι κτίσμα Θεοῦ ἐστι καὶ ὅτι οὔτε ἀγαθὸν δύναται ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ, οὔτε φυλάττειν τοῦτο γινόμενον ὑπὸ τῆς χάριτος· καὶ οὔτε ἀναιρεῖν πειρασμόν, οὔθ' ὑπομένειν ἐξ ἰδίας ἀνδρείας ἢ φρονήσεως. Καὶ ἐκ τῆς διακρίσεως ἔρχεται εἰς μερικὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων καὶ ἄρχεται βλέπειν κατὰ νοῦν πάντα τὰ ὄντα καί, τοὺς λόγους τούτων ἀγνοῶν, ποθεῖ τὸν διδάσκαλον· καὶ μὴ εὑρίσκων τοῦτον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἀθεώρητον, μήτε πάλιν, δεχόμενός τινα ἐν σχήματι, ὡς μαθὼν τοῦτο ἐκ τῆς διακρίσεως, ἢ κἂν ἀμάρτυρον νόημα, μένει ἀπορῶν, κἀκ τούτου πάντα τὰ γινόμενα ὑπ' αὐτοῦ καὶ διδασκόμενα εἰς οὐδὲν λογίζεται, θεωρῶν ἔμπροσθεν αὐτοῦ τοσοῦτον πλῆθος τῶν πεπτωκότων ἀνθρώπων, μετὰ πολλῶν ἱδρώτων καὶ γνώσεων, ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῶν καθεξῆς· καὶ πῶς ἀκούει καὶ οὐ συνίησί τι τῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς λεγομένων, ἄρχεται δακρύειν ἐκ τῆς γνώσεως ταύτης, ἤγουν τοῦ γινώσκειν, ὅτι ὄντως οὐ γινώσκει ὡς δεῖ· καὶ θαῦμα ὄντως, πῶς ὁ δοκῶν εἰδέναι οὐδέπω οὐδὲν οἶδεν». (Γ. 161/33).

Πράγματι ἄξιον προσοχῆς εἶναι τὸ πῶς ὁ θεωρῶν τὸν ἑαυτόν του σοφόν, γνωρίζοντα καὶ κατανοοῦντα πάντα, εἰς τὴν πραγματικότητα οὐδέποτε ἐγνώρισέ τι. Ἐνῷ ὁ θεωρῶν τὸν ἑαυτόν του ὅτι τίποτε δὲν γνωρίζει, ὁ ἔχων συναίσθησιν τῆς πλήρους ἀγνοίας καὶ ἀδυναμίας του ἐνώπιον «τοῦ διδασκάλου», ἐνῷ τοῦ δίδει τὸ μέτρον τῆς τεραστίας ἀποστάσεως ποὺ τὸν χωρίζει ἀπὸ Ἐκεῖνον, τοῦ ἐπιτρέπει συγχρόνως νὰ Τὸν γνωρίσῃ καὶ νὰ Τὸν πλησιάσῃ. Εἶναι θαυμαστὸν ὄντως μὲ ποίας ὁδοὺς ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς εἰς τὴν ψυχὴν νὰ Τὸν πλησιάζῃ!

Οὐδεμία γνῶσις, οὐδεμία σοφία, οὐδεμία ἱκανότης, εἶναι ἱκαναὶ νὰ πλησιάσουν τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεόν. Μόνον ἡ ἐκ ταπεινοφροσύνης γενομένη διάκρισις χαρίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν θησαυρὸν αὐτόν.

Κατὰ τοὺς ἁγίους Πατέρας, ἡ διάκρισις γεννᾶ ἀκόμη εἰς τὸν ἔχοντα αὐτὴν ἓν μέγα χάρισμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν διόρασιν. Λέγει ὁ ὅσιος Πέτρος: «Ἐκ τῆς διακρίσεως γεννᾶται ἡ διόρασις, ἣν καλεῖ ὁ Προφήτης βουλὴν (Ἡσαΐου να΄ 2) ἥτις βλέπει τὰ πράγματα κατὰ φύσιν, καὶ νεκροῦται ὁ νοῦς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τῆς θεωρίας τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ» (Γ. 138/11).

Μέγα δὲ ἀγαθὸν ἡ διόρασις διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος προβλέπει τὰ μέλλοντα πταίσματα καὶ τὰ κεκρυμμένα τεχνάσματα τοῦ πολυμηχάνου δαίμονος καὶ ἐκκόπτει τὰς ἀφορμὰς τοῦ κακοῦ. Κατὰ τὸν αὐτὸν ὅσιον Πέτρον: «ἐκ τῆς διακρίσεως γεννᾶται ἡ διόρασις, ἤτοι τὸ προορᾶν τὰ μέλλοντα πταίσματα καὶ ἐκκόπτειν πρὸ καιροῦ ἐκ τῆς πείρας καὶ μνήμης τῶν προγεγονότων διὰ καθαρότητος νοός, καὶ τῶν ἐνεστώτων καὶ τῶν κλοπῇ γινομένων· καὶ ἐκ τούτων ἡ ἐλπίς, ἐξ ἧς ἡ προσπάθεια καὶ τελεία ἀγάπη» (Γ. 9/9). Καὶ ἀλλαχοῦ λέγει ὁ ἴδιος: «Γεννᾷ ἡ διάκρισις τῷ ἔχοντι αὐτήν, διόρασιν· ὥς φασὶ Μωϋσῆς τε καὶ ὁ τῆς Κλίμακος, ἵνα ὁ ἔχων προβλέπῃ τὰ κεκρυμμένα τοῦ ἐχθροῦ μηχανήματα καὶ ἐκκόπτῃ τὰς ἀφορμὰς αὐτῶν πρὸ καιροῦ... Σημεῖα δὲ τῆς διοράσεως, τὸ γινώσκειν τά τε ἴδια πταίσματα πρὶν εἰς τὸ ἔργον φθάσωσι καὶ τὰ κατὰ κλοπὴν γινόμενα ὑπὸ τῶν δαιμόνων· ἔπειτα καὶ τὰ κεκρυμμένα ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς μυστήρια, καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς κτίσμασιν... Φῶς μὲν ὡς προείρηται ὑπάρχει ἡ διάκρισις, ἀναγκαιωτέρα δὲ πάντων τῶν χαρισμάτων ἐστίν ἡ, ἐκ ταύτης γεννηθεῖσα, διόρασις» (Γ. 72/3).

Φθάνει δηλαδὴ διὰ τῆς διοράσεως ἡ ψυχὴ νὰ προβλέπῃ τὰς ἐνεργείας τοῦ σατανᾶ, νὰ γνωρίζῃ τὰ πταίσματά της πρὶν ἀκόμη ἐκδηλωθοῦν. Ἀκόμη νὰ διαβλέπῃ καὶ κατανοεῖ τὰ κεκρυμμένα δι' ἄλλους νοήματα τῶν θείων Γραφῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ κεκρυμμένα μυστήρια τῆς Δημιουργίας. Μεγίστη, λέγει ὁ ὅσιος, ἡ χρησιμότης τῆς διακρίσεως, καὶ ἐξ ὅλων τῶν χαρισμάτων ἀναγκαιωτέρα διὰ τὴν πνευματικὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἐκ ταύτης γεννηθεῖσα διόρασις. Καὶ μόνον αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν ἂν προήρχετο ἐκ τῆς διακρίσεως, θὰ ἤρκει νὰ καταλάβῃ αὕτη τὴν πρώτην θέσιν τῶν ἀρετῶν, καὶ ἐπαληθεύεται οὕτω πλήρως ἡ γνώμη τοῦ Μ. Ἀντωνίου τὴν ὁποίαν εἴδομεν εἰς τὴν ἀρχήν.

Ἀξίζει νὰ κλείσωμεν τὸ κεφάλαιον τοῦτο περὶ τῆς χρησιμότητος τῆς διακρίσεως εἰς τὴν πνευματικὴν ζωήν, μὲ τὴν γνώμην τοῦ ἁγίου Διαδόχου: «Φῶς ἐστι γνώσεως ἀληθινῆς, τὸ διακρίνειν ἀπταίστως τὸ καλὸν ἐκ τοῦ κακοῦ. Τότε γὰρ ἡ τῆς δικαιοσύνης ὁδὸς τὸν νοῦν ἀπάγουσα πρὸς τὸν τῆς δικαιοσύνης Θεόν, εἰς ἄπειρον αὐτὸν φωτισμὸν παρεισάγει γνώσεως, ὡς μετὰ παρρησίας λοιπὸν τὴν ἀγάπην ζητοῦντα» (Α. 237/ς΄).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΠΩΣ ΚΤΑΤΑΙ ΚΑΙ ΠΟΘΕΝ ΓΕΝΝΑΤΑΙ Η ΔΙΑΚΡΙΣΙΣ

Εὔλογον ἔρχεται τὸ ἐρώτημα κατόπιν τῶν ὅσων ἀνωτέρω ἐξετέθησαν: Πῶς κτᾶται ἀπὸ τὸν πιστὸν ἡ ὑψίστη αὐτὴ ἀρετή; Πόθεν γεννᾶται ἡ διάκρισις;

Ὁμόφωνος εἶναι ἡ γνώμη τῶν Πατέρων περὶ τούτου. Ἐκ τῆς ταπεινοφροσύνης γεννᾶται ἡ διάκρισις. Αὐτὴν τὴν γνώμην ἔχει ὁ ἅγιος Κασσιανὸς (Α. 138/10). Τὸ αὐτὸ τονίζει καὶ ὁ ὅσιος Πέτρος ὁ Δαμασκηνός: «Ὁ ἔχων διακρίσεως χάρισμα ἐκ ταπεινοφροσύνης ἔλαβεν αὐτό. Διὰ τοῦτο πάντα γινώσκει κατὰ χάριν καί, καιροῦ καλοῦντος, εἰς διόρασιν ἔρχεται» (Γ. 131/32).

Εἰς ἄλλο σημεῖον τονίζει ὁ ἴδιος ἅγιος πατὴρ ὅτι ἡ μήτηρ τῆς διακρίσεως καὶ τῆς διοράσεως, ταπείνωσις, διακρίνεται ἐκ τούτου· ἐάν τις εἶναι ταπεινόφρων ὀφείλει, καίτοι ἔχων πᾶσαν ἀρετήν, νὰ θεωρῇ τὸν ἑαυτόν του ὅτι περισσότερα ὀφείλει νὰ πράξῃ καὶ νὰ πιστεύῃ ὅτι εἶναι ὁ τελευταῖος ὅλης τῆς κτίσεως. Ἂν δὲν φρονεῖ οὕτω, τοῦτο εἶναι πληροφορία ὅτι εἶναι χειρότερος πάσης τῆς κτίσεως, ἔστω καὶ ἂν νομίζῃ ὅτι διάγει ἰσάγγελον πολιτείαν. Ἂς μὴ τοῦ διαφεύγῃ, ὅτι ὁ πραγματικὸς Ἄγγελος, μὲ τόσην σοφίαν καὶ μὲ τόσας πολλὰς ἀρετάς, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀρέσῃ εἰς τὸν Δημιουργὸν ἄνευ ταπεινώσεως. Τί λοιπὸν ἔχει νὰ εἴπῃ, ἐρωτᾶ, ὁ νομίζων ὅτι εἶναι Ἄγγελος χωρὶς νὰ ἔχῃ ταπείνωσιν ἡ ὁποία εἶναι ἡ αἰτία παντὸς σημερινοῦ καὶ μελλοντικοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἐκ τῆς ὁποίας γεννᾶται ἡ διάκρισις ἡ ὁποία φωτίζει τὰ πέρατα; (Γ. 72/12). Ἀλλαχοῦ δὲ τονίζει ὁ ἴδιος: «...τῶν ἐντολῶν ἡ τήρησις, λέγω δὴ τὸ πένθος, ἡ πραότης, ἡ ταπεινοφροσύνη, ἐξ ὧν γεννᾶται ἡ διάκρισις καὶ ἐκ ταύτης ἡ διόρασις» (Γ. 9/8, 72/3).

Ὀφείλομεν νὰ προσέξωμεν καὶ μίαν ἄλλην γνώμην τοῦ ἰδίου ὁσίου Πέτρου: «ὀφείλει τις διάκρισιν ἔχειν, εἴτε διὰ ταπεινοφροσύνης παρὰ Θεοῦ δεδομένης, εἴτε διὰ τῆς ἐρωτήσεως τῶν ἐχόντων τὰ χαρίσματα τῆς διακρίσεως» (Γ. 7/33). Ἐδῶ εἰσάγεται ὡς αἰτία ἐξ ἧς δυνατὸν νὰ ἔλθῃ ἡ διάκρισις, καὶ τὸ ἐρωτᾶν τοὺς ἔχοντας τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως. Τοῦτο ἐκτενέστερον καὶ εὐληπτότερον ἐκτίθεται εἰς μίαν γνώμην τοῦ ὁσίου Μωϋσέως τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Ἅγιος Κασσιανός: «Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς ἀληθὴς διάκρισις οὐ προσγίνεται, εἰμὴ ἐξ ἀληθοῦς ταπεινώσεως, τῷ μὴ μόνον ἅπερ πράττομεν, ἀλλὰ καὶ ἅπερ ἐνθυμούμεθα, ἀποκαλύπτειν τοῖς πατράσι· καὶ ἐν μηδενὶ τῷ ἰδίῳ

λογισμῷ πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ κατὰ πάντα τοῖς λόγοις τῶν γερόντων ἀκολουθεῖν καὶ ἐκεῖνο καλὸν εἶναι πιστεύειν, ὅπερ ἂν αὐτοὶ δοκιμάσωσιν. Αὕτη δὲ ἡ ἐργασία, οὐ μόνον διὰ τῆς ἀληθοῦς διακρίσεως καὶ ὀρθῆς ὁδοῦ τὸν μοναχὸν ἀβλαβῆ διαμένειν καὶ παρασκευάζει, ἀλλὰ μὴν καὶ ἀπὸ πασῶν τῶν παγίδων τοῦ διαβόλου ἀβλαβῆ τοῦτον διαφυλάττει. Ἀδύνατον γὰρ τὸν κρίσει καὶ γνώμῃ τῶν προβεβηκότων ἑαυτοῦ ρυθμίζοντα βίον, ἀπάτῃ δαιμόνων περιπεσεῖν. Καὶ γὰρ καὶ πρὶν ἀξιωθῆναί τινα τοῦ χαρίσματος τῆς διακρίσεως, αὐτὸ τὸ φανεροῦν καὶ ἀποκαλύπτειν τὰς φαύλας ἐνθυμήσεις τοῖς πατράσι, μαραίνει ταύτας καὶ ἀσθενεστέρας ποιεῖ» (Α. 89/7).

Πολὺ ἄξιον προσοχῆς εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον λέγει ἐν τέλει ὁ ἅγιος πατήρ. Καὶ μόνον τὸ «ἀποκαλύπτειν τὰς φαύλας ἐνθυμήσεις» εἰς τὸν πνευματικὸν μὲ παρρησίαν, μὲ εἰλικρίνειαν, τὰς ἐξασθενίζει, τὰς μαραίνει. Εἶναι τοῦτο ἕνα ἀπὸ τὰ πολύτιμα συμπεράσματα τῆς ἁγίας πείρας τῶν Πατέρων, τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ παραβλέπωμεν. Ἀποκτῶμεν δι᾽ αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἀποτελεσματικὸν ὅπλον καταπολεμήσεως «τῶν φαύλων ἐνθυμήσεων», τῶν πονηρῶν λογισμῶν, οἱ ὁποῖοι τόσην μεγάλην σημασίαν ἔχουν διὰ τὸν πνευματικὸν ἀγωνιστὴν καὶ τόσον πολὺ παρακολουθοῦν τὴν πρὸς τὰ ἄνω πορείαν του.

Ἀλλὰ τὸ ἐρωτᾶν τοὺς πρεσβυτέρους δὲν εἶναι δεῖγμα ὅτι ὁ ἐρωτῶν ταπεινὰ φρονεῖ περὶ ἑαυτοῦ; Ὁ ἅγιος Ἰσαὰκ ὁ Σῦρος διδάσκει: «Ἐν παντὶ πράγματι νόμιζε σεαυτὸν ἐνδεῆ εἶναι διδαχῆς· καὶ ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ σου σοφὸς εὑρεθήσῃ» (Εὐεργ. Α. 148/12). Ἡ ἐρώτησις ἐν παντὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἡ ἀποκάλυψις αὐτοῖς «τῶν φαύλων ἐνθυμήσεων», εἶναι ἀσφαλὴς ἔνδειξις ὅτι ὁ ἐρωτῶν ἔχων ἤδη ταπεινὸν φρόνημα καὶ νομίζων ἑαυτὸν «ἐνδεῆ διδαχῆς» πορεύεται ἀσφαλῶς τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν διάκρισιν.

Μέχρι δὲ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν θὰ ἀποκτήσῃ τις τελείαν τὴν διάκρισιν, εἶναι ὄχι ἁπλῶς ὠφέλιμον ἀλλὰ καὶ ἐπάναγκες τὸ ἐρωτᾶν ἐν παντὶ τοὺς πρεσβυτέρους. Πολὺ καθαρὰ ἐκθέτει τοῦτο ὁ ὅσιος Μᾶρκος ὁ ἀσκητὴς (5ος αἰών). «Γνώσεως καὶ συνέσεως προηγουμένως ἐπιμελητέον τῷ βουλομένῳ τὸν σταυρὸν ἆραι καὶ ἐπακολουθῆσαι διὰ τῆς ἀδιαλείπτου ἐν ἑαυτῷ τῶν λογισμῶν ἐρεύνης, καὶ πολλῆς μερίμνης περὶ σωτηρίας, καὶ συνέσεως, καὶ πολλῆς τῆς πρὸς Θεὸν σπουδῆς καὶ ἐρωτήσεως τῶν ὁμοψύχων καὶ ὁμοφρόνων δούλων τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἀγωνιζομένων, ἵνα μὴ ἀγνοῶν ποῦ καὶ πῶς περιπατεῖ, ἐν σκότει ἄνευ φωτὸς λύχνου ὁδεύῃ. Ὁ γὰρ ἰδιόρρυθμος, ἄνευ εὐαγγελικῆς γνώσεως καὶ ὁδηγίας τινὸς ὁδεύων, πολλὰ προσκόπτει καὶ εἰς

πολλοὺς βόθρους καὶ παγίδας τοῦ πονηροῦ ἐμπίπτει καὶ πολλὰ πλανᾶται καὶ πολλοῖς περιπίπτει κινδύνοις καὶ οὐκ οἶδε ποίου τέλους τυγχάνει. Πολλοὶ γὰρ διὰ πολλῶν κόπων καὶ ἀσκήσεων διῆλθον καὶ κακοπαθείας καὶ μόχθους πολλοὺς διὰ Θεὸν ὑπέμειναν· καὶ ἡ ἰδιορρυθμία καὶ ἡ ἀδιακρισία καὶ τὸ ἀνεπιδεὲς τῆς παρὰ τοῦ πλησίον ὠφελείας, ἀκύρους αὐτῶν τοὺς τοσούτους πόνους, καὶ ματαίους εἰργάσατο» (Α. 131/13). Πρέπει νὰ προσέξωμεν ἰδιαιτέρως αὐτὸ τὸ ὁποῖον λέγει ἐν τέλει ὁ ὅσιος Μᾶρκος διά τινας, οἵτινες πολλὴν ἄσκησιν ἔκαμαν καὶ πολλοὺς κόπους διὰ τὸν Θεὸν ὑπέμειναν, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ μὴ ἔχουν διάκρισιν καὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὴν ἰδικήν των γνώμην, ἀγνοοῦντες πόσον εἶναι δυνατὸν νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν γνώμην τῶν ἄλλων, ἀπέβησαν ἄκυροι καὶ μάταιοι οἱ κόποι των.

Τὸ αὐτὸ σχεδὸν τονίζει καὶ ὁ ὅσιος Πέτρος περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐρωτήσεως τῶν ἐμπείρων: «Ἀναγκαία ἡ ἐρώτησις τῶν ἐμπείρων περὶ παντὸς λόγου καὶ ἐγχειρήματος, ἵνα μή, ἐξ ἀπειρίας καὶ αὐταρεσκείας, ἀλλ' ἀντ' ἄλλου νοῶν καὶ ποιῶν τις πλανᾶται πολλάκις καὶ εἰς οἴησιν πίπτῃ, δοκῶν εἰδέναι ὡς δεῖ, μηδὲν εἰδὼς μηδέπω, κατὰ τὸν Ἀπόστολον (Α΄ Κορ. η΄ 2)»· (Γ. 19/25). Ἐκτενέστερον δὲ ἐκθέτει τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ ὁ ἴδιος: «Εἰσὶ καὶ νοήματα καλά, ὡς καὶ ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν ἔχοντα μαρτυρίαν, δέονται δὲ καὶ διακρίσεως παρὰ τῶν ἐμπείρων. Ἐπειδὴ χωρὶς διακρίσεως, οὐδ' αὐτὰ τὰ νομιζόμενα καλά, εἰσὶ καλά, εἴτε διὰ τὸ παρὰ καιρόν, εἴτε παρὰ τὸ δέον, ἤτοι παρ' ἀξίαν ἢ ἀγνώστως νοοῦντες τὰ λεγόμενα· ὅτι οὐ μόνον τὴν Γραφήν, ἀλλὰ καὶ τὸ τυχὸν ἐρώτημα, ἐὰν μὴ προσέχωσιν ἀμφότεροι ὅ,τε ἐρωτώμενος καὶ ἐρωτῶν, μακρὰν τῆς ἐννοίας τῶν λεγομένων γίνονται καὶ οὐ τὴν τυχοῦσαν φέρει ζημίαν. Καὶ γὰρ κἀγὼ πολλάκις ἔπαθον καὶ ἐρωτῶν καὶ ἐρωτώμενος· ὅταν δὲ ὡς δεῖ τὸ λεγόμενον κατελάμβανον, ὕστερον τοῦτο μαθὼν ἐξιστάμην, πῶς ὁμοίως εἰσιν οἱ λόγοι, αἱ δὲ ἔννοιαι μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων καθεστήκασιν. Οὕτω καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς πᾶσι, διακρίσεως χρήζομεν, πῶς ὀφείλομεν ποιῆσαι, ἵνα τὰ τοῦ Θεοῦ θελήματα πράξωμεν» (Γ. 12/11). Καὶ εἰς τὴν κατανόησιν λοιπὸν τῶν λεγομένων, χρειάζεται διάκρισις παρά τε τοῦ ἐρωτῶντος καὶ τοῦ ἐρωτωμένου.

Ἀπαραίτητον νὰ ἐρωτᾶ τις. Ἀλλὰ ποίους; Ὅλους τοὺς ὁμοψύχους καὶ ὁμόφρονας; Ὄχι. Μόνον τοὺς ἐμπείρους. Μόνον τοὺς ἔχοντας τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως. Ἰδοὺ μία γνώμη τοῦ Μ. Ἀντωνίου ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ ὅσιος Πέτρος: «Εἰς πᾶν πρᾶγμα δέεταί τις τοῦ ἐρωτᾶν, κατὰ τὸν ἅγιον Ἀντώνιον, καὶ

τοῦτο οὐ τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς ἔχουσι χάρισμα διακρίσεως, ἵνα μὴ ἄπειροι ὄντες, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται, κατὰ τὸ Εὐαγγελικὸν παράδειγμα· διότι χωρὶς διακρίσεως οὐδὲν καλὸν γίνεται, κἂν λίαν καλὸν φαίνηται τοῖς ἀγνοοῦσιν, εἴτε διὰ τὸ παρὰ καιρόν, ἢ παρὰ τὴν χρῆσιν, εἴτε παρὰ τὸ μέτρον τοῦ πράγματος, ἢ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀνθρώπου, ἢ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ, κλπ.» (Γ. 131/25).

Ἂν ὁ στερούμενος πείρας ἐρωτᾶ ἐπίσης ἄπειρον, τότε ἀμφότεροι «εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται». Τοῦτο διότι ἐλλείπει ἐκ τοῦ μέσου ὁ ἀσφαλὴς ὁδηγός, ἡ διάκρισις. Δι᾿ αὐτό, κατὰ τὸν ὅσιον Πέτρον, ὅταν εὑρεθῇ τις ἔχων διάκρισιν εἶναι «ὁδηγὸς τυφλῶν καὶ φῶς τοῖς ἐν σκότει», καὶ ὀφείλομεν εἰς αὐτὸν νὰ ἀναθέτωμεν πᾶν ὅ,τι μᾶς ἀφορᾶ: «Λίαν ἐστι καλὸν τὸ ἐρωτᾶν εἰς πάντα, τοῖς ἐμπείροις ὅμως· τοῖς δὲ ἀπείροις ἐπισφαλές, διὰ τὸ μὴ ἔχειν διάκρισιν. Γινώσκει γὰρ αὕτη τὸν καιρόν, τὴν χρῆσιν, τὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ποσότητα, τὴν δύναμιν, τὴν γνῶσιν τοῦ ἐρωτῶντος καὶ τὴν προαίρεσιν, τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἑκάστου ρητοῦ τῆς Θείας Γραφῆς, καὶ ἄλλα πολλά· διότι ὁ μὴ ἔχων διάκρισιν, ἴσως κοπιᾷ μὲν πολλά, οὐδὲν δὲ ἀνύσαι δύναται. Καὶ εἰ μὲν εὑρεθῇ τις ἔχων ταύτην, ὁδηγὸς ἐστι τυφλῶν καὶ φῶς τοῖς ἐν σκότει· καὶ ὀφείλομεν αὐτῷ ἀνατεθεῖναι πάντα, καὶ τὰ παρὰ τοῦ τοιούτου δέχεσθαι, κἂν ἴσως οὐχ ὁρῶμεν ὡς θέλομεν ἐξ ἀπειρίας» (Γ. 138/20).

Ὁ Ἅγιος Κασσιανὸς ἀναφέρει (Α. 90/36) ὅτι ὁ ὅσιος Μωϋσῆς ἐρωτηθεὶς σχετικῶς εἶπεν ὅτι καλὸν εἶναι νὰ μὴ ἀποκρύπτωμεν τοὺς λογισμούς μας ἀπὸ τοὺς Πατέρας, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ προσφεύγωμεν εἰς τοὺς τυχόντας, εἰ μὴ μόνον εἰς τοὺς γέροντας πνευματικοὺς καὶ ἔχοντας διάκρισιν. Γέροντας δέ, συνεχίζει, ὄχι κατὰ τὴν ἡλικίαν, διότι πολλοὶ ἀποβλέψαντες μόνον εἰς τὴν ἡλικίαν, ἐξεμυστηρεύθησαν τοὺς λογισμούς των εἰς προβεβηκότας τὴν ἡλικίαν μὴ διακριτικοὺς ὅμως, καὶ ἀντὶ θεραπείας, περιέπεσαν διὰ τῆς ἀπειρίας αὐτῶν εἰς ἀπόγνωσιν.

Πολλὴν τὴν φροντίδα, λοιπόν, πρέπει νὰ καταβάλῃ ἡ ψυχὴ διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως ἐκ τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται ἡ πνευματική της προκοπή. Καὶ δὲν θὰ λάβῃ τὸ χάρισμα τοῦτο ἂν δὲν ἀσκήσῃ τὴν ταπεινοφροσύνην ἡ ὁποία καθαρίζει τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἀπὸ τὸν σκοτισμὸν τῆς ἁμαρτίας, ὥστε νὰ προσφέρεται μὲ ἁπλότητα καὶ ἀφελότητα αὕτη εἰς τὸν Θεόν. Αὐτὴ ἡ ταπεινοφροσύνη καθαρίζει τὴν καρδίαν καὶ ἀπὸ τὴν ψυχοκτόνον μνησικακίαν, ἡ ὁποία ἀμαυρώνει τὸν νοῦν καὶ φέρει τὴν ἔκπτωσιν ἀπὸ τῆς διακρίσεως. Οὕτω φρονεῖ τοὐλάχιστον ὁ ἅγιος Κασσιανός: «Δεῖ μὴ μόνον ἀπὸ τῆς κατ᾿

ἐνέργειαν ὀργῆς ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς κατὰ διάνοιαν· ἵνα μὴ τῷ σκότει τῆς μνησικακίας ὁ νοῦς ἀμαυρωθείς, ἐκπέσῃ τοῦ φωτὸς τῆς γνώσεως καὶ τῆς διακρίσεως, καὶ στερηθῇ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνοικήσεως» (Α. 71/38).

Καὶ ὅταν μὲν ἐκ πολλῆς ταπεινοφροσύνης λάβῃ τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως, πρέπει πάσῃ δυνάμει νὰ φυλάττῃ αὐτό· μέχρις οὗ δὲ τὸ λάβῃ οὐδὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρῇ ἄνευ ἐρωτήσεως, ἄνευ πίστεως καὶ ἄνευ προσευχῆς. Αὐτὸ τονίζει ὁ ὅσιος Πέτρος: «Ὁ μέν, χάριτι Θεοῦ, λαβὼν χάρισμα διακρίσεως ἐκ πολλῆς ταπεινοφροσύνης, ὀφείλει πάσῃ δυνάμει φυλάττειν τὸ χάρισμα τοῦτο, εἰς τὸ μηδόλως ἀδιακρίτως τι ποιεῖν, ἵνα μὴ ἐν γνώσει ἐξ ἀμελείας πταίων μείζονα τὴν κατάκρισιν ἐμποιῇ αὐτῷ. Ὁ δὲ μὴ λαβὼν τὸ χάρισμα τοῦτο, ἔτι ὀφείλει μηδόλως νόημα στῆσαι, ἢ λόγον, ἢ ἔργον, ἐκτὸς ἐρωτήσεως, πίστεώς τε βεβαίας καὶ προσευχῆς καθαρᾶς, ὧν χωρίς, εἰς διάκρισιν ἀψευδῶς ἀνελθεῖν οὐ δύναται» (Γ. 71/33).

Ἐδῶ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος φρονεῖ τὸ τοῦ ἁγίου Ἰσαὰκ ἀνωτέρω λεχθέν, καὶ θεωρεῖ τὸν ἑαυτόν του ὅτι ἔχει πάντοτε ἀνάγκην διδαχῆς, τόσον ὥστε νὰ προσφεύγῃ εἰς ἐμπειροτέρους αὐτοῦ καὶ τοὺς ἐρωτᾷ διὰ πᾶν νόημά του, ἢ λόγον του, ἢ ἔργον του, ἀκόμη δὲ νὰ προσφεύγῃ μετὰ βεβαίας πίστεως πρὸς τὸν Θεὸν διὰ καθαρᾶς προσευχῆς, αὐτὸς λέγω ὁ ἄνθρωπος δὲν κατέχει ἤδη τὴν διάκρισιν; Νομίζω ναί. Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν ἔφθασεν ὄντως εἰς τὴν πλήρη διάκρισιν, εἶναι εὐνόητον ὅτι ὄχι μακρὰν αὐτῆς εὑρίσκεται. Δι' αὐτὸ ὁ ὅσιος Πέτρος συνιστᾷ εἰς τοῦτον νὰ προσφεύγῃ εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ εἰς τὴν προσευχήν.

Ὁ μέγας κίνδυνος εἶναι ὅταν θεωρεῖ ὁ ἄνθρωπος τὸν ἑαυτόν του αὐτάρκη πνευματικῶς, ἱκανὸν δηλαδὴ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ λογικοῦ του νὰ εὑρίσκῃ πάντοτε τὴν ὀρθὴν λύσιν εἰς τὰ προβλήματά του, εἴτε αὐτὰ ἀνάγονται εἰς τὴν ὑλικὴν ζωὴν εἴτε εἰς τὴν πνευματικήν. Ὁ τοιοῦτος, ὑψηλὰ φρονῶν περὶ ἑαυτοῦ, ὄχι μόνον τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως δὲν ἔχει λάβει, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ταπεινοφροσύνην γνωρίζει, καὶ δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἔχει στρέψει τὰ νῶτα πρὸς τὴν πνευματικὴν ζωήν.

Ἡμεῖς ἂς εὐχώμεθα ὅπως ὁ Κύριος μὴ ἀφίνῃ εἰς τοιαύτην πτῶσιν ἡμᾶς καὶ πᾶσαν ψυχήν, μὲ ταπεινὴν δὲ τὴν καρδίαν καὶ τὴν διάνοιαν «μηδὲν ἐπιστάμενοι» καί, ἔχοντες κατὰ νοῦν τὸ τοῦ ἁγίου Κασσιανοῦ: «...οὐ γήϊνον, οὐδὲ μικρὸν εἶναι τὸ τῆς διακρίσεως δῶρον, ἀλλὰ τῆς Θείας Χάριτος μέγιστον δῶρον» (Α. 84/35), ἂς μὴ παύωμεν νὰ δεώμεθα εἰς Κύριον τὸν Θεὸν ἐξ οὗ «πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον» νὰ παράσχῃ καὶ εἰς ἡμᾶς τὸ δῶρον τῆς διακρίσεως.

κτηρίζει τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον γενικῶς ἀλλὰ καὶ τὸν σύγχρονον Χριστιανὸν εἰδικώτερον,καὶ τὸ ὁποῖον φέρει τὸν θάνατον εἰς τὴν ψυχήν, εἶναι ἡ ἐξαιρετικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἐγωϊσμοῦ ὑπὸ τὰς ποικίλας αὐτοῦ μορφάς. Ἀρκεῖ νὰ σκεφθῶμεν πόσον συνήθεις εἶναι μερικαὶ ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἐγωϊσμοῦ εἰς τὴν καθημερινὴν ζωήν: Ὑπερήφανος ὁ ἄνθρωπος διὰ τὰς γνώσεις του καὶ τὴν κρίσιν του, ἐξεγείρεται ὅταν αὗται τεθῶσιν ἐν ἀμφιβόλῳ ὑπὸ ἄλλου. Βλάπτεται; μνησικακεῖ. Εὐεργετεῖ ποιῶν ἔργον ἀγάπης; Πικραίνεται καὶ ἀπογοητεύεται ὅταν δὲν εὕρῃ ἀναγνώρισιν καὶ εὐγνωμοσύνην. Ἐπιτυγχάνει ὁ ἴδιος εἰς τὴν ἐργασίαν του; Πολλὴν σπουδὴν καταβάλλει ἵνα καταστῇ τοῦτο γνωστὸν εἰς πάντας καὶ ἐπισύρῃ τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων. Ἐπιτυγχάνει ἄλλος εἰς τὸ ἔργον του; Πόσον δύσκολος εἶναι εἰς τὴν ἀνυπόκριτον χαρὰν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτήν! Πολὺ δὲ περισσότερον ἂν τὸ ἔργον τοῦ ἄλλου εἶναι παρεμφερὲς μὲ τὸ ἰδικόν του. Συναντᾷ ἀντιλογίαν εἰς τὴν γνώμην του; ἐρεθίζεται καὶ ὀργίζεται... Καὶ ποικίλας καὶ πολυπληθεῖς ἄλλας παρομοίας ἐκδηλώσεις παρουσιάζει, αἱ ὁποῖαι, ὅσον καὶ «μικραὶ» ἂν θεωρῶνται, δεικνύουν φανερὰ ὅτι τὸ ταπεινὸν φρόνημα ἐλλείπει ἀπ' αὐτοῦ. Ταπεινολογίαν ἔχει πολλήν, ταπείνωσιν ὅμως ὄχι. Πολὺ «πεποιθὼς ἐφ' ἑαυτὸν» εἶναι βέβαιος διὰ τὸ ἑδραῖον καὶ ὀρθὸν τῆς κρίσεώς του καὶ ἑπομένως περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν συμπερασμάτων του—ἀφοῦ ἀρύεται αὐτὰ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν Κύριον!— Ὁποία διάφορος θὰ ἦτο ἡ πνευματικὴ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου— διότι θὰ ἀπεμακρύνετο αὐτοῦ πᾶσα μορφὴ ἐγωϊσμοῦ—ἂν ἐθεώρει οὗτος ἑαυτὸν «ἐνδεῆ διδαχῆς»!

Πόσον μακρὰν εἴμεθα ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῶν Πατέρων! Ἂς ἀκούσωμεν πόσον πειστικῶς μᾶς διδάσκει ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὁ ἅγιος Κασσιανὸς ὁ Ρωμαῖος: «... Ἐκ πάντων τῶν εἰρημένων μανθάνομεν, ὅτι οὐκ ἄλλη εὑρεθήσεται ὁδὸς σωτηρίας ἀσφαλής, ὡς τὸ ἐξαγγέλλειν τοὺς ἰδίους λογισμοὺς τοῖς διακριτικωτάτοις τῶν Πατέρων· καὶ ἀπὸ τούτων πρὸς ἀρετὴν κανονίζεσθαι καὶ μὴ τῷ ἰδίῳ λογισμῷ καὶ κριτηρίῳ ἀκολουθεῖν». Καὶ συνεχίζει ὁ ἅγιος Πατὴρ λέγων ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ἐξαγγελίαν τῶν λογισμῶν μας εἰς τοὺς δοκιμωτέρους πνευματικοὺς πατέρας, καταφρονοῦντες οὕτω τῆς παραδόσεως τῶν προγόνων οἱ ὁποῖοι, ἐμπνεόμενοι ἐκ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῶν Θεοπνεύστων Γραφῶν, παρέδωσαν τὴν ἐντολὴν εἰς ἡμᾶς τοὺς μεταγενεστέρους νὰ ἐρωτῶμεν «τοὺς προοδευκότας». Τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἐπαληθεύσωμεν, λέγει, καὶ ἐκ πολλῶν κειμένων τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Οὕτω ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἁγίου Σαμουὴλ μανθάνομεν ὅτι

ἀνατεθεὶς οὗτος ὑπὸ τῆς μητρός του εἰς τὸν Θεὸν ἀπὸ νηπιακῆς ἡλικίας, ἠξιώθη νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν Θεόν. Παρὰ ταῦτα δὲν ἔδωσε πίστιν εἰς τὴν ἰδικήν του ἀντίληψιν, ἀλλ' ἅπαξ καὶ δὶς κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀνέτρεξεν εἰς τὸν γέροντα Ἠλεὶ καὶ διὰ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ ὁδηγεῖται πῶς νὰ ἀποκριθῇ εἰς τὸν Θεόν. Αὐτὸν λοιπόν, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἔκρινεν ἄξιον ἰδιαιτέρας κλήσεως, τὸν ἴδιον θέλει νὰ παιδαγωγηθῇ τῇ ὁδηγίᾳ καὶ διαταγῇ τοῦ γέροντος ὥστε εἰς ταπείνωσιν νὰ ὁδηγηθῇ καὶ ὄχι εἰς ἔπαρσιν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην βλέπομεν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς κλήσεως τοῦ Παύλου, ἐνῷ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ὡμίλει μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐκάλεσε, καίτοι δυνάμενος βεβαίως ὁ ἴδιος νὰ ἀνοίξῃ ἀμέσως τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Παύλου καὶ νὰ τοῦ γνωρίσῃ τὴν ὁδὸν τῆς τελειότητος, δὲν τὸ πράττει, ἀλλὰ τὸν παραπέμπει πρὸς τὸν Ἀνανίαν καὶ διατάσσει ὅπως παρ' αὐτοῦ διδαχθῇ τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, λέγων «ἐγείρου, εἴσελθε εἰς τὴν πόλιν κἀκεῖ σοι λαληθήσεται τί σε δεῖ ποιεῖν (Πράξ. θ΄ 6). Διδάσκων ἡμᾶς διὰ τούτων ὅτι πάντοτε νὰ ἀκολουθῶμεν τὰς ὁδηγίας τῶν πνευματικῶν πατέρων. Δὲν ἐνουθέτησε δὲ ἀπ' εὐθείας ἵνα μὴ αὐτὸ τὸ ὁποῖον καλῶς θὰ ἐλέγετο εἰς τὸν Παῦλον, κακῶς νοηθὲν τυχὸν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, γίνῃ εἰς αὐτοὺς παράδειγμα ὁδηγοῦν εἰς αὐθάδειαν, μὲ τὸ νὰ παραβάλῃ ὁ καθεὶς τὸν ἑαυτόν του μὲ τὸν Παῦλον καὶ νὰ θέλῃ ὅπως Ἐκεῖνος, οὕτω καὶ αὐτός, νὰ ὁδηγηθῇ εἰς τὴν ἀλήθειαν ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ὄχι διὰ τῶν Πατέρων. Τὸ ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχουν, συνεχίζει ὁ ἅγιος Πατήρ, προκύπτει καὶ ἐξ ὅσων κατόπιν δι' ἔργων μᾶς ἐδίδαξεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Οὗτος μᾶς λέγει εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴν «ὅτι ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα ἰδεῖν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ ἀνεθέμην τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῖς ὃ κηρύσσω, μήποτε εἰς κενὸν τρέχων ἢ ἔδραμον (Γαλ. β΄ 2). Καὶ ἔλεγε ταῦτα ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καθ' ὃν χρόνον ἡ Χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἦτο ἐμφανὴς ἐπ' αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἐποίει σημεῖα θαυμαστά. Ποῖος λοιπὸν—ἀνακράζει ὁ Ἅγιος Κασσιανὸς—εἶναι τόσον ἀλαζὼν καὶ ὑπερήφανος ὥστε νὰ ἀκολουθῇ τὴν ἰδικήν του γνώμην καὶ κρίσιν, ὅταν τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς ὁμολογῇ ὅτι εἶχεν ἀνάγκην τῶν συμβουλῶν τῶν πρὸ αὐτοῦ Ἀποστόλων; Προφανῶς καὶ δι' αὐτῶν ἀποδεικνύεται ὅτι εἰς οὐδένα ἀποκαλύπτει ὁδὸν τελειώσεως ὁ Κύριος, εἰ μὴ μόνον εἰς ἐκείνους οἵτινες προσφεύγουν εἰς τὴν ὁδηγίαν τῶν πνευματικῶν πατέρων. Καθὼς καὶ διὰ τοῦ Προφήτου λέγει: «ἐπερώτησον τὸν πατέρα σου καὶ ἀναγγελεῖ σοι· τοὺς πρεσβυτέρους σου καὶ ἐροῦσι σοι» (Δευτ. λβ΄ 7). Καὶ καταλήγει ὁ Ἅγιος Πατήρ: «Πάσῃ τοίνυν δυνάμει καὶ

πάσῃ σπουδῇ, τὸ ἀγαθὸν τῆς διακρίσεως χάρισμα ἐν ἑαυτοῖς ὀφείλομεν κτήσασθαι· ὅπερ δυνήσεται ἡμᾶς ἐξ ἑκατέρας ὑπερβολῆς, ἀβλαβεῖς διαφυλάττειν» (Α. 92/12).

Πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ὁ σύγχρονος χριστιανὸς εἰς ἀρκετὸν βαθμὸν «ἀλαζὼν καὶ ὑπερήφανος ὑπάρχει, ὥστε τῇ ἰδίᾳ γνώμῃ καὶ κρίσει στοιχεῖ». Οὕτω φρονῶν οὗτος, κατέληξεν ὄχι μόνον τὸ πραγματικὸν θέλημα τοῦ Θεοῦ νὰ μὴ ἐκτελῇ ἀλλ' ἐν πολλοῖς καὶ νὰ τὸ ἀγνοῇ. Βασιζόμενος εἰς τὴν ἰδικήν του κρίσιν, ἐδημιούργησεν ἕνα ἰδικόν του Χριστιανισμὸν προσαρμοζόμενον εἰς τὰς ἐπιθυμίας του καὶ τὰς ἀδυναμίας του.

2. *Ἡ ἀξία τῶν πατερικῶν διδασκαλιῶν διὰ τὴν ἐποικοδομὴν τοῦ συγχρόνου Χριστιανοῦ.*

Πολὺ συνέτεινεν εἰς τὸ νὰ ἔλθῃ ἡ πνευματικὴ κατάστασις τοῦ συγχρόνου Χριστιανοῦ εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ἡ συστηματικὴ παραθεώρησις τῶν πηγῶν τῆς γνησίας Ὀρθοδόξου πνευματικότητος, δηλαδὴ τῆς διδασκαλίας τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ τῶν νηπτικῶν τοιούτων. Ἀντ' αὐτῆς, πλουσίως ἐτροφοδοτήθη ὁ νοῦς τοῦ συγχρόνου πιστοῦ μὲ ὅλα τὰ προϊόντα τῆς δυτικῆς καὶ ἰδίᾳ τῆς προτεσταντικῆς «χριστιανικῆς φιλολογίας». Κείμενα εἰς τὰ ὁποῖα δεσπόζει ἡ νοησιαρχία καὶ ἀρκετὸς ὀρθολογισμός, δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ καταστήσουν τὸν νοῦν ἐλαστικὸν καὶ εὔκολον εἰς τὸ συμβιβάζειν, δεδομένου ὅτι ὑφίσταται οὗτος καὶ τὴν πίεσιν τοῦ συγχρόνου ἁμαρτωλοῦ περιβάλλοντος ὅπου κυριαρχεῖ ἡ ὑλοφροσύνη. Οὕτως ἐδημιουργήθη εἰς τὸν σύγχρονον «πνευματικὸν» ἄνθρωπον, μία πνευματικότης τῶν λόγων, μία πνευματικότης ἄνευ Πνεύματος.

Εἶναι καιρὸς νὰ ἀποτινάξωμεν αὐτὸν τὸν ζυγὸν τῆς νοησιαρχίας καὶ τοῦ ὀρθολογισμοῦ ὁ ὁποῖος, βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον, ἐπεκάθησεν εἰς τὸν τράχηλόν μας. Εἶναι καιρὸς νὰ παύσωμεν νὰ πίνωμεν τὰ θολὰ ὕδατα μὲ τὰ ὁποῖα ἀφθόνως μᾶς ποτίζει ἡ δυτικὴ «χριστιανικὴ φιλολογία», καὶ νὰ στραφῶμεν ἐπὶ τὰς πηγὰς τοῦ καθαροῦ, τοῦ ζῶντος ὕδατος, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀφθόνως διαθέτει ἡ Ὀρθοδοξία. Εἶναι αὗται αἱ διδασκαλίαι τῶν Ἀσκητικῶν Πατέρων. Οἱ ἅγιοι αὐτοὶ ἄνθρωποι ἐβίωσαν τὸν Χριστιανισμὸν ὑπὸ τὴν πλέον ἀπόλυτον μορφήν. Δὲν ἐπεδόθησαν εἰς ἀκροβασίας τοῦ νοῦ καὶ ἑπομένως δὲν μᾶς διδάσκουν τί ἡ ξηρὰ νόησίς των κατεσκεύασε. Αὐτοί, ἐν σιωπῇ, ἐν ἀσκήσει, ἐν καθαρότητι, ἐβίωσαν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Τὸν ἐβίωσαν ὁλοκληρωτικῶς, ἐν τῷ λογισμῷ, ἐν τῷ λόγῳ' ἐν τῷ ἔργῳ. Ἠργάσθησαν τὴν ἀρετήν.

Ἔλαβον πεῖραν ζωντανὴν τοῦ πολέμου τῶν δαιμόνων, τῶν ποικίλων τρόπων τοῦ ἀγῶνος, τῆς θερμῆς μετανοίας καὶ τῆς Χάριτος. Ἔζησαν κατὰ Θεόν. Ἐν ζωῇ ὄντες εὗρον τὸν Κύριόν των, διότι ἡ καρδία των «ἔλυωνε» ἀπὸ τὴν θερμότητα τῆς ἀγάπης των πρὸς Αὐτόν.

Αὐτῆς τῆς ἁγίας πείρας των συμπεράσματα, ἀποτελοῦν αἱ διδασκαλίαι των. Τοιαῦται, ὁποῖαι εἶναι, ἀποτελοῦν τὸν καλύτερον, τὸν ἀγαθώτερον χειραγωγὸν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Τὴν φωτίζουν καὶ τὴν ὁδηγοῦν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνισχύουν εἰς τὸ νὰ βαδίσῃ τὸν δρόμον τῆς πραγματικῆς πνευματικότητος καὶ τῆς σωτηρίας. Τότε ὁ ἄνθρωπος γίνεται ὄντως πνευματικός.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ σκεφθῇ κανεὶς μὲ ποιάν τινα ἀπογοήτευσιν, ὅτι οἱ σημερινοὶ «πνευματικοὶ» ἄνθρωποι προσβλέπουν εἰς τοὺς Πατέρας ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς «πνευματικότητός» των, μὲ συγκατάβασιν, ὡς κἄτι ποὺ προσιδιάζει εἰς τοὺς ἁπλοϊκούς, εἰς τούς, τρόπον τινά, «ὑπαναπτύκτους» πνευματικῶς! Ὅταν γίνεται λόγος περὶ γνώμης τινὸς πατέρων, ἀκούουν μὲ εἰρωνικὴν διάθεσιν. Ἠκούσθη σύγχρονος Χριστιανὸς νὰ λέγῃ: «ὁ Α ἔχει μίαν περιωρισμένην πνευματικότητα· δὲν ξεύρω ἀπὸ τοὺς πατέρας τὴν ἔχει;» Σημειωτέον ὅτι οἱ φρονοῦντες αὐτά, ἀκούουν πατέρας, ἀλλ' οὐδεμίαν γραμμὴν τῆς διδασκαλίας των γνωρίζουν.

Εἰς ὅσα ἀνωτέρω ἐξετέθησαν θὰ διατυπωθῇ ἡ ἀντίρρησις: Οἱ πατέρες διὰ τοὺς ὁποίους ὁμιλεῖτε ἔζησαν εἰς παρῳχημένους χρόνους ὅτε ἡ διάρθρωσις τῆς κοινωνίας ἦτο ἀλλοία, ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου τελείως διάφορος ἀπὸ τὴν σημερινήν, τὰ προβλήματά του ὅλως διόλου διάφορα τῶν σημερινῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν «κόσμον των» τὸν ἐγκατέλειψαν οἱ πατέρες, ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν ἔρημον ἢ τὰς Μονάς, ἔζησαν ἀσκητικῶς μακρὰν τῶν πειρασμῶν τοῦ κόσμου καὶ πλησίον τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν προσευχήν των. Εἶναι δυνατὸν νὰ τοὺς μιμηθῶμεν ὅλοι καὶ νὰ γίνωμεν ἀσκηταί; Ὄχι βεβαίως. Καὶ ἀφοῦ τοῦτο δὲν γίνεται, εἶναι δυνατὸν ἡ πεῖρα καὶ τὰ συμπεράσματα ἀπὸ μίαν τοιαύτην ἀσκητικὴν ζωήν, νὰ χρησιμεύσουν εἰς τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον τὸν ζῶντα τὸν σημερινὸν κόσμον; Εἶναι δυνατὸν ὁ ἄνθρωπος τῶν σημερινῶν πόλεων νὰ βιώσῃ τὸν Χριστιανισμὸν ὅπως τὸν ἐβίωσαν ἐκεῖνοι;

Δὲν δύναται νὰ παρίδῃ τις ὅτι ἔχουν λογικὴν τὴν ἐπιφάνειαν οἱ ἰσχυρισμοὶ αὐτοί.

Πλὴν θὰ ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ ἐν πρώτοις ὅτι αἱ ἐπιταγαὶ τῆς ἀληθοῦς διδασκαλίας τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ἔχουν αἰωνίαν τὴν ἀξίαν, ἀνεξαρτήτως χρόνου καθ' ὃν ζῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀνεξαρτή-

τως τρόπου συγκροτήσεως τῆς κοινωνίας του. Δὲν ὑπόκεινται εἰς τροποποίησιν αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ, ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν διαβιώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Πάντοτε καρπὸς τοῦ πνεύματος θὰ εἶναι «ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια» (Γαλ. ε΄ 22) καὶ πάντοτε μόνον οἱ ἐμφανίζοντες τοὺς καρποὺς αὐτοὺς θὰ «ζῶσι πνεύματι», θὰ εἶναι πνευματικοὶ ἄνθρωποι.

Οἱ ἅγιοι πατέρες αὐτὴν τὴν πνευματικότητα εἶχον καὶ ἀποδεδειγμένως ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔζησαν καὶ τοὺς καρπούς των ἐνεφάνισαν. Τοῦτο δὲ ὄχι εἰς μίαν ὡρισμένην ἐποχήν, ἀλλὰ καθ' ὅλην τὴν μέχρι σήμερον διάρκειαν ζωῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ, χωρὶς βεβαίως νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἰσχυρισθῇ κανεὶς ὅτι ἡ συγκρότησις τῆς κοινωνίας καὶ αἱ συνθῆκαι διαβιώσεως τῶν ἀνθρώπων ἦσαν πάντοτε αἱ ἴδιαι καθ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς αἰῶνας. Ὁμοιομόρφως ἐβίωσαν Χριστὸν οἱ πατέρες τοῦ 4ου αἰῶνος πρὸς τοὺς πατέρας τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ τοῦ 19ου αἰῶνος.

Πάντοτε οἱ ἄνθρωποι εἶχον τὴν τάσιν νὰ θεωροῦν τὴν ἰδικήν των ἐποχὴν ὡς ὅλως διαφέρουσαν τῶν παρελθουσῶν, τὰς ἀνάγκας διαβιώσεώς των ὅλως ἐξαιρετικάς, ἀλλὰ καὶ τὴν προσωπικότητά των μοναδικὴν ἔναντι τῶν πρὸ αὐτῶν ὑπαρξάντων. Τοῦτο, εἴτε ὑπὸ τὴν παρόρμησιν ἑνὸς ἑωσφορικοῦ ἐγωϊσμοῦ ἐνυπάρχοντος εἰς τὸν ἄνθρωπον εἴτε διὰ νὰ δικαιολογοῦν τὴν διαγωγήν των δίδοντες εἰς ἑαυτοὺς μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν δράσεως. Σήμερον ἡ τάσις αὐτὴ ἔχει κορυφωθῆ, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ὁ ἄνθρωπος ἔχει θαμπωθεῖ ἀπὸ τὰς «γνώσεις του», ἀπὸ τὴν «σοφίαν του» καὶ τὰς τεχνικάς του ἐπιτεύξεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἐξαιρετικῶς ἀνεπτυγμένης εἰς τὴν ἐποχήν μας ὑλοφροσύνης.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ μᾶς διεφεύγῃ ὅτι τὰ ἐπιτεύγματα τῆς τεχνικῆς εἰς τὴν ἐποχήν μας, οὐδὲ παραμικρὸν ἤλλαξαν τὴν ἐσωτερικὴν ὑφὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἑπομένως ἡ ψυχή του τὴν αὐτὴν ὡς καὶ πάντοτε ἀνάγκην τῆς σωτηρίας ἔχει. Ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος τῆς σωτηρίας εἶναι ὁ αὐτὸς ὅπως καὶ εἰς τοὺς προηγουμένους αἰῶνας. Ἐν φρονήματι ταπεινῷ, ἐν ἀγάπῃ ἀνυποκρίτῳ, ἐν προσευχῇ ἀδιαλείπτῳ, θὰ εὑρίσκεται πάντοτε ὑπὸ τῆς ψυχῆς ὁ Θεός. Καὶ πάντοτε τὴν σωτηρίαν της πρέπει νὰ τὴν ἐργάζεται ἡ ψυχὴ «ἐν φόβῳ Θεοῦ». Ἂς μὴ μᾶς διαφεύγῃ ὅτι τὸ «μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι» ἔχει αἰωνίαν τὴν ἰσχύν.

Ὅσον ταῦτα θὰ εἶναι ἀληθῆ, διδασκαλίαι Ἁγίων Ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι πράγματι ἠργάσθησαν τὴν σωτηρίαν των ἐν φόβῳ Θεοῦ, θὰ εἶναι πάντοτε ἀπαραίτητοι ὁδηγοὶ τῶν ψυχῶν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας.

Μελετῶντες προσεκτικῶς τὰς διδασκαλίας τῶν Πατέρων, ἔστω καὶ ἂν ἐλέχθησαν πρὸ 10 ἢ 15 αἰώνων, βλέπομεν ὅτι ἅπασαι ἔχουν πλήρη τὴν ἐφαρμογὴν καὶ σήμερον, ἐξαιρέσει ἴσως τινῶν, αἵτινες ἀφορῶσι ρύθμισιν συγκεκριμένων ἀτομικῶν περιπτώσεων. Βλέπομεν ἀκόμη τοὺς ἁγίους αὐτοὺς ἄνδρας, τοὺς τόσον αὐστηροὺς εἰς τοὺς ἑαυτούς των, μὲ πόσην γλυκύτητα καὶ ἐπιείκειαν προσβλέπουν πρὸς τοὺς ἀσθενεστέρους.

Ἀλλ' ἂς συμφωνήσωμεν, πρὸς στιγμήν, ὅτι πράγματι ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος παρουσιάζει μίαν «μοναδικότητα» καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βιώσῃ πλήρως τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν τῶν Πατέρων. Καὶ πάλιν ἡ μελέτη τῶν νηπτικῶν πατέρων φέρει ἀνεκτίμητον κέρδος εἰς τὸ πιστόν. Ὅταν ἀρχίσῃ τις νὰ μελετᾷ τὰς διδασκαλίας τῶν Πατέρων, καταλαμβάνεται ἀπὸ ἀπογοήτευσιν διὰ τὴν πνευματικήν του κατάστασιν. Βλέπει ποία πράγματι εἶναι ἡ κατὰ Χριστὸν ζωὴ καὶ διερωτᾶται: «ἐγὼ τί κάμνω; εἰς ποίαν ἀπροσμέτρητον ἀπόστασιν εὑρίσκομαι ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτήν;». Ὅσο προχωρεῖ εἰς τὴν μελέτην σχηματίζει ὁλονὲν καὶ περισσότερον πλήρη ἀντίληψιν περὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἀληθοῦς πνευματικότητος. Διὰ μέσου τῆς διδασκαλίας τῶν Πατέρων, βλέπει τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τὴν καθαράν, τὴν τελείαν του μορφήν. Βλέπει τὴν ἁγιότητα πραγματοποιουμένην ἐπὶ τῆς γῆς. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν λόγων τῶν Πατέρων, γυμνάζεται ὁ ὀφθαλμὸς τῆς ψυχῆς του εἰς τὸ νὰ βλέπῃ χωρὶς σύγχυσιν, χωρὶς κίνδυνον λάθους, ποία εἰς πᾶσαν περίπτωσιν εἶναι ἡ ὀρθὴ γραμμή, ἡ σύμφωνος μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ διαγωγή. Ἀπομακρύνεται ὁ κίνδυνος τοῦ νὰ πίπτῃ καὶ νὰ νομίζῃ ὅτι εἶναι ὄρθιος. Αὐτὸς ἄλλως τε εἶναι καὶ ὁ μέγιστος κίνδυνος διὰ τὸν πιστόν.

Δυνατὸν ὁ ἄνθρωπος νὰ σημειώνῃ ἠθικὰς παρεκτροπὰς καὶ πτώσεις. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἔχει καθαρὸν τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς του καὶ βλέπει τὰς πτώσεις του καὶ ἀναγνωρίζει ὅτι παραβαίνει τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἡ θύρα τῆς μετανοίας εἶναι ἀνοικτή. Βλέπει τὴν ἀδυναμίαν του, συναισθάνεται τὴν εὐθύνην του ἔναντι τοῦ Θεοῦ καὶ μετανοεῖ. Εἰς αὐτὸ συμβάλλει ἀποτελεσματικῶς ἡ μελέτη τῆς διδασκαλίας τῶν Πατέρων. Καθαρίζει, ὅπως ἐλέχθη, τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς ὥστε αὕτη νὰ βλέπῃ ἀλανθάστως τὰς πτώσεις της, ἐξαλείφει τὴν διάθεσιν αὐτοδικαιολογίας καὶ συμβιβασμοῦ καὶ ἀφήνει ἀνοικτὴν τὴν θύραν τῆς μετανοίας. Δηλαδὴ ἐκεῖνο ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ ὁποῖον πάσχει ὁ σύγχρονος «πνευματικὸς» ἄνθρωπος θεραπεύεται καὶ τότε τὸν λόγον ἔχει τὸ Ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Ἂς μὴ αὐταπατώμεθα ὅτι, εἰς τὸ ὄντως ἐπίζηλον τοῦτο σημεῖον

ΑΙ ΝΟΜΙΚΑΙ ΘΥΣΙΑΙ

Ὑπὸ Σεβ. Μητροπολίτου Προικοννήσου ΦΙΛΟΘΕΟΥ

Ἡ λατρεία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἦτο κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον πλήρης τύπων, διατάξεων καὶ θυσιῶν, ἀναφερομένων εἰς τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν μέλλουσαν θυσίαν αὐτοῦ, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας[1].

Ὁ παλαιὸς Ἰσραὴλ προσέφερε πρὸς τὸν Θεὸν θυσίαν ταύρων καὶ τράγων, καὶ δὴ μόνον ἐντὸς τῆς Ἱερουσαλὴμ οὐχὶ δὲ ἔξω τῶν ὁρίων αὐτῆς (πρβλ. Ἀμὼς δ' 4, 5), διὰ τὴν ἄπληστον τῶν Ἰουδαίων εἰδωλομανίαν· ἵνα μὴ δηλονότι οὗτοι, ἅτε ἐπὶ πολὺν διατρίψαντες χρόνον ἐν Αἰγύπτῳ, ὡς αἰχμάλωτοι εἰθισθέντες εἰς τὴν πολύθεον τῶν Αἰγυπτίων θρησκείαν, (πρβλ. Ἰεζ. κ' 7. 9), ἀποσκιρτήσῃ καὶ αὖθις ὁ δυσκάθεκτος οὗτος λαὸς καὶ παλινδρομήσῃ εἰς τὴν πρώην εἰδωλολατρείαν, ἀλλ' ἵνα ἐπιλάθηται τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀσεβείας τ.ἔ. τῆς ἐκείνων πολυθεΐας[2].

Ἀπ' ἀρχῆς δὲ ὁ προγνώστης Θεὸς δὲν ἐπεζήτησε τοῦτο, οὐδὲ

[1]. Λέγοντες ὅτι ἡ τῶν Ἰουδαίων λατρεία ἦτο πλήρης τύπων δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι αὕτη ἦτο ἁπλῶς μόνον τυπικὴ ἀλλὰ καὶ συμβολικὴ (πρβλ. Ἰ. Ναυῆ α', 8 Ψαλμ. α'., 2 ριη'. 18). Ὁ παλαιὸς Νόμος μετὰ τῶν διατάξεων αὐτοῦ ἦτο πρόδρομος τοῦ νέου, καὶ προπαρασκευαστικὴ βαθμὶς τοῦ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐλθόντος πληρώματος.

[2]. Ἡ πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν κλίσις τῶν Ἑβραίων δὲν ἐξέλιπε καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς ἁγίας Γῆς, ὅθεν καὶ αἱ περὶ τούτου νουθεσίαι Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (πρβλ. κδ'., 14). Ταύτην ἤσκησαν οἱ Ἰσραηλῖται καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ, λατρεύσαντες τὸν ἀπαλλάξαντα αὐτοὺς ἐκ τῆς δουλείας ἀληθινὸν Θεόν, ὑπὸ μορφὴν μόσχου· προσέφερον δὲ καὶ θυσίας εἰς πονηρὰ δαιμόνια, ὅπως ἀποτρέψωσι τὴν ἐπήρειαν αὐτῶν (πρβλ. Ἡσ. κγ', 21 λδ'., 14).

τῆς πνευματικότητος, εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσωμεν καὶ μόνοι μας διὰ τῆς μελέτης τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς κατ' ἰδίαν «καλλιεργείας» τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ὅταν βασιζώμεθα «τῇ ἰδίᾳ γνώμῃ καὶ κρίσει» ἀσφαλῶς θὰ παρεκκλίνωμεν. Ἄλλως τε αὐτὴν τὴν τακτικὴν ἐφηρμόσαμεν μέχρι τοῦδε καὶ τὰ ἀποτελέσματά της εἶναι γνωστά.

Ἀνάγκη, λοιπόν, ταπεινοῦ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας φρονήματος, μελέτης τῆς διδασκαλίας τῶν Ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ καθαρᾶς καὶ θερμῆς προσευχῆς , ἵνα τύχωμεν παρὰ Θεοῦ τοῦ δώρου τῆς διακρίσεως, τοῦ ἐμπείρου τούτου οἰκοδόμου τῆς ψυχῆς.

ἠρέσκετο εἰς τοιαύτας ἐν αἵματι θυσίας ὁ ἀνενδεὴς καὶ αὐτάρκης καὶ κτίστης τῶν ἁπάντων. Διὸ καὶ λέγει διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου «τίς ταῦτα ἐξεζήτησεν ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; μὴ φάγωμαι κρέας καὶ αἷμα ταύρων πίωμαι; οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους οὐδὲ ἐκ τοῦ ποιμνίου σου χιμάρους (τ.ἔ. ἐρίφια), (πρβλ. Ἡσ. μθ´ 9 Ψαλμ. μθ´ 13) «θῦσον, λέγει, καὶ ὁ Ψαλμῳδός, θυσίαν αἰνέσεως καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου» (ἔνθ. ἀν. 14). Καὶ ἀλλαχοῦ λέγει: «ῥῦσαί με ἐξ αἱμάτων ὁ Θεὸς» (Ψαλμ. ν´ 14), αἰτούμενος οὕτω τὴν κατάπαυσιν τῶν αἱμάτων καὶ θυσιῶν, τὰς ὁποίας ἐνομοθέτει ὁ τοῦ Μωϋσέως νόμος· ἐπειδὴ αἱ θυσίαι αὗται καὶ τὰ ὁλοκαυτώματα, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξαλείψωσι τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ἀνθρώπου ἢ νὰ ἀποκαθάρωσιν αὐτὸν τῆς ἐνοχῆς· οὐδ᾽ αὐτὴ ἡ ἐξιλαστήριος θυσία ἡ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ προσφερομένη ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων ἠδύνατο νὰ δικαιώσῃ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον (Ἑβρ. θ´ 9), καὶ ἁγιάσῃ τὸν ἄνθρωπον (πρβλ. Ἑβρ. ι´, 11 - 14), παρεῖχον δὲ αὗται αἱ θυσίαι μόνον εἰς τοὺς μεμολυσμένους, ὡς κεκαθαρμένους ἤδη δι᾽ αὐτῶν κατὰ τὸ σῶμα, τὸ δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τὴν κοινὴν τοῦ Νόμου λατρείαν. «Οὐ γὰρ θέλει, λέγει καὶ ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, θυσίαν· μόνῃ δὲ τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ ὁ Θεὸς ἥδεται. Εἰκότως ἄρα τῷ μὴ νικωμένῳ ἡδοναῖς Θεῷ, θυσίαν οὐ προσάγομεν».

Ὁ προφητάναξ Δαυῒδ πανταχοῦ τῆς Βίβλου αὐτοῦ μακαρίζει οὐχὶ τοὺς ἀντεχομένους τῶν Μωσαϊκῶν ἐθίμων ἤτοι τῆς περιτομῆς, τῶν Σαββάτων, καὶ νουμηνιῶν, ἀλλὰ τοὺς αἰνοῦντας καὶ δοξολογοῦντας τὸν Θεὸν ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ, μετὰ πίστεως ἀδιστάκτου (πρβλ. Ἑβρ. ι´ 22), ὡς καὶ τοὺς τηροῦντας τὴν ἀνδρείαν ἀρρεπῆ καὶ ἀνέκλυτον πρὸς τὰ τοῦ κόσμου χαμερπῆ καὶ χαμαίζηλα.

Τρανὴ προσέτι ἀπόδειξις ὅτι αἱ τοιαῦται θυσίαι δὲν εὐαρεστοῦσι τῷ Θεῷ, εἶναι ἡ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ὀργὴ τοῦ Παντοκράτορος, καθ᾽ ἣν ἀπωσάμενος οὗτος τὰς θυσίας αὐτῶν, καλεῖ τὰ ἔθνη εἰς «θυσίαν καθαράν», εἰς τὴν ἀληθῆ λατρείαν αὐτοῦ (πρβλ. Μαλαχ. α´ 10 καὶ Ψαλμ. 95, 7).

Ὁ παντεπόπτης καὶ πολυέλεος Θεὸς μέχρις ὡρισμένου καιροῦ διετάξατο ἵνα ἐνεργῆται ἡ Παλαιὰ Διαθήκη[3], μεθ᾽ ὃν ἔμελλε νὰ καταρ-

[3]. Ἡ διαθήκη τὴν ὁποίαν διέθετο καὶ ἔστησεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραὰμ καὶ τῷ Ἰσαὰκ καὶ τῷ Ἰακώβ, περιεῖχε τρία τινά· α) τὸν πολλαπλασιασμὸν τοῦ σπέρματος αὐτῶν (πρβλ. Γεν. ιγ´., 16)· β) τὸ σχοίνισμα κληρονομίας τῆς γῆς Χαναὰν (πρβλ. Δευτερ. λβ´., 9 Ψαλμ. ρη´., 11) καὶ γ) τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ εἰς πάντα τὰ ἔθνη (πρβλ. Γεν. ιβ´., 3).

γηθῇ τὸ αἰσθητὸν αὐτῆς μέρος, ἐνεργουμένου μόνον τοῦ νοητοῦ (πρβλ. Ἀμὼς ζ', 2)[4]. Ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι «οἱ σκληροκάρδιοι καὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ» (πρβλ. Ἰεζεκ. γ' 7), καὶ μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς προθεσμίας παρέμειναν προσκαρτεροῦντες τῇ σκιᾷ καὶ τῷ τύπῳ, βεβηλώσαντες οὕτω τὴν διαθήκην τοῦ Θεοῦ.

Οὐκ ἄπω σκοποῦ, φρονοῦμεν, ἵνα σημειωθῇ καὶ τοῦτο, ὅτι πολλοὶ τῶν τότε φιλοσόφων καὶ ποιητῶν κατέκρινον τὰς τελετὰς καὶ τὰς θυσίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὡς καὶ αὐτὴν καθόλου τὴν τῶν εἰδώλων λατρείαν (ὅρ. Κλήμ. Ἀλεξ. προτρεπτ. σελ. 32). Οὕτως ὁ ποιητὴς Μένανδρος λέγει που τάδε: «εἴ τις δὲ θυσίαν προσφέρων ταύρων τι πλῆθος ἢ ρίφην ἢ νὴ Δία ἑτέρων τοιούτων... εὔνουν νομίζει τὸ θεῖον καθιστᾶναι, πεπλάνηται ἐκεῖνος καὶ φρένας κούφας ἔχει».

Πᾶσαι αὗται αἱ ἀτελεῖς καὶ ἀνεπαρκεῖς ζωοθυσίαι καὶ οἱ λοιποὶ τύποι τῆς λατρείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐλθούσης τῆς χάριτος, παρῆλθεν ὡς σκιά. Καὶ εἶναι διὰ τοῦτο ὁμολογουμένως, λίαν παράδοξον τὸ ὅτι οἱ Χριστιανοὶ προσφέρουσι καὶ νῦν, ἔστω καὶ ἐν τακτοῖς μόνον καιροῖς, καὶ εἰς ὡρισμένους μόνον τόπους, τοιαύτας ἀνωφελεῖς πρὸς τὸν Θεὸν ζωοθυσίας, αἵτινες οὐ μόνον δὲν εὐφραίνουσιν αὐτὸν (πρβλ. Ψαλμ. πγ' 11), ἀλλὰ καὶ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ αὗται ἐφέλκονται κατὰ τῶν προσφερόντων ταύτας, ὡς ἀπειθούντων τῷ Θείῳ αὐτοῦ προστάγματι.

Λησμονοῦσι φαίνεται οἱ Χριστιανοὶ οὗτοι τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ὅτι: «πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν». (Ἰωάν. δ' 24). Λησμονοῦσιν ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν ζητεῖ καὶ θέλει παρὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ «ἔλεον καὶ οὐ θυσίαν» (πρβλ. Ματθ. θ' 13, Ἰωάν. α' 27. Ὡσηὲ 6, 6), τουτέστι ἐλεημοσύνην, ἁγιότητα βίου, αὐταπάρνησιν, ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον, «καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ, ἢ ὁλοκαυτώματα» (Ὡσηὲ ἔνθ. ἀν.), διότι ἡ ἀληθὴς θυσία δὲν συνίσταται εἰς τύπους, οὔτε εἰς θυσίας τράγων ἢ προβάτων ἢ μόσχων, ἀλλ' εἰς τὴν πνευματικὴν θυσίαν, τὴν ἐν προθυμίᾳ καὶ συντριμμῷ καρδίας προσφερομένην τῷ Θεῷ· ἡ πρὸς τὸν πλησίον δὲ ἀγάπη καὶ ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι ὡς ἐρρήθη, πολυτιμοτέρα ἀπὸ τὰς ζωοθυσίας καὶ τὰ ὁλοκαυτώματα· «μεγίστη γὰρ εὐχαριστίᾳ Θεῷ ἡ πρὸς τοὺς ὁμοδούλους φιλανθρωπία», λέγει ὁ ἱερ. Φώτιος (ὁμιλ. περὶ ἀγάπης § 6).

---

[4]. Πρβλ.καὶ Ψαλμ. ξζ'., 29 ὅστις προμηνύει τὴν τῆς νομικῆς λατρείας κατάπαυσιν καὶ ἀργίαν, καὶ τὴν ἀντεισαγωγὴν τῆς εὐαγγελικῆς νομοθεσίας. (ὅρ. καὶ Λουκ. ιστ'., 16, Ἱερ. λη'., 31).

Ἡ πραγματικὴ πρὸς τὸν Θεὸν θυσία εἶναι ἡ αἴνεσις: «θυσία αἰνέσεως, λέγει ὁ Κύριος, δοξάσει με (Ψαλμ. μθ′ 23). Ἡ αἴνεσις δ' αὕτη καὶ δοξολογία εἶναι ἀρεστὴ εἰς τὸν Θεὸν «ὑπὲρ μόσχον νέον, κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὁπλάς» (Ψαλμ. ξη′ 34), ὃν προσέφερον περὶ ἁμαρτίας τοῦ ἀρχιερέως ἢ τοῦ λαοῦ, οἱ τῆς Μωσαϊκῆς λατρείας θεράποντες, ἀρκεῖ αὕτη νὰ μὴ προσφέρηται μόνον διὰ τῶν χειλέων, ἀλλὰ νὰ προσαρμόζηται εἰς αὐτήν, καθὼς καὶ φθάσαντες ἔφημεν, καὶ πολιτεία ἀγαθή, καὶ βίος καθαρὸς καὶ ἐνάρετος (πρβλ. Ψαλμ. ργ′ 34, 35), διότι, κατὰ τὸν σοφὸν Σειρὰχ «οὐχ ὡραῖος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ» (ιε′ 9), καὶ διότι, ὡς λέγει ὁ Θεοπάτωρ Δαυΐδ, «τοῖς εὐθέσι πρέπει αἴνεσις» (Ψαλμ. λβ′ 1), καὶ οὐχὶ τοῖς σκολιοῖς καὶ διεστραμμένοις τὴν γνώμην. Ὁ εὐσεβὴς καὶ δίκαιος αἰνεῖ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ πατρὸς μετ' ᾠδῆς καὶ μεγαλύνει αὐτὸν ἐν αἰνέσει, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ «θυσίαν δεκτήν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ (Φιλιπ. δ′ 18).

Ἡ θυσία ἡμῶν τῶν Ὀρθοδόξων εἶναι μία, ἁγία καὶ ἀναίμακτος τ.ἔ. θυσία τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν τυθέντος καὶ σφαγιασθέντος ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' ἧς (θυσίας) ἁγιαζόμεθα καὶ γινόμεθα μέτοχοι τῆς ἀκηράτου ζωῆς καὶ βασιλείας.

Ὁ διάσημος τῆς ἀρχαιότητος Κανονολόγος Ζωναρᾶς, ἑρμηνεύων τὸν 99ον κανόνα τῆς ΣΤ′ ἐν Τρούλλῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (691 μ.Χ.), λέγει ὅτι «τὰ ζῶα προσφέρειν εἰς θυσίαν ἀπηγόρευται τοῖς Χριστιανοῖς, εἰ δὲ ἀφορίζονται». Καὶ οἱ ἄλλοι δὲ τοῦ κανόνος τούτου σχολιασταί ρητῶς ἀπαγορεύουσιν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ προσφέρωσι τοιαύτας θυσίας (ὅρ. Πηδάλ. σελ. 177 § 3), δι' ὧν οἱ πιλόν, ὡς ἄλλοι εἰδωλολατροῦντες Μωαβῖται, καὶ ὡς Ἰουδαϊκὴν παραζηλοῦντες ἀπόνοιαν, περιπίπτουσιν εἰς τὴν σκιὰν καὶ τὸν τύπον «ζυγῷ δουλείας οὕτω, κατὰ τὸν Ἀπόστολον καὶ πάλιν ἀνεχόμενοι» (πρβλ. Γαλ. ε′ 1), οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ Ἀπολλιναρίου αἵρεσιν ἀσπαζόμενοι, διακηρύττοντος σὺν ἄλλοις ὅτι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ ὀψέποτε θὰ ἐπανέλθωσι καὶ αὖθις εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου[5].

Μεγίστην δ' ἄρα ὑπέχουσιν εὐθύνην οἱ νομεῖς ἐκεῖνοι τῶν ποιμνίων, οἵτινες: διὰ τῆς στάσεως αὐτῶν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ,—ὅπερ ὡς ἀνάξιον λόγου θεωροῦσι, καὶ ὥσπερ ὁδοῦ πάρεργον τοῦτο λογίζονται—, συντελοῦσιν εἰς τὴν περαιτέρω, ἐν πλήρει εἰκοστῷ αἰῶνι, ἐξα-

---

[5]. Ἡ Μωσαϊκὴ λατρεία παρετάθη, κατὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιον, μέχρι χιλίων ἐτῶν· ἀπὸ Σολομῶντος καὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Ναοῦ, ἕως τῆς ἐλεύσεως το Χριστοῦ.

κολούθησιν, ὡς μὴ ὤφελεν, ἀπὸ μέρους τῆς λογικῆς ποίμνης τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀσκόπου καὶ ἀλογίστου τούτου Ἰουδαϊκοῦ ἐθίμου, τοῦ τὴν εἰδωλολατρείαν, δυνατὸν εἰπεῖν, ὑποθάλποντος καὶ ἐπιστηρίζοντος.

Ἐὰν δέ τις δικαιολογούμενος προβάλῃ τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ἡ θυσία αὕτη τυγχάνει ἀρχαῖον ἔθιμον καὶ ὡς τοιοῦτον δὲν ἔχει τι τὸ ἀσεβὲς καὶ ἀνίερον, ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος πατερικοῖς ἀποστομοῦται καλάμοις· καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀπορραπίζεται. Οὕτως οἱ θεῖοι ἡμῶν πατέρες οἱ ἐνοιχούμενοι τῷ Πνεύματι ἀνατρέπουσι καὶ ἐκποδὼν ποιοῦσι καὶ διαρρίπτουσι «τὸ πονηρὸν καὶ φαῦλον ἔθος». Καὶ ὁ μὲν χρυσοῦς τὴν γλῶτταν Ἰωάννης «ἀποβλητέον, λέγει, τὸ κακὸν ἔθος, κἂν λίαν ἀρχαῖον ἐστιν» (ὁμιλ. ι' εἰς τὴν Γεν. πρβλ. καὶ ὁμιλ. ιβ' εἰς τὴν α' πρὸς Κορινθ.). Ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος «περιφρονῶ, λέγει, τό τε ἔθος εἰς τὸν ἀνθρώπινον νόμον, διὰ τὸν νόμον τοῦ Πνεύματος» (Λόγ. εἰρην. α'). Ὁ δὲ τῆς Καππαδοκίας Ἱεροφάντης Μ. Βασίλειος λέγει ὅτι· «εἰ δὲ καὶ τὸ ἔθος ἔστιν ὅτε ὡς ἄγραφος νόμος ἰσχύει, ἀλλὰ τὸ ἀγαθὸν καὶ νόμιμον» (ἐπιστ. ρξ' πρὸς Διόδωρον πρβλ. καὶ βασιλικ. τίτλ. α' κα').

Κατὰ ταῦτα ὀφείλουσιν ἀναντιρρήτως «οἱ κριοὶ τῶν προβάτων» (Ψαλμ. ξδ', 14), τουτέσιν οἱ ποιμένες τοῦ νέου Ἰσραὴλ εἴτε διὰ λόγου, εἴτε διὰ παιδείας, εἴτε καὶ διὰ σφοδρῶν ἔτι ἐπιτιμίων νὰ παρακωλύσωσιν ἀπὸ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ τούτου ἐθίμου τὸ ἑαυτῶν ποίμνιον, καὶ ἀσφαλίσωσιν, ἀποτειχίζοντες τοὺς ἐνισταμένους, ἅμα δὲ καὶ ὁδηγήσωσιν αὐτὸ «εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ» (πρβλ. Κολασ. α', 9), εἰς τὴν λογικὴν λατρείαν καὶ τὴν «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» προσευχὴν καὶ δοξολογίαν, ἣν ὁ Κύριος ὡς ἔφθημεν εἰπόντες διδάσκει ἐν Εὐαγγελίοις πάντας ἡμᾶς καὶ προτρέπεται, καὶ περὶ ἧς ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, ἐπάγει· «δεῖ τοίνυν τοῦ ἀσωμάτου καὶ τὴν λατρείαν τοιαύτην εἶναι καὶ διὰ τοῦ ἐν ἐν ἡμῖν ἀσωμάτου προσφέρεσθαι, τουτέστι διὰ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς τοῦ νοῦ καθαρότητος» (ὁμιλ. λδ'' § 6). Οὐ γὰρ ἐπιπροσθέτομεν, «μόσχων καὶ τράγων ἢ κριῶν αἷμα, παλαιοῖς τύποις τελούμενον», ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος «τῷ οἰκείῳ ἡμᾶς περιεποιήσατο αἵματι» (πρβλ. Πράξ. κ', 28), δι' οὗ καὶ μόνον ἐλυτρώθημεν, καὶ ἡγιάσθημεν, καὶ τῆς ἀτελευτήτου ζωῆς ἠξιώθημεν» (πρβλ. Ἑβρ. ι', 10 Κολ. α', 22).

ΑΓΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ Ή ΠΛΗΡΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ;

Ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἱεραπόλεως
ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΠΟΛΥΖΩΪΔΟΥ

Κύριος σοβαρός, Καθηγητὴς τῆς Γεωγραφίας Ἀμερικανικοῦ Πανεπιστημίου, περιελθὼν κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους μῆνας ὅλην σχεδὸν τὴν ὑφήλιον καὶ ἐπιστρέψας, ἔκαμε δηλώσεις εἰς τὸν Ἀμερικανικὸν ἡμερήσιον Τύπον πολὺ συντόμους, ἀλλὰ πολὺ περιεκτικάς. Εἶπεν ἐκεῖνο ποὺ ἴσως ὅλοι μας γνωρίζομεν, ὅτι: ὁ κόσμος ὅλος εὑρίσκεται ἐν συγχύσει καὶ διὰ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ αὐτὴν πρέπει, τὸ ταχύτερον, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν ἁγνὸν Χριστιανισμὸν ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔχει ἐκφύγει κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας.

Θὰ ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἐμβαθύνωμεν περισσότερον καὶ σοβαρώτερον εἰς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν καὶ δὲν θέλομεν νὰ ἐφαρμόσωμεν. Τὸ ζήτημα εἶναι: Ἁγνὸς Χριστιανισμὸς ἢ πλήρης καταστροφή, ψυχικὴ καὶ σωματική. Αἱ ὑλιστικαὶ θεωρίαι ἠμποροῦν δηλαδὴ νὰ καταστρέψουν τὸ πᾶν. Διατὶ νὰ κρυπτώμεθα ὅλοι μας ὄπισθεν τοῦ δακτύλου μας; Ὁ ὑλισμὸς ἐνῷ προφασίζεται ὅτι εἶναι προστάτης τοῦ λαοῦ καὶ πρόμαχος τῶν μειονοτήτων, ἐν τῇ πραγματικότητι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μέσον ἀντικοινωνικῶν ἐνεργειῶν. Ὑποθάλπει ὡρισμένως τὸ μῖσος, τὸν χαφιεδισμόν, τὴν συκοφαντίαν καὶ τὰ παρόμοια. Ὁ ἀπώτερος σκοπός του εἶναι ὄχι ἡ θεραπεία τῶν κοινωνικῶν κακιῶν, ἀλλ' ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν διὰ νὰ προέλθῃ μιὰ μεγαλυτέρα σύγχυσις, ἓν πλῆρες «ξεχαρβάλωμα».

Πρὸς ἐπίτευξιν αὐτοῦ ὁ ὑλισμὸς διδάσκει ὅτι τὰ πλήθη πρέπει νὰ ὑποταχθοῦν ἀσυζητητεὶ εἰς μίαν μόνον θέλησιν, τὴν θέλησιν τῶν ἐλαχίστων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι διευθύνουν τὴν σχετικὴν κίνησιν, ἐξυπηρετοῦντες ἰδικούς των προσωπικούς, ὑποχθονίους, σκοπούς. Μὲ ἄλλας λέξεις ὁ ὑλισμὸς εἶναι συνώνυμον τῶν λέξεων «δουλεία ὁλοκληρωτικὴ» καὶ «σύγχυσις παγκόσμιος». Ἐτονίσθη αὐτὸ φανερὰ καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ εἰς ὅλα τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα.

Μᾶς λέγουν ὅτι ἑκατομμύρια ἀνθρώπων εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην ἀκόμη, βαδίζουν μέσα εἰς τὸ σκότος τῆς ἀπογοητεύσεως. Ἄλλα ἑκατομμύρια ἀνθρώπων τρώγουν καθημέραν τὸν μαῦρον ἄρτον τῆς σωματικῆς καὶ διανοητικῆς πείνης. Πρέπει νὰ τὸ δεχθῶμεν αὐτὸ καὶ εἶναι ἐπίκαιρον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ κοσμοκαλόγερος τῆς Σκιάθου, εἰς στιγμὴν δυσκολιῶν, εἶχε γράψει: «Κἄν ποτε νἄχαν τελειωμὸ τὰ βάσανα καὶ οἱ καημοὶ τοῦ κόσμου».

Ἀλλὰ ξεύρομεν ὅτι ἡ ἀπάντησις δὲν εὑρίσκεται εἰς τὸ κτίσιμον μεγάλων φρουρίων ἢ διευθυνομένων πυραύλων κ.τ.λ. Οὔτε εὑρίσκεται εἰς οἱονδήποτε σύστημα τὸ ὁποῖον στηρίζεται εἰς τὴν γνωστὴν κακὴν θεωρίαν ὅτι «ὁ σκοπὸς ἁγιάζει τὰ μέσα». Οὔτε βασίζεται ἐπάνω εἰς τὸ σύστημα τὸ ὁποῖον ζητεῖ νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν Θεὸν καὶ νὰ βάλῃ εἰς τὸν τόπον Του ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι εἶναι χρεωκοπημένοι ἀπὸ ἀπόψεως ἠθικῆς. Ὁ σκοπὸς τοῦ ὑλισμοῦ εἶναι νὰ θέσῃ ὡς κέντρον του τὸν ἄνθρωπον. Κατ' αὐτὴν τὴν θεωρίαν δὲν ὑπάρχει θέσις διὰ τὸν Θεόν. Τὸ ἐδήλωσαν αὐτὸ κατ' ἐπανάληψιν καὶ τρία ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα στελέχη του. Εἶπαν περίπου τὰ ἑξῆς: Τὸ πρόγραμμά μας βασίζεται ἐξ ὁλοκλήρου ἐπὶ τῆς μηχανικῆς ἐπιστημονικῆς ἀντιλήψεως καὶ περιορίζεται μόνον ἐπὶ τῆς γῆς. Αὐτὰ εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τοὺς ἀπωτέρους σκοπούς των. Τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτύρων;

Κατὰ τὸ θλιβερὸν αὐτὸ σύστημα, ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ ζητῇ βοήθειαν ἔξω ἀπὸ αὐτόν, ἀπὸ τὴν Θείαν Πηγὴν πάσης δυνάμεως καὶ παρηγορίας. Δὲν πρέπει δηλαδὴ νὰ σκέπτεται διὰ τὴν ψυχήν του, δι' εὐγενικὰ ἰδεώδη, παρὰ μόνον διὰ τὸν στόμαχόν του. Ὡς τόσον ὅμως ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ καταδεικνύεται ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ μόνη ἱκανοποιοῦσα καὶ πλήρης ἀπάντησις εἰς ὅλα τὰ σημερινὰ βασικὰ προβλήματα τῆς ζωῆς. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶπε: «Ἦλθον εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ ἔχουν οἱ ἄνθρωποι ζωὴν (Χριστιανικὴν ζωὴν) καὶ μάλιστα ἄφθονον ζωήν». Ἄς τὸ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει.

CAHIERS BIBLIQUES "ÉVANGILE" Nº 27

R. FEUILLET - J. DELORME

Η ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΤΗΣ ΚΟΥΜΡΑΝ ΚΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Β΄.

Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

(ΕΚ ΤΟΥ ΓΑΛΛΙΚΟΥ)

ΥΠΟ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Γ. ΚΙΡΚΑΣΙΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ

Τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Διδάσκαλον τῆς δικαιοσύνης ἀπησχόλησε ἀπ' ἀρχῆς τοὺς περὶ τὰ χειρόγραφα τῆς Ν. Θαλάσσης ἐνασχολουμένους.

Λαμβανομένου μάλιστα ὑπ' ὄψιν ὅτι πολυάριθμοι ἐργασίαι εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἐσχάτως, καὶ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ἐπὶ τοῦ θέματος βιβλιογραφία εἶνε πενιχρά, ἐκρίναμεν σκόπιμον ὅπως μεταφέρωμεν ἐνταῦθα τὸ δεύτερον μέρος τῆς ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «BIBLE ET HISTOIRE» (Les trouvailles de Qumrân) λαμπρᾶς μελέτης τῶν M. R. Feuillet καὶ M. l' Abbé Delorme: «Jesus et le Docteur de Justice» ἀνταποκρινομένης πλήρως πρὸς τὸ ὑπὸ ἀνάπτυξιν θέμα.

Τὸ εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν πρωτότυπον συγγραφὲν ὑπὸ δύο εἰδημονεστάτων περὶ τὸ θέμα τοῦτο ἐρευνητῶν, στρέφεται κυρίως κατὰ τῶν προβληθέντων ἰσχυρισμῶν τῆς φιλελευθέρας σχολῆς, ἥτις ἀνεζήτησε εἰς τὸ ὑποκείμενον ὁ «διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης» τὸν Μεσσίαν καὶ τὸν ἐνσαρκωθέντα λυτρωτὴν τοῦ κόσμου.

Ἡ οὕτω πως τεκμηριωθεῖσα ὀρθολογιστικὴ ἀντίληψις ἀνασκευάζεται ἐκ βάθρων εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην. Πρὸς πληρεστέραν δὲ κατανόησιν τοῦ ζητήματος τὸ ὁποῖον, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του, ἤγειρεν οὐκ ὀλίγον θόρυβον μεταξὺ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου, προσέθηκα καὶ σημειώσεις τινας, ληφθείσας ἐκ τῶν πρὸς τὸ θέμα τοῦτο συναφῶν ἐργασιῶν ἄλλων ἐρευνητῶν, ἵνα διασκεδασθῶσιν αἱ τυχὸν προβληθησόμεναι ἀντιγνωμίαι.

Ὑποχρέωσιν ἐπιβεβλημένην θεωροῦμεν ὅπως καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης θερμῶς εὐχαριστήσωμεν τοὺς διαπρεπεῖς καθηγητὰς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης κ. κ. Β. Μ. Βέλλαν, Λ. Ι. Φιλιππίδην καὶ Α. Π. Χαστούπην, οἵτινες μᾶς ἐνέπνευσαν τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἔρευναν.

Χάριτας πολλὰς ὀφείλομεν καὶ πρὸς τὰς Δίδας Ε. Κρούσκου καὶ Ε. Κεφάλα διὰ τὴν ἠθικήν των συμπαράστασιν κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως τῆς ἀνὰ χεῖρας μεταφράσεως.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Γ. ΚΙΡΚΑΣΙΟΣ

Είδικὸς ἐρευνητὴς τῶν χειρογράφων τῆς Ν. Θαλάσσης

Ἱστορικὸς Συγγραφεὺς

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΚΑΙ Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Μία ἐξέχουσα προσωπικότης δεσπόζει τῆς καθόλου ἱστορίας τῆς Κοινότητος τῆς Κουμράν, ἡ τοῦ «Διδασκάλου» ἢ ἀκριβέστερον τοῦ «Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης»[1] καλουμένου ὡσαύτως «Διδάσκαλος» ἢ «Διδάσκαλος τῆς Κοινότητος»[2].

Ἐκ τοῦ Δαμασκηνοῦ Ἐγγράφου γνωρίζομεν ὅτι ἐπιτελεῖ τὸ ἔργον του ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν Ἰσραὴλ «εἰς τὸν δρόμον τῆς καρδίας των διότι μὲ τελείαν καρδίαν τὸν ἀνεζήτουν»[3].

Τὸ Ἐγχειρίδιον τῆς Πειθαρχίας ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔργον

---

[1] Ἑβρ.: «Móreh ha sedeq». Ἐκ τῶν ἐγγράφων τῆς Κουμρὰν οὔτε τὸ Ἐγχειρίδιον τῆς Πειθαρχίας οὔτε τὸ βιβλίον τῶν «Πολέμων» ἢ τὸ τῶν Εὐχαριστηρίων Ψαλμῶν τῆς αἱρέσεως ὁμιλοῦν περὶ τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης. Ἀντιθέτως, ἐν τῷ Δαμασκηνῷ Ἐγγράφῳ μνημονεύεται τρίς, δὶς εἰς ἓν ἐκ τῶν σχολίων τοῦ Ψαλμοῦ 37, ἅπαξ εἰς τὸ ὑπόμνημα τοῦ προφήτου Μιχαία καὶ ὀκτάκις εἰς τὸ τοῦ Ἀββακούμ. Ἂν καὶ αἱ ἐπὶ τοῦ προκειμένου γνώσεις μας εἶναι ἐλλειπεῖς, ἐν τούτοις ἠμποροῦμεν ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων δεδομένων νὰ ἀχθῶμεν εἰς μίαν σειρὰν συλλογισμῶν: α´ εἶναι ἱερεὺς «εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ὁποίου ὁ Θεὸς ἔθεσε τὴν σοφίαν διὰ νὰ ἑρμηνεύσῃ ὅλους τοὺς λόγους τῶν δούλων του τῶν προφητῶν» ἢ ὅπως ἀλλαχοῦ λέγεται «εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἐγνώρισε ὅλα τὰ μυστήρια τῶν λόγων τῶν δούλων του τῶν προφητῶν», β´ ἔλαβε τὴν τοῦ φωτισμοῦ χάριν διὰ νὰ ἐννοῇ τὰ ἀποκεκρυμμένα καὶ τὰς προθέσεις τοῦ Θεοῦ, γ´ ὁ Διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης δὲν διεφύλαξε δι' ἑαυτὸν τὴν πρὸς αὐτὸν παρασχεθεῖσαν χάριν· «δι' αὐτοῦ, ὁ Θεὸς ἀνήγγειλε ὅλα ὅσα μέλλουν νὰ ἔλθουν εἰς τὸν λαόν του τὸν Ἰσραήλ. Ἡ ἀποστολή του, κατ' ἀκολουθίαν, δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὸ νὰ γινώσκῃ ἢ νὰ ἐξηγῇ ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ προετοιμάζῃ τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου κηρύσσων «Νέαν διαθήκην», δ´ ἡ ἀρχὴ τῆς μεταστροφῆς του ἐγένετο διὰ τῆς παρεμβάσεως θείας ἐλλάμψεως φωτιζούσης ἔκτοτε ὁλόκληρον τὴν ζωήν του: «Σὺ ἐφώτισάς με διὰ τῆς γνώσεως» λέγει πρὸς τὸν Θεόν. Αἱ ἐκ τῶν κειμένων προσφερόμεναι πληροφορίαι δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ χρονολογήσωμεν ἐπακριβῶς τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον του. Σχεδὸν καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τῆς ἱστορίας τοῦ λαοῦ Ἰσραὴλ ἀνέστησαν ἄνδρες καλοῦντες τὸν λαὸν εἰς μίαν πιστοτέραν ἐφαρμογὴν τοῦ Νόμου. Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν ἄποψιν ὁ Διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης ἔζησεν ἕνα καὶ ἥμισυ αἰῶνα πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Θεανθρώπου (P. Louvel, Les manuscrits de la Mer Morte, Fêtes et Saisons 1957, σελ. 19).

[2] Ἑβρ: «Môreh ha yahad». Ὁ καθηγητὴς Βέλλας παρατηρεῖ ὅτι ὁ τίτλος οὗτος δὲν εἶναι ὀρθός, διότι οὐδαμοῦ ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης ὁ διδάσκαλος φέρει τὸν τίτλον τοῦτον. (Τὰ Ἑβραϊκὰ χειρόγραφα τῆς Κοινότητος τῆς Δαμασκοῦ, Ἀθῆναι, 1961 σελ. 37 σημ. 1)

[3] Δαμ. Ἔγγρ Α, Ι, 11.

ἰδικόν του ἢ τοὐλάχιστον ὡς ἡ ἔκφρασις τῶν βουλήσεών του, ἐνῶ οἱ Εὐχαριστήριοι Ψαλμοὶ τῆς αἱρέσεως μᾶς φέρουν τὴν ἠχὼ τῶν παρακλήσεών του. Ἐκ τῶν Εὐχαριστηρίων Ψαλμῶν μανθάνομεν, ὅτι ὁ Διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης καθὼς καὶ ὅλοι οἱ πιστοὶ τοῦ Γιαχβὲ ὑπέφερον πολύ. Συχνάκις ἀνευρίσκομεν ἐκεῖ τὴν ἠχὼ τῶν Ψαλμῶν διὰ τῶν ὁποίων οἱ πτωχοὶ διωκώμενοι τοῦ Θεοῦ «καταθέτουν» τὰ παράπονά των ἢ ἐκφράζουν πρὸς τὸν Θεὸν τὴν ἐμπιστοσύνην των.

Τὸ ὑπόμνημα εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἀββακοὺμ ἑρμηνεύει πλεῖστα χωρία τοῦ προφήτου τούτου, συγχρόνου ἴσως τοῦ Ἱερεμίου, ἐν σχέσει πρὸς τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα συγκεντρώνουν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Κουμρανίων [4]. Τὸ ὑπόμνημα ἑνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ ἐδαφίων ἀναφέρεται εἰς τὰς διώξεις τὰς ὁποίας ὁ Διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης θὰ ὑφίστατο ἀπὸ μέρους ἑνὸς «ἀσεβοῦς ἱερέως»[5] καλουμένου ἐπίσης ὁ

---

[4] Πολυάριθμα χωρία τοῦ ὑπομνήματος εἰς τὸν Ἀββακοὺμ ὁμιλοῦν περὶ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Κιτιέων (π. χ. Ὑπ. Ἀβ. II, 12 - 14., III, 4, III, 9 - 10., IV, 5 - 11., VI, 1)· ἀναμφιβόλως ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων, αἱ ὁποῖαι ἠπείλουν νὰ καταλάβουν ἢ εἶχον ἤδη καταλάβει τὴν χώραν. «Κιττὶμ» εἶναι λέξις ἑβραϊκὴ ἡ ὁποία κατ' ἀρχὰς ἀναφέρεται εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως τοῦ Κιτίου ἐν Κύπρῳ (Ησ 23, 1., 23, 12, Ἱερ. 2, 10, Ἰεζ. 27, 6), εἶτα δέ, πρὸς ὅλους τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἰσραὴλ τοὺς ὁρμηθέντας ἐκ τῶν μεσογειακῶν χωρῶν (Α΄ Μακ. 1, 1, 8, 5., Δαν 11, 30). - Πρβλ. R. Goossens, Les Kittim du Commentaire d' Habacum, (Le Nouvelle Clio 1952, σελ. 137 κ.ἑ.). A. Dupont - Sommer, Les Esséniens. Le milieu historique de rouleaux de Qumrân, (Evidences 1957, σελ. 28 κ.ἑ). Θ. Γ. Κιρκασίου, Ἦσαν Κύπριοι οἱ Κιττίμ; Εν ἐφημερίδι «Ἔθνος» 21, 22 Ἰουνίου 1961.

[5] Ἑβρ: «Ha Kohen ha rasha». Ἡ ταυτότης τοῦ διώκτου τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης παραμένει εἰσέτι ἀνεξακρίβωτος. Πολλοὶ τῶν ἐρευνητῶν τῶν χειρογράφων ἔστρεψαν ἀμέσως τὴν προσοχήν των πρὸς τὸν ἀρχιερέα Ἰωνάθαν ἕτεροι δέ, εἰς ἕνα ἐκ τῶν διαδόχων του Ἡ ἐπικρατεστέρα γνώμη, σημειοῖ ὁ Howlett (Les Esseniens et le Christianisme, Paris, 1958 σελ. 89 κ.ἑ.), ἀποκλίνει μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἰανναίου. Τὸ ὑπόμνημα εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ναοὺμ ἐν τῇ διηγήσει του περὶ τοῦ «μανιώδους σκύμνου» καθιστᾶ ἔτι πιθανωτέραν τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. (Πρβλ. Θ. Γ. Κιρκασίου, τὸ ὑπόμνημα εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ναούμ, ἐν Ἀθήναις, 1960 σελ. 7 κἑ) Παρομοίαν ἄποψιν διετύπωσαν ἐπίσης καὶ οἱ M. H. Segal (Jerusalem Post, 26 Μαΐου, 2 Ἰουνίου 1950) καὶ A. S. van der Woude, (Die messianischen Vorstellungen der Gemeinde von Qumrân, Assen, 1957). Ἐν τῷ Δαμασκηνῷ Ἐγγράφῳ ὁ «ἄνθρωπος τοῦ χλευασμοῦ» συνταυτίζεται πρὸς τὸν ἄνδρα τοῦ ψεύδους, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ Ὑπομνήματι τοῦ Ἀββακοὺμ χαρακτηρίζεται ὡς ἀσεβὴς ἱερεὺς (Β. Μ Βέλλα, μν. ἔ. σελ. 18 σημ. 10. H. H. Rowley, The Zadokite fragments and the Dead Sea Scrolls, Oxford, 1952 σελ. 70 σημ. 3). Τὸν

«ἀνὴρ τοῦ ψεύδους». Τὸ χειρόγραφον, ὡς περιέχον πολλὰ κενά, εἶναι δύσκολον νὰ ἑρμηνευθῇ· τούτου δ' ἕνεκεν συγγραφεῖς τινες προῆλθον ἀμέσως εἰς λίαν ἐσπευσμένα συμπεράσματα τὰ ὁποῖα ἐξήγαγον κατὰ μόνην τὴν στιγμὴν τῆς ἀναγνώσεώς του. Τὸν τοιοῦτον Διδάσκαλον ἠθέλησαν νὰ παρουσιάσουν ὡς ἕνα πραγματικὸν Χριστὸν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἰησοῦ: ὁ Ἰησοῦς, κατ' ἀκολουθίαν, δὲν εἶχε παρὰ νὰ «προσαρμοσθῇ εἰς τὸ μεσσιακὸν πρότυπον τὸ ὁποῖον ἐπραγματοποίησε πρὸ αὐτοῦ ὁ καταδιωχθεὶς καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θανὼν Διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης».

Διδάσκαλον τῆς δικαιοσύνης ὁ W. H. Brownlee ταυτιζει πρὸς τὸν Ἰούδαν τὸν υἱὸν τοῦ Ἐζεκία, τοῦ ὁποίου ὁ θάνατος τοποθετεῖται ἐπὶ τῆς ἱεροβασιλείας Ἀλεξάνδρου Ἰανναίου. Ὁ αὐτὸς ἐρευνητὴς φρονεῖ, ὅτι ὑπὸ τὸν ἀσεβῆ ἱερέα δέον ὅπως νοήσωμεν σειρὰν ὅλην προσώπων ἀπὸ τοῦ Ὑρκανοῦ I ἕως τοῦ Ὑρκανοῦ II καὶ τοῦ Ἀριστοβούλου II Τὰς τῶν Goossens καὶ Dupont - Sommer ἀπόψεις, τοῦ μὲν πρώτου σχετικῶς πρὸς τὴν συνταύτισιν τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης πρὸς τὸν Ὀνίαν τὸν δίκαιον, ὅστις εὗρε τραγικὸν θάνατον διὰ λιθοβολισμοῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὑρκανοῦ II (La Nouvelle Clio 1950, σελ. 336 κἑ), τοῦ δευτέρου δέ, σχετικῶς πρὸς τὴν συνταύτισιν τοῦ ἀσεβοῦς ἱερέως πρὸς τοὺς Ἀριστόβουλον II καὶ Ὑρκανὸν II (Vetus Testamentum 1955, σελ. 113 κἑ) ἤλεγξε ἐπισταμένως ὁ J. Schreiden (La Nouvelle Clio 1955/57, σελ 247 κἑ 255 κἑ.) Ἐκ τῶν πλέον παραδόξων ἀπόψεων αἵτινες κατὰ καιροὺς ἠκούσθησαν σημειοῦμεν ἰδιαιτέρως τὰς τῶν Teicher, ὅστις συνεταύτισε τὸν Διδάσκαλον τῆς δικαιοσύνης πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ τὸν ἄνδρα τοῦ ψεύδους πρὸς τὸν Παῦλον (Journal of Jewish Studies 1951, σελ. 97 κἑ.), Eisler ὅστις ἡρμήνευε τὸν Διδάσκαλον τῆς δικαιοσύνης ὡς Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν, τὸν δὲ ψευδομεσσίαν Μεναχὲμ (66 μ Χ.) ὡς τὸν ἄνδρα τοῦ ψεύδους Stauffer (Jerusalem und Rom, Berne, 1957 σελ. 128 κἑ.) ὁ ὁποῖος συνταυτίζει τὸν Διδάσκαλον τῆς δικαιοσύνης πρὸς τὸν Yosè ben Yoézer, ἱερέα καὶ νομοδιδάσκαλον, περὶ τοῦ ὁποίου ἡ ραββινικὴ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ἐσταυρώθη, τῇ διαταγῇ τοῦ ἀρχιερέως Ἀλκίμου τῷ 162 π. Χ καὶ τοῦ πατρὸς Lagrange ὅστις εἶδεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ στασιαστοῦ πρίγκηπος Μπάρ - Κοχμπᾶ τὸν ἄνδρα τοῦ ψεύδους. Ὁ R Weis σημειοῖ, ὅτι ὁ τίτλος Διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης μνημονεύεται τὸ πρῶτον ἐν τῇ μεταβιβλικῇ Ἰουδαϊκῇ Γραμματείᾳ καὶ μάλιστα ἐν τῷ ὑπομνήματι τοῦ Καραΐτου Daniel - al - Kumisi, περὶ τὰ τέλη τοῦ 9ου αἰῶνος μ. Χ. ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὸ χωρίον (2, 23) τοῦ Ἰωὴλ ἔνθα ὁ Διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης ἐξισοῦται πρὸς τὸν Ἠλίαν (Θ. Γ. Κιρκασσίου, τὸ Δαμασκηνὸν ἢ Σαδωκικὸν ἔγγραφον καὶ ἡ αἵρεσις τῆς Νέας διαθήκης, Θεολογία 1960, σελ 164 σημ. 68). Ὁ αὐτὸς ἐρευνητὴς ταυτίζει προσέτι τὸν ἄνδρα τοῦ ψεύδους πρὸς τὸν Mûshkân ἕνα ἐκ τῶν τριῶν μαθητῶν - διαδόχων τοῦ Abû Isâ (Jewish Quarterly Review 1950/51 σελ. 141 κἑ. Περὶ τῶν Abû Isâ καὶ Mûshkân βλ. Zvi Ankori, Karaites in Byzantium, New York, 1959 σελ. 8, 16, 214 σημ. 22., 274 σημ. 62., 380 σημ. 64) Ἐπίσης τὸν ἄνδρα τοῦ ψεύ-

Εἷς συγγραφεὺς[6] τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα εἶχον τεραστίαν ἀπήχησιν μεταξὺ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου, δὲν ἐδίστασε νὰ διατυπώσῃ τὰς κατωτέρω σκέψεις μετὰ μίαν ὅλως βεβιασμένην ἑρμηνείαν χωρίου τινος τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Ἀββακοὺμ[7]. «Τὸ χωρίον τοῦτο ὑπαινίσσεται, προφανῶς, τὸ πάθος τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης· οὗτος, ἐδικάσθη, κατεδικάσθη, ἐθανατώθη. Ἔπαθεν ἐν τῷ «σώματι τῆς σαρκός» του· ἀναμφιβόλως ἦτο θεῖον ὂν «ἐνσαρκωθὲν» διὰ νὰ ζήσῃ καὶ νὰ ἀποθάνῃ ὡς ἄνθρωπος. Ὁ ἴδιος συγγραφεὺς ὁμιλεῖ ἐπίσης περὶ τῆς ἐνσαρκώσεως, τῆς λυτρώσεως καὶ τῆς «ἐπανεμφανίσεως» τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης[8].

Εὐθὺς ἄλλωστε, ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἀπεποιεῖτο τῶν συμπερασμάτων ἅτινα οἱ δημοσιογράφοι[9] ἐξήνεγκον ἐκ τῆς πρώτης δημοσιεύσεώς του[10].

δους οἱ προρρηθέντες Segal καὶ Woude συνεταύτιζον πρός τινα Φαρισαῖον ἀνταγωνιστὴν τῆς αἱρέσεως, πιθανῶς, πρὸς τὸν Συμεὼν - μπὲν - Σετάχ, ὅστις ἐπαναφέρων, ἐπὶ τῆς φαρισαϊκῆς μερίδος τὴν εὔνοιαν τῆς ἀδελφῆς του (;) βασιλίσσης Ἀλεξάνδρας ἀπέστασεν ἐκ τῆς Κοινότητος τῆς Κουμρὰν ἀριθμόν τινα Φαρισαίων, οἵτινες ἦσαν προσκεκολλημένοι εἰς τὴν αἵρεσιν, προξενήσας οὕτω μίαν σοβαρὰν κρίσιν εἰς τοὺς κόλπους της (Revue Biblique 1958, σελ. 290). Τέλος, ὁ καθηγητὴς Rowley (μν. ἔ. σελ. 62 κἑ.) συνταυτίζει τὸν Διδάσκαλον τῆς δικαιοσύνης, πρὸς τὸν Ὀνίαν III τελευταῖον νόμιμον ἀρχιερέα τοῦ οἴκου Σαδώκ, καὶ τὸν ἀσεβῆ ἱερέα πρὸς τὸν σφετεριστὴν τοῦ θρόνου Μενέλαον, ὁ ὁποῖος ἐδολοφόνησε τὸν Ὀνίαν III πλησίον τῆς Ἀντιοχείας τῷ 171 π. Χ.

[6] A. Dupont - Sommer, Aperçus preliminaires sur les manuscrits de la Mer Morte, Paris, 1950.

[7] Ὑπ Ἀβ. IX, 1 - 2: «ὥστε νὰ τὸν πλήξουν δι' ἀποφάσεων ἀσεβῶν. Καὶ βδελυρότητας, ἀσθενείας φοβερὰς ἐπέφερον εἰς αὐτὸν καὶ πράξεις ἐκδικήσεως εἰς τὸ σῶμα τῆς σαρκός του».

[8] Ὁ ἐκ τῶν ἐρευνητῶν τῶν χειρογράφων καθηγητὴς Allegro, μολονότι παραδέχεται ὅτι ἡ προσωπικότης τοῦ Ἰησοῦ μᾶς εἶνε περισσότερον γνωστὴ τῆς τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης, προσέθετε καὶ τὴν «σταύρωσιν». Ἐν Times Magazine 6 Φεβρουαρίου 1956, σελ. 37. Πρβλ. ἐπίσης A. Dupont - Sommer, Lumières nouvelles sur les manuscrits decouverts prés de la Mer Morte, La Nouvelle Clio 1949/50, σελ. 333 κἑ.

[9] Πολυάριθμοι πληροφορίαι πλήρεις σφαλμάτων καὶ ἀνακριβειῶν, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν διὰ τοῦ τύπου, κατόπιν τῶν ἀνακαλύψεων τῆς Κουμράν, δεικνύουν μὲ πόσην ἐπιφύλαξιν ὀφείλομεν νὰ δεχώμεθα ὅλας τὰς πληροφορίας αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὴν Βιβλικὴν πραγματικότητα. Πολλὰ ἄρθρα τὰ ὁποῖα εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἐσχάτως ἦσαν πλήρη ὑπερβολικῶν ἁπλοποιήσεων.

[10] Πρβλ. A. Dupont - Sommer, Nouveaux aperçus sur les manuscrits de la Mer Morte, Paris, 1953 σελ. 206 κἑ.

Φρονιμώτερον εἶναι, νομίζω, νὰ παραχωρήσωμεν τὸν λόγον εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ κείμενα ἐὰν θέλωμεν νὰ διδαχθῶμεν περὶ τῆς φύσεως τῶν ἑκατέρωθεν συγκρίσεων, ἅστινας ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ προσκομίσῃ μεταξὺ τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης

Ἡ προσωπικότης του παραμένει δι' ἕνα μεγάλο μέρος αἰνιγματική. Δὲν γνωρίζομεν τίποτε τὸ θετικὸν διὰ τὴν κατὰ χρόνον ἄσκησιν τοῦ λειτουργήματός του καὶ πάμπολλα σημεῖα τῆς ζωῆς του παραμένουν εἰσέτι τελείως ἄγνωστα.

Εἷς ἐμπνευσμένος ἑρμηνευτὴς τοῦ Νόμου καὶ τῶν προφητῶν

Διὰ τὰ μέλη τῆς αἱρέσεως εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πεφωτισμένος ἑρμηνευτὴς τοῦ Νόμου καὶ τῶν προφητῶν. Τὸ Δαμασκηνὸν Ἔγγραφον ἐν τῇ διηγήσει του περὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν λέγει:

> Ἦσαν ὅμως τυφλοὶ[11] οἱ ἀνιχνεύοντες τὸν δρόμον ἐπὶ εἴκοσι ἔτη. Ἀλλ' ὁ Θεὸς κατενόησε τὰ ἔργα των, διότι μὲ τελείαν καρδίαν τὸν ἀνεζήτουν. Καὶ ἀνέστησε μεταξὺ αὐτῶν ἕνα Διδάσκαλον Δικαιοσύνης, διὰ νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ «εἰς τὸν δρόμον τῆς καρδίας των» (Δαμ. Ἔγγρ. Α, Ι, 9-11).

Ἐπίσης ἐν τῷ Ὑπομνήματι τοῦ Ἀββακοὺμ ἀναγινώσκομεν:

> Καὶ εἶπε ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀββακοὺμ νὰ γράψῃ ὅσα μέλλουν νὰ συμβοῦν εἰς τὴν ἐσχάτην γενεὰν ἀλλὰ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου δὲν τὸ ἐγνωστοποίησε. Καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον λέγει· «ἵνα εὐχερῶς τις τὴν ἀναγινώσκῃ» ἡ ἑρμηνεία του ἀναφέρεται εἰς τὸν Διδάσκαλον τῆς δικαιοσύνης, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἐγνώρισε ὅλα τὰ μυστήρια τῶν λόγων τῶν δούλων του τῶν προφητῶν (Ὑπ. Ἀβ. VII, 1-5).

Ἡ πίστις εἰς τὴν διδασκαλίαν του παρουσιάζεται ὡς ἀναγκαία προϋπόθεσις διὰ τὴν σωτηρίαν:

> Ἡ ἑρμηνεία του ἀναφέρεται εἰς πάντας τοὺς ἐφαρμόζοντας τὸν Νόμον ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἰούδα, τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς σώζει ἀπὸ τοῦ οἴκου τῆς κρίσεως ἕνεκα τῆς ταλαιπωρίας των καὶ τῆς πιστότητός των εἰς τὸν διδάσκαλον τῆς δικαιοσύνης (Ὑπ. Ἀβ. VIII, 1-3).

---

[11] Πρβλ. Ἡσ. 35, 5., Ματθ. 15, 14., Λουκ. 6, 39., Ρωμ. 2, 19.

Αὐθεντικὸς ἑρμηνευτὴς τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ὁ Διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης κατέστη ὑποκείμενον πίστεως. Διὰ μέσου αὐτοῦ, συνδέεταί τις μετὰ τῶν διδασκαλιῶν τῶν ἀρχαίων, καὶ δι' ἐκείνων, μετὰ τοῦ Θεοῦ. Εἰς τοὺς Εὐχαριστηρίους Ψαλμοὺς τῆς αἱρέσεως ὁ Διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης ὑποδεικνύεται ὡς «ἄνθρωπος διὰ στόματος τοῦ ὁποίου ἐθεμελίωσας τὴν διδασκαλίαν καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ὁποίου ἔθεσας τὴν σύνεσιν διὰ νὰ ἀνοίξῃ τὴν πηγὴν τῆς γνώσεως πρὸς ὅλους τοὺς συνετούς»[12].

Μεταρρυθμιστὴς τοῦ Ἰσραὴλ

Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ πεφωτισμένου ἑρμηνευτοῦ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν συνεκεντρώθησαν πέριξ αὐτοῦ οἱ μαθηταί του ἀκολουθήσαντες αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ πεποίθησίς του ὅτι συγκροτεῖ ὄχι μίαν ἁπλῆν θρησκευτικὴν ἀδελφότητα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ἰσραὴλ ἀλλὰ τὸν ἀληθῆ Ἰσραὴλ μὲ ἀνανεωμένον τὸν θρησκευτικὸν ζῆλον, τὴν Κοινότητα δηλαδὴ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀληθῶς εἰσῆλθον εἰς τὴν «Διαθήκην τῆς χάριτος», εἰς τὴν «Νέαν διαθήκην»[13]. Εἰς τὸν διδάσκαλον τῆς δικαιοσύνης ἀνήκει ἴσως ἡ ἀρχὴ τῆς τοιαύτης πεποιθήσεως. Ὁ κουμράνιος ὑπομνηματιστὴς τοῦ Ψαλμοῦ 37 ὁμιλῶν περὶ αὐτοῦ λέγει:

> Ἡ ἑρμηνεία του ἀναφέρεται εἰς τὸν ἱερέα, τὸν διδάσκαλον τῆς δικαιοσύνης, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς διώρισε διὰ νὰ οἰκοδομήσῃ δι' Αὐτὸν τὴν κοινότητα τῆς ἀληθείας.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἐκθέτει εἰς ἕνα τῶν Ὕμνων τῆς αἱρέσεως τὴν ὑψηλὴν ἰδέαν τῆς ἀποστολῆς του:

> Σὺ ἐστερέωσας ἐπὶ τοῦ βράχου τὸ οἰκοδόμημά μου καὶ τὰ αἰώνια θεμέλια τῆς συναθροίσεώς μου: Ὅλοι, οἱ τοῖχοι μου [σχηματίζουν] φρούριον δεδοκιμασμένον [τὸ ὁποῖον] δὲν θὰ κρημνισθῇ. (Ὕμν 7, 8 - 10).

Μεσσίας πρὸ τοῦ Ἰησοῦ;

Τίποτε δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ προέλθωμεν εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ὁ Διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης ἐνεφορεῖτο ὑπὸ μεσσιακῶν προνομιῶν.

---

[12] Ὕμν. 2, 17 - 18.

[13] Δαμ. Ἐγγρ. β, XIX, 21., XX, 12.

Ἀπεστάλη μόνον διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὴν ἁγνότητα τῆς Μωσαϊκῆς διαθήκης. Οἱ ὀπαδοί του ὁμιλοῦν περὶ τῆς Νέας διαθήκης ἐπικαλούμενοι τὸ περίφημον χωρίον τοῦ προφήτου Ἱερεμίου:

Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, φησὶ Κύριος, καὶ διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα διαθήκην καινήν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν... (Ἱερ. 31, 31).

Ἀλλά, ἐνῷ τὸ κείμενον τοῦ Ἱερεμίου ἐξήγγελεν ἕνα νόμον «ἐγγεγραμμένον ἐν ταῖς καρδίαις» (Ἱερ. 31, 33), διὰ τοὺς κουμρανίους εἶχεν ἁπλῶς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τῆς Μωσαϊκῆς διαθήκης:

πᾶς ὁ ἐρχόμενος εἰς τὴν βουλὴν τῆς κοινότητος θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν διαθήκην τοῦ Θεοῦ ἐνώπιον πάντων τῶν ἑκουσιασθέντων καὶ θὰ ἐπιφορτίσῃ ἑαυτὸν διὰ δεσμευτικοῦ ὅρκου νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως, κατὰ πᾶν ὅ,τι διέταξεν, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ καὶ ἐν ὅλῃ ψυχῇ, εἰς πᾶν ἀποκαλυφθὲν ἐξ αὐτοῦ εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Σαδὼκ (δηλ.) τοὺς ἱερεῖς τοὺς φυλάττοντας τὴν διαθήκην καὶ τοὺς ζητοῦντας τὸ θέλημά Του, καὶ εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν τῆς διαθήκης των (Πειθ. 5, 7-9).

Ἄνθρωπος ἁμαρτήσας καὶ σωθείς

Ὁ Διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης γνωρίζει ὅτι εἶνε ἁμαρτωλὸς καὶ ὅτι καὶ αὐτὸς ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀνθρώπων οἵτινες ἐπιζητοῦν τὴν σωτηρίαν. Τὸν διακρίνει, πράγματι, ἡ ἔντονος συναίσθησις τοῦ ἁμαρτήματός του καὶ ἐν ταὐτῷ ἡ ἀξιοθαύμαστος ἐμπιστοσύνη του πρὸς τὸν Θεόν.

Οἱ Εὐχαριστήριοι Ψαλμοὶ τῆς αἱρέσεως ἐκφράζουν πλήρως τὰ συναισθήματά του:

Ἐνθυμοῦμαι τὰ σφάλματά μου καὶ τὴν ἀπιστίαν τῶν πατέρων μου. Καὶ εἶπον: Ἐξ αἰτίας τῶν ἀνομιῶν μου, ἐγκατελείφθην μακρὰν τῆς διαθήκης Σου· ἀλλ' ὅτε ἐνεθυμήθην τὴν ἰσχὺν τῆς χειρός Σου καὶ τὴν ἄπειρον εὐσπλαχνία Σου, ἀνωρθώθην (Ὕμν. IV, 35-37). Τί εἶναι αὐτὴ ἡ σάρκα καὶ τί αὐτὸ τὸ δημιούργημα τῆς ἀργίλου, διὰ νὰ φανερώσῃ τὸ μεγαλεῖον τῶν θαυμασιῶν Σου; Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀπὸ μητρικῆς κοιλίας εἶναι εἰς τὴν ἀδικίαν καὶ μέχρις τῶν ἡμερῶν τοῦ γήρατος εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν παρακοήν[14].

---

[14] Κατὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ π. J. Carmignac «εἰς τὴν ἐνοχὴν τῆς διαστροφῆς» (Etude sur les procédés poétiques des Hymnes, Revue de

Γνωρίζω ὅτι ἡ δικαιοσύνη δὲν ἀνήκει εἰς τὸν ἄνθρωπον, οὔτε εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἡ τελειότης τῆς συμπεριφορᾶς. Ἐκ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου προέρχονται ὅλα τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης. Ἡ ἀνθρωπίνη συμπεριφορὰ στερεῖται σταθερότητος τὴν ὁποίαν μόνον τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τοῦ τὴν ἐπιχέει. Ἐκεῖνος ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τελείαν τὴν ὁδὸν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. (Ὕμν. IV, 29-32).

Ἄνευ Σοῦ τίποτε δὲν γίνεται. Τίποτε δὲν εἶναι γνωστὸν ἄνευ τῆς θελήσεώς Σου. (Καὶ) τίποτε δὲν συγκρίνεται εἰς δύναμιν μαζί σου (Ὕμν. X, 10-11).

Τὸ μεγαλεῖον[15] τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης συνίσταται,

Qumrân 1960, σελ 516), κατὰ δὲ τὴν μετάφρασιν Dupont-Sommer «εἰς τὸ πταῖσμα τῆς ἀπιστίας» (Evidences 1957, σελ. 27).

[15] Ἡ πλουσία θρησκευτικὴ πεῖρα τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης τὸν ὡδήγησεν εἰς τὸ νὰ ἀντιληφθῇ κατὰ τρόπον συστηματικὸν τὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν κόσμον: α´ ὅλα συμβαίνουν κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὰ πάντα εὑρίσκονται εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ· ἡ φύσις, οἱ ἄνθρωποι, τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν, οἱ ἄγγελοι. Ὁ Θεὸς εἶνε ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων τὸ πᾶν ἤρτηται ἐξ αὐτοῦ. Ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπῃ πὼς μόνον ὁ Θεὸς ὑπάρχει, β´ ἐδημιούργησε δύο πνεύματα: τὸ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πλάνης. Ὁλόκληρος ἡ ἀνθρωπότης κατανέμεται μεταξὺ τῶν δύο τούτων πνευμάτων. Ἕκαστος ἄνθρωπος κρατεῖ δι' ἑαυτὸν τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προσδιορισθέντα κλῆρον, ἕκαστος ἄνθρωπος, ἀκόμη καὶ ὁ δίκαιος, εἶνε ὂν μηδαμινόν, δημιούργημα τῆς ἀργίλου ζυμωθὲν μὲ ὕδωρ, ἓν οἰκοδόμημα χώματος τοῦ ὁποίου ἡ βούλησις δὲν εἶνε παρὰ ρύπος καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἄρχει τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης.. Ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη διὰ νὰ σήπηται εἰς τὸ χῶμα ἀλλ' ἐν τοσούτῳ ἔχει μίαν ἀξιοθαύμαστον ἱκανότητα διὰ τῆς ὁποίας ἠμπορεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ πεπρωμένου του ἂν ὁ δι' αὐτὸν προσδιορισθεὶς κλῆρος εἶνε τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, γ´ τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ δελεάζῃ τὸν δίκαιον καὶ νὰ τὸν δοκιμάζῃ· ὥστε ὁ Θεὸς διὰ μέσου τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν ταλαιπωριῶν ἀποκαθαίρει τοὺς δικαίους, δ´ προορισμός: οὐδέποτε ἡ περὶ προορισμοῦ διδασκαλία δὲν ἐξεφράσθη τοσοῦτον ἀπολύτως. «Ἀπὸ Σὲ προέρχεται ἡ ὁδὸς τῆς ζωῆς. Σὺ μόνον ἐδημιούργησας τὸν δίκαιον. Ἀπὸ κοιλίας μητρὸς τὸν ἐθεμελίωσας διὰ τὴν στιγμὴν τῆς εὐμενείας. Ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι περιφρονοῦν τὴν θέλησίν Σου ἐδημιούργησας διὰ νὰ ἀσκῇς ἐπ' αὐτῶν τὰς μεγαλειώδεις κρίσεις σου», ε´ ὕστερον ἀπὸ αὐτὸν τὸν φωτισμὸν τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας στερεοῦται προοδευτικῶς εἰς τὴν καρδίαν ἡ ὁποία φυσικῶς «κυλίεται εἰς τὴν διαστροφήν»· Τὸ τοιοῦτον βῆμα εἶνε ἔργον τοῦ Θεοῦ, στ´ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐμψυχοῦνται διὰ τοῦ πνεύματος τῆς πιστότητος μιμοῦνται τοὺς ἀγγέλους καὶ εὑρίσκονται εἰς «κοινὸν μετ' αὐτῶν κλῆρον». «Ἕνεκεν τῆς δόξης σου ἐκάθηρας τὸν ἄνθρωπον ἵνα ἀνυψώσῃς τὸ παράσιτον τοῦτο ὅπερ εἶνε ὁ ἄνθρωπος τοῦ χώματος πρὸς τὸ ἀπόρρητον τῆς ἀληθείας σου, ἵνα κρατηθῇ εἰς φρούρησιν ἑνώ-

κυρίως, εἰς τὸ ὅτι αὐτὸς ὑπὲρ πάντα ἄλλον, συνησθάνθη καλλίτερον τὴν μηδαμηνότητά του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ διακρίνεται σαφῶς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ ὁποῖος ἐγνώρισεν ὅλας τὰς ἀνθρωπίνους δυστυχίας «πλὴν τῆς ἁμαρτίας»[16].

Ὁ ἀναγνώστης τῶν τελευταίων τούτων κειμένων φέρεται ἀμέσως πρὸς τὸν Παῦλον, τὸν προσήλυτον τῆς Δαμασκοῦ καὶ μεγάλον διδάσκαλον τῆς σωτηρίας διὰ τῆς χάριτος καὶ τοῦ Θεοῦ Σωτῆρος.

Ὁ Διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης ἐγγράφεται εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Ἰεζεκιὴλ καὶ τῶν ἐναμίλλων του, οἱ ὁποῖοι κηρύσσουν ὅτι, διὰ νὰ σωθῇ ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῆς ἁμαρτίας εἶναι ἀπαραίτητος ἡ παρέμβασις τῆς θείας χάριτος[17].

Ὁ διωχθεὶς δίκαιος

Καθὼς μερικοὶ συγγραφεῖς ὑποστηρίζουν ἠμποροῦμεν νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τοῦ πάθους τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης;

Βέβαιον εἶναι ὅτι θὰ ὑπέφερε ὅπως ὅλοι οἱ μάρτυρες τοῦ Γιαχβέ. Ἀλλά τίποτε δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ σκεφθῶμεν ὅτι εὗρε μαρτυρικὸν θάνατον, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ὅτι ὑπέστη τὸ μαρτύριον τοῦ σταυροῦ. Τὸ χωρίον τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Ἀββακούμ, τὸ ὁποῖον ἠθέλησάν τινες νὰ ἑρμηνεύσουν ὡς τὴν θανάτωσιν τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης, φαίνεται ἀντιθέτως νὰ ὁμιλῇ περὶ τῆς τιμωρίας ἡ ὁποία ἔπληξε τὸν ἀσεβῆ ἱερέα.

Τὸ κουμράνιον ὑπόμνημα τοῦ Ἀββακοὺμ (XI, 4-8) ὅπερ ἑρμηνεύει τὸ Ἀβ. 2, 15, ἔχει ὡς ἑξῆς:

> Ἡ ἑρμηνεία του ἀναφέρεται εἰς τὸν ἀσεβῆ ἱερέα, ὁ ὁποῖος κατεδίωξε τὸν Διδάσκαλον τῆς δικαιοσύνης, διὰ νὰ τὸν καταπνίξῃ ἐν τῇ μανίᾳ τῆς ὀργῆς του, μὲ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὸν αἰχμαλωτίσῃ. Κατὰ τὸ τέλος τῆς ἑορτῆς τῆς ἀναπαύσεως, τὴν ἡμέραν τοῦ ἐξιλασμοῦ ἐφανέρωσε εἰς αὐτοὺς ὅτι σκοπεύει νὰ τοὺς καταπνίξῃ καὶ νὰ τοὺς καταβάλῃ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς νηστείας τοῦ Σαββάτου τῆς ἀναπαύσεώς των (Ὑπ. Ἀβ. XI, 4-8).

πιόν σου μὲ τὰ πνεύματα τῆς ἁγιότητος». Οἱ Εὐχαριστήριοι Ψαλμοὶ τῆς αἱρέσεως δὲν κουράζονται νὰ ἀποθαυμάζουν τὸ ἄπειρον ἔλεος τοῦ Θεοῦ: «ἔθεσας εἰς τὸ στόμα μου ὕμνους καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν μου ἔπαινον καὶ πλησίον τῶν χειλέων μου, εἰς κατοικίαν, τὴν ἀγαλλιασιν (P. Louvel, μν. ἔ. σελ, 20).

[16] Ἰωάν. 8, 46., Ἑβρ. 4, 15., 9, 28

[17] Ἰεζ 36, 25-28., Ψαλμ 51

καὶ λέγει (VIII, 16 - 19) περὶ τοῦ Ἀββ. 2, 7 - 8.

Ἡ ἑρμηνεία του ἀναφέρεται εἰς τὸν ἱερέα, ὁ ὁποῖος ἐπανέστη[18].

Τὸ δεύτερον κείμενον περιέχει πολλὰ κενά· ἀλλ' ἐκ τοῦ ὑπολοίπου μέρους καλούμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν ἐκεῖ τὴν τιμωρίαν τοῦ ἀσεβοῦς ἱερέως καὶ ὄχι τὸ μαρτύριον τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης. Αἱ ἀπόπειραι τοῦ ἀσεβοῦς ἱερέως κατὰ τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης ἀπέτυχον· «ἡ ἑρμηνεία του ἀναφέρεται εἰς τὸν ἀσεβῆ ἱερέα ὁ ὁποῖος κατεδίωξε τὸν Διδάσκαλον τῆς δικαιοσύνης μὲ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὸν αἰχμαλωτίσῃ» λέγει τὸ πρῶτον κείμενον.

Οἱ Εὐχαριστήριοι Ψαλμοὶ τῆς αἱρέσεως ἀναφέρονται συχνὰ εἰς τοὺς ἀγῶνας του κατὰ τῶν ἀντιδράσεων τῶν ἐχθρῶν του, καὶ εἰς τὰς προδοσίας τῶν φίλων του. Ἐπαναλαμβάνει διαρκῶς ἐκφράσεις τῶν Ψαλμῶν διὰ νὰ περιγράψῃ τὴν θλῖψιν του:

> Καὶ ἤμην ὡς ἄνθρωπος ἐγκαταλελειμμένος... χωρὶς καμμίαν δύναμιν...
>
> Καὶ ἡ ψυχή μου, ἦτο καταβεβλημένη μέχρις ἐξολοθρεύσεως· διότι ἡ ἰσχύς μου ἐξηφάνισται ἐκ τοῦ σώματός μου. Καὶ ἡ καρδία μου ἔρρεε ὡς ὕδωρ, καὶ ἡ σάρξ μου ἐτήκετο ὡς κηρίον (Ὑμν. 8, 27 - 33).

Οὐδέποτε ὅμως χάνει τὴν ἐμπιστοσύνην του. Ἐπαφίεται εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ἔνθα εὑρίσκει τὴν χαρὰν καὶ τὴν βεβαιότητα τῆς νίκης:

> Καὶ ἡ τιμωρία μου ἐγένετο δι' ἐμὲ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις, καὶ τὰ πλήγματα, δι' ὧν μὲ ἐκτύπησαν ἴασις... καὶ ἡ περιφρόνησις τῶν ἐναντίων μου ἐγένετο δι' ἐμὲ στέφανος δόξης[19], καὶ τὸ πρόσκομμά μου δύναμις αἰωνία (Ὕμν. 9, 24 - 26).
>
> [Ἀλλ' ἐγώ], διότι στηρίζομαι ἐπὶ σέ, θὰ ἐγερθῶ καὶ θὰ ἀνορθωθῶ κατὰ τῶν περιφρονούντων με καὶ [θὰ τείνω] τὴν χεῖρά μου κατὰ τῶν ἀποδοκιμαζόντων με διότι δὲν εἶχον οὐδεμίαν ἐκτίμησιν δι' [ἐμὲ] μέχρις ὅτου ἐθριάμβευσας ἐν ἐμοί. Καὶ μοὶ

---

[18] Ἀπὸ τῆς σειρᾶς ταύτης ἤρχιζεν ἡ ἑρμηνεία τοῦ ἀνωτέρω παρατεθέντος χωρίου Ἀβ. 2, 7 - 8α μὲ τὴν εἰσαγωγικὴν μορφήν. Ὁ λόγος πάλιν περὶ τοῦ ἱερέως, ὅστις ἐπανέστη. Δυστυχῶς ἐκ τῆς ἑπομένης σειρᾶς 17 πλὴν ἑνὸς ל καὶ ὑπολειμμάτων γραμμάτων τινῶν οὐδὲν διεσώθη. (Β. Μ. Βέλλα, Τὸ Ὑπόμνημα εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἀββακούμ, Ἀθῆναι, 1958 σελ. 47).

[19] Πρβλ. Πειθ. 4, 7., Α' Πετρ. 5, 4., Ἰακ. 1, 12., Ὠδ. Σολ. 9, 11. — Ἐπίσης ἐν T. H. Gaster, The Dead Sea Scriptures New York, 1956 σελ. 96 σημ. 33.

ἐφάνης ἐν τῇ δυνάμει σου τὴν αὐγήν... καὶ δι᾽ ἐμοῦ, ἐφώτισας τὴν ὄψιν πολλῶν καὶ τοὺς ηὔξησας ὥστε νὰ γίνονν ἀναρίθμητοι (Ὕμν. 4, 22-27).

Εἰς τὰ κείμενα ταῦτα ἀνευρίσκομεν πολυαρίθμους «ἀναμνήσεις» ἐκ τῶν Ψαλμῶν, τῶν Θρήνων τοῦ Ἱερεμίου καὶ κυρίως προφητείας τοῦ Ἠσαΐου. Ὁ Διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης βλέπει νὰ πραγματοποιῆται εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ζωήν του ἡ ἀπελευθέρωσις ἥτις ἐπετεύχθη διὰ τῆς δοκιμασίας, καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου, αὕτη καθίσταται ὑπόδειγμα πιστότητος διὰ τοὺς ὀπαδούς του. Ἀξιοσημείωτον τυγχάνει τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης δὲν ἐπωφελεῖται τοῦ θέματος τῆς ἐξιλαστηρίου θυσίας καὶ τοῦ λυτρωτικοῦ πάθους, τόσον σαφῶς βεβαιουμένων περὶ τοῦ δούλου τοῦ Γιαχβὲ εἰς τὸν Ἠσαΐαν (53). Εὑρισκόμεθα κατ᾽ ἀκολουθίαν, μακρὰν τῆς χριστιανικῆς θεολογίας τοῦ Σταυροῦ.

Ὁ θρίαμβος τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης πραγματοποιεῖται εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, πρὶν ἢ ἀκόμη «προστεθῇ εἰς τοὺς πατέρας του»[20] ὡς χαρακτηριστικῶς λέγει ἡ Βιβλικὴ ἔκφρασις ἡ προσδιορίζουσα τὸν εἰρηνικὸν καὶ εὐτυχῆ θάνατον τῶν πατριαρχῶν. Ὁ προορισμός του, συνεπῶς, ὑπῆρξε ὅλως διάφορος τοῦ τοῦ Ἰησοῦ, ὅστις ἐν τῷ προσώπῳ του ἐπληλήθευσε λέξιν πρὸς λέξιν τὴν προφητείαν περὶ τοῦ πάσχοντος δούλου τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ μαρτύριον καὶ ὁ θάνατος ἐλύτρωσε τὸν κόσμον. Ἐπίσης παρίσταται καὶ ὡς ὀλιγώτερον τραγικὸς τοῦ προορισμοῦ τοῦ δικαίου, ὁ ὁποῖος ἐθανατώθη καὶ περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος εἰς τὸ βιβλίον τῆς Σοφίας[21]. Κατὰ τὸ βιβλίον τοῦτο ὅπερ συνετάγη τὸν Α´ π. Χ. αἰῶνα ἐν τῷ Ἰουδαϊκῷ περιβάλλοντι τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν διωχθεὶς καὶ θανατωθεὶς δίκαιος δὲν θὰ εὕρῃ τὴν σωτηρίαν του παρὰ μόνον ὕστερα ἀπὸ τὸ μαρτύριον καὶ τὸν θάνατόν του.

Ἡ ἀναμενομένη ἐπιστροφὴ τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης

Ἐὰν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναγνωρίσωμεν εἰς τὸν διδάσκαλον τῆς δικαιοσύνης τὴν συνείδησιν μιᾶς μεσσιακῆς ἀποστολῆς τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου διὰ τοῦ πάθους, εἶναι ἀκόμη δυσχερέστερον νὰ ἐκτιμήσωμεν τὸν ρόλον τὸν ὁποῖον ἀπέδωκαν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταί του διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν προθέσεων τοῦ Θεοῦ. Ἐλέχθη ὅτι οἱ ὀπαδοί του ἐπίστευον εἰς τὴν οὐράνιον ἀνύψωσίν του πλησίον τοῦ

---

[20] Δαμ. Ἔγγρ. Α, 8, 21., Β, ΧΙΧ, 35., ΧΧ, 14.— Γεν. 25, 9., 35, 29. 49, 29. Δευτ. 32, 50. Κριτ. 2, 10.

[21] 2, 10-3, 18

Θεοῦ καὶ ὅτι ἀνέμενον τὴν ἐπιστροφήν του κατὰ τὰς ἐσχάτας ἡμέρας ὡς κριτοῦ καὶ σωτῆρος.

Μετὰ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Δαμασκηνοῦ Ἐγγράφου παραμένομεν, πράγματι διστακτικοί. Τὸ ἔγγραφον ἀφ' ἑνὸς μὲν φαίνεται νὰ διακρίνῃ τὸν Διδάσκαλον τῆς δικαιοσύνης ἀπὸ τὸν ἀναμενόμενον Μεσσίαν διὰ τῆς φράσεως: «ἀπὸ τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης ἕως οὗ ἐμφανισθῇ ὁ Μεσσίας ἐκ τοῦ Ἀαρὼν καὶ τοῦ Ἰσραήλ»[22]. Ἀλλαχοῦ ὅμως ὁμιλεῖ περὶ τῆς «ἐμφανίσεως ἐκείνου ὅστις θὰ διδάξῃ τὴν δικαιοσύνην κατὰ τὰς ἐσχάτας ἡμέρας»[23], καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀναγνωρίζει ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης «ἐκεῖνον ὅστις διδάσκει τὴν Κοινότητα»[24]. Πιθανῶς θὰ ἀνεμένετο ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἑρμηνευτοῦ τοῦ Νόμου[25].

Εἰς ἓν ἄλλο ἔγγραφον τῆς αἱρέσεως τοῦ ὁποίου δὲν ἀνευρέθη παρὰ ἓν μόνον ἀπόσπασμα καὶ τὸ ὁποῖον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ἓν ἀπάνθισμα μεσσιανικῶν κειμένων, γίνεται λόγος περὶ τοῦ «Βλαστοῦ τοῦ Δαυΐδ» ὅστις θὰ ἐγερθῇ μετὰ τοῦ «ἑρμηνευτοῦ τοῦ νόμου». Ὁ τελευταῖος οὗτος εἶναι ὁ Διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης τοῦ Δαμασκηνοῦ Ἐγγράφου[26] ὁ συνταυτισθεὶς ἔκτοτε πρὸς τὸν Δαυϊδίδην Μεσσίαν;

Χρειάζεται νὰ προχωρήσωμεν περαιτέρω συσχετίζοντες τὸ κείμενον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι, ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ τῆς Πειθαρχίας, ὁμιλοῦν περὶ τοῦ Προφήτου καὶ τῶν δύο Μεσσιῶν τοῦ Ἀαρὼν καὶ τοῦ Ἰσραήλ; Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ταυτίσωμεν τὸν ἀναμενόμενον Διδάσκαλον τῆς δικαιοσύνης, εἴτε πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Δευτερονομίου[27] ἐξαγγελλόμενον προφήτην, εἴτε πρὸς τὸν Μεσσίαν τοῦ Ἀαρών, μέλλοντα ἀρχιερέα τῆς κοινότητος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μεσσιακῆς ἀποκαταστάσεως;

Ἐξ ὅλων αὐτῶν καταφαίνεται, ὅτι αἱ ἔρευναί μας παραμένουν

---

[22] Δαμ. Ἔγγρ. Β, XX, 1

[23] Δαμ Ἔγγρ. Α, VI, 11

[24] Δαμ. Ἔγγρ. Β, XX, 14

[25] Τοιαύτη εἶνε ἡ γνώμη τῶν J. Starcky, Christianisme et Essénisme(Bible et Terre Sainte 1957, σελ 21 στ. 2), καὶ J. Milik, Dix ans de découvertes dans le desert de Juda, Paris, 1957. Ὁ Milik παρατηρεῖ ὅτι ἡ περὶ τῶν δύο Μεσσιῶν δοξασία ἐπανευρίσκεται ἐν τῷ Δαμασκηνῷ ἐγγράφῳ ὅπου συγχρόνως ἐμφανίζεται καὶ ἡ ἰδέα τοῦ ἀναβιοῦντος Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης καὶ ἡ περὶ ἑνὸς καὶ μόνου Μεσσίου ἀντίληψις, συγκεντροῦντος ἐν ἑαυτῷ ἀμφότερα τὰ ἀξιώματα· ἱερατικὸν καὶ βασιλικὸν (σελ. 107).

[26] Δαμ. Ἔγγρ. Α, VI. 7., Α, VII, 18.

[27] Δευτ. 18, 15.

ΕΠΙ ΤΗ ΘΕΙΑ ΓΕΝΝΗΣΕΙ ΤΟΥ

«Χριστὸς ἐπὶ γῆς ὑψώθητε».

Ἐπὶ αἰῶνας ἡ Ἐκκλησία ἀπευθυνομένη ὡς φιλόστοργος μήτηρ πρὸς τὰ τέκνα της, ἰδίᾳ ἐπὶ τῇ κοσμοσωτηρίῳ ἑορτῇ τῆς Θείας ἐνανθρωπήσεως, προσκαλεῖ αὐτὰ εἰς ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάτασιν. «Χριστὸς ἐπὶ γῆς ὑψώθητε». Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔκλινεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη, ἵνα ἐξυψώσῃ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀναγεννήσῃ εἰς νέον μὴ φθειρόμενον καὶ συμφυρόμενον διαρκῶς μὲ τὴν ὕλην, ὡς νὰ εἶναι μόνον ὕλη. Διὰ τοῦτο ἐσπαργανώθη ἐν τῇ φάτνῃ τοῦ σπηλαίου τῆς Βηθλεὲμ ἵνα ἐξυψώσῃ τὸν πεσόντα διὰ τῆς παρακοῆς ἄνθρωπον μέχρι τοῦ θρόνου τοῦ ὑψίστου Θεοῦ. «Ἐν τῇ ταπεινώσῃ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη».

Τὸ γεγονὸς τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου τὸ ὁποῖον ἀνέμενεν, ἡ ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου διαβιοῦσα ἀνθρωπότης, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς πτώσεως τῶν πρωτοπλάστων, μαρτυρεῖ τὴν ὑπερτάτην πατρικὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ μαθητὴς τῆς ἀγάπης «οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Τὸ Βρέφος τῆς Βηθλεὲμ ἐγεφύρωσε τὸ

εἰσέτι πλήρεις ἀμφιβολιῶν. Τὸ ἐνδιαφέρον των ἔγκειται μόνον εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ διΐδωμεν τὴν ποικιλίαν καὶ τὸ πολύπλοκον τῶν ρευμάτων τῶν μεσσιανικῶν ἐλπίδων κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Καινὴ Διαθήκη θὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ ἐπαληθευομένας ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ ὅλας ἐκείνας τὰς διαφορετικὰς ἐλπίδας τὰς ὁποίας ἐγέννησεν ἡ προφητικὴ σκέψις.

Καταλήγοντες τονίζομεν ὅτι δὲν εὑρέθη τι τὸ συγκεκριμένον εἰς τὰ κείμενα τῆς Κουμρὰν σχετικῶς πρὸς τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης πλησίον τοῦ Θεοῦ, διαφόρου ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀποδώσῃ εἰς τοὺς δικαίους. Καὶ ἐὰν ἀκόμη ἠθέλομεν παραδεχθῇ ὅτι πράγματι ἀνεμένετο ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ Διδασκάλου τῆς δικαιοσύνης, οὗτος καὶ πάλιν θὰ περιωρίζετο εἰς τὸν ρόλον τοῦ ἑρμηνευτοῦ τοῦ νόμου καὶ οὐχὶ τοῦ κριτοῦ, τοῦ μοναδικοῦ δηλαδὴ μεσάζοντος τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ὁριστικῇ τελειώσει τοῦ ἔργου τῆς παγκοσμίου σωτηρίας.

μέγα χάσμα, τὸ ὁποῖον διήνοιξε μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία. Ἰδοὺ διατὶ ἐπὶ τῇ γεννήσει Του «τὰ οὐράνια συναγάλλεται τῇ γῇ».

Ὁ Θεὸς γεννᾶται ὡς ἄνθρωπος, ἵνα Θεὸν τὸν ἄνθρωπον καταστήσῃ. Καὶ ἀπὸ τῆς ἁγίας ἐκείνης νυκτὸς μεταβάλλεται ὁ ροῦς τῆς ἱστορίας. Ὁ Χριστὸς διὰ τῆς ζωῆς του καὶ τῆς διδασκαλίας του ἀνακαινίζει τὸν κόσμον καὶ ἑλκύει ἑκατομμύρια πρὸς ἑαυτόν, ὡς ἰσχυρὸς πνευματικὸς μαγνήτης.

Ἡ ἐνανθρώπησίς Του κατέστη τὸ κέντρον πάσης πνευματικῆς κινήσεως καὶ προόδου καὶ ἀκόμη τῆς ἐξημερώσεως καὶ τοῦ ἐκπολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος εἶχε καταντήσει λύκος διὰ τὸν συνάνθρωπόν του (homo homini lupus). Ἐγεννήθη διὰ νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα νέαν θρησκευτικὴν ζωήν, νέαν ἠθικὴν ζωήν, μὲ πρότυπον καὶ ὑπόδειγμα τὴν ἰδίαν Του ζωήν. Ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἔζησε μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἵνα φέρῃ καὶ διδάξῃ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀγάπην, ὅπως ἔψαλον καὶ οἱ πρῶτοι ἐξαγγελεῖς τῆς Γεννήσεώς Του: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη», τὴν εἰρήνην τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν καὶ τὴν ἄνευ διακρίσεως φυλῆς καὶ γένους ἀγάπην.

Ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη ἀκόμη ἵνα ἐξισώσῃ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ καταργήσῃ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἀδυνάτων ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν καὶ νὰ διακηρύξῃ ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουσιν ἴσα δικαιώματα ἐπὶ τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ ἐπὶ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν τῆς γῆς καὶ ἑπομένως δὲν ἐπιτρέπεται ἄλλος νὰ πεινᾷ καὶ ἄλλος νὰ μεθύῃ κατὰ τὸν Ἀπόστολον.

Ἡ ἀνθρωπότης πρέπει νὰ κατανοήσῃ ὅτι μόνον διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸν σαρκωθέντα Χριστὸν θὰ εὕρῃ τὴν γαλήνην, τὴν ἠρεμίαν καὶ τὴν σωτηρίαν, ὡς λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος «οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἡ σωτηρία, οὐδὲ ὄνομα ἔστιν ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανόν, τὸ δεδομένον τοῖς ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμεῖς» καὶ ὅπως διακηρύττει ὁ Χριστὸς λέγων «Ἐγὼ εἰμὶ ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα εἰμὴ δι' ἐμοῦ».

Δυστυχῶς τὸ κήρυγμα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Μεγάλου Εἰρηνοποιοῦ, δὲν ἐπέφερεν εἰσέτι τὰ προσδοκώμενα ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ὡς δύναται νὰ διαπιστώσῃ ἡ σημερινὴ ἀνήσυχος κατάστασις τοῦ κόσμου,, διότι ἡ ἐν τῷ κόσμῳ ἐπικράτησις τῆς Εἰρήνης καὶ τῆς Ἀγάπης δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τοῦ ἐν Βηθλεὲμ γεννηθέντος Ἰησοῦ «ὅστις θέλει πάντας σωθῆναι» ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς καλῆς τῶν ἀνθρώπων θελήσεως.

ΒΙΒΛΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ὑπὸ ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ π. θ.

Ἓν ἐκ τῶν πλέον ἐπιμάχων καὶ συχνάκις συζητουμένων θεμάτων τυγχάνει τὸ θέμα τῶν σχέσεων Χριστιανισμοῦ καὶ ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Συνήθως ἐξαίρεται ἡ ἰδιάζουσα σπουδαιότης τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ὡς «προπαιδείας» εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἡ θαυμαστὴ σύνθεσις ἀμφοτέρων εἰς τὴν πατερικὴν σκέψιν. Εἶναι βεβαίως ἀληθές, ὅτι «ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἐπλησίασε περισσότερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Χριστιανισμοῦ»[1]· ὅτι «ἐπαιδαγώγει καὶ αὕτη τὸ ἑλληνικὸν ὡς ὁ νόμος τοὺς Ἑβραίους εἰς Χριστόν»[2]· ὅτι «μόνον τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἦτο εἰς θέσιν νὰ δειχθῇ ὁ ἀντάξιος πρόδρομος καὶ ὁ κατάλληλος δείκτης τῆς θείας τοῦ Χριστοῦ ἀληθείας»[3], καὶ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφικὴ σκέψις διήγειρε τὴν πνευματικὴν δίψαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ τῶν διαφόρων ἐκπροσώπων της προσεπάθησε νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Θαβὼρ τῆς νοήσεως, διὰ νὰ ἴδῃ ἐκεῖθεν ἔστω καὶ ἐκ τοῦ μακρόθεν τὸν Θεόν[4].

Διὰ τὴν ἐξέχουσαν ταύτην ἀξίαν της ἡ ἑλλην. φιλοσοφία ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως ὡς «ἐνάρετον πρᾶγμα», «πολυωφελὲς κτῆμα», «θείας ἔργον προνοίας», «θεία δωρεά», καὶ «ὑπόβαθρον τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας»[5].

Ἐπίσης τονίζεται ὁ θρησκευτικὸς χαρακτὴρ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἀναγνώρισις τῆς ἀξίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ πνεύματος ὑπὲρ τὴν ὕλην.

Ἡ τοιαύτη σπουδαιότης τῆς ἑλλην. φιλοσοφίας διὰ τὴν ἱστορίαν

---

1. Ἴδε περιοδ. Ἑλληνοχριστιανικὴ ἀγωγή, ἔτος 1957, σ. 72
2. Κλημ. Ἀλεξ., Στρωμ. I, V, 28, I, 3. 20, 1.
3. Γερ. Παπαδοπούλου, Ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία ὡς προπαιδεία εἰς τὸν Χριστιανισμόν, σ. 14.
4. Γ. Παπαδοπούλου, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 235, 242
5. Στρωμ. VII, 55, 1 - 2.

τῆς καθόλου ἀνθρωπίνης σκέψεως οὐδόλως ἀμφισβητεῖται, παραλλήλως ὅμως δὲν πρέπει νὰ διεφεύγῃ τῆς προσοχῆς μας ἡ διάφορος ὑφὴ τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως ἀπὸ τῆς Βιβλικῆς σκέψεως. Παρὰ τὴν διάφορον ὑφήν της ἡ ἑλλην. φιλοσοφία ἤσκησεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διατυπώσεως τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν, ἐνίοτε δὲ ἡ ἐπίδρασις ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε νὰ παρανοηθοῦν σοβαρῶς ὡρισμέναι Βιβλικαὶ διδασκαλίαι καὶ νὰ θεωροῦνται ὡς χαρακτηριστικῶς χριστιανικαὶ ἐνῷ κατ' οὐσίαν καὶ προέλευσιν εἶναι «ἑλληνικαί»[6].

Πρὸς ὀρθὴν κατανόησιν τῶν Βιβλικῶν ἐννοιῶν ἡ ἑρμηνευτικὴ ἐπιστήμη ἀπαιτεῖ, ὅπως ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ πάσης ἀντιστοίχου φιλοσοφικῆς διδασκαλίας. Ὁ σαφὴς διαχωρισμὸς Βιβλικῆς θεολογίας καὶ ἑλληνικῆς σκέψεως δὲν ὑπαγορεύεται μόνον ὑπὸ τῆς βαθυτέρας συγκριτικῆς μελέτης τῶν ἱερῶν κειμένων ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν σύγχρονον των ἑλληνιστικὴν σκέψιν, ἀλλὰ καὶ ἐκ λόγων δογματικῶν ἀρχῶν καὶ προϋποθέσεων.

Οἱαδήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἀνθρωπίνων ἰδεωδῶν καὶ ἠθικῶν ἀντιλήψεων, αὗται ἐκινήθησαν πάντοτε ἐπὶ ἐνδοκοσμικῶν προϋποθέσεων, ἐξ ἄλλης ἀφετηρίας ὡρμῶντο καὶ πρὸς ἄλλους σκοποὺς κατέτεινον ἢ αἱ περὶ ἀνθρώπου καὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ ἀντιλήψεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς[7].

Τὸ περίπλοκον καὶ ἡ σαγήνη τῶν φιλοσοφικῶν στοχασμῶν τῶν ἑλλήνων διανοητῶν δὲν δύνανται νὰ μειώσουν τὴν μεστὴν ἀληθείας καὶ ρεαλισμοῦ ἁπλότητα τῆς διδασκαλίας τῶν προφητῶν καὶ τοῦ Ἰησοῦ.

Εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν διὰ τῆς ἐξετάσεως τινῶν μόνον ἐπὶ μέρους θεμάτων τῆς Βιβλικῆς θεολογίας ἐν ἀντιβολῇ πρὸς τὰ ἀντίστοιχα θέματα τῆς ἑλλην. φιλοσοφίας, ἐπιχειρεῖται ἡ διακρίβωσις καὶ ἀνάδειξις τῆς καθαρῶς Βιβλικῆς διδασκαλίας καὶ ἡ διαστολὴ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως.

---

6. O. Cullmann, Christ et le temps, σ. 38.

7. Περὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ὁ Γρηγόριος Παλαμᾶς, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα, λέγει, ὅτι δὲν δύναται νὰ κληθῇ «Θεοῦ κυρίως δῶρον καὶ πνευματικόν, ἅτε φυσικὸν καὶ μὴ ἄνωθεν καταπεμφθέν», Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων, Α'. 21.

1. *Δημιουργία - αἰσθητὸς κόσμος - ἀρχὴ καὶ προέλευσις τοῦ κακοῦ.*

Συμφώνως πρὸς τὴν Πλατωνικὴν φιλοσοφίαν ὁ παρὼν ὁρατὸς κόσμος προέρχεται ἐκ τοῦ νοητοῦ κόσμου, τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ «μίμησιν» καὶ «σκιάν»· εἰς ὅλα τὰ μεταγενέστερα μεταφυσικὰ συστήματα, τὰ ὑπὸ τὴν πλατωνικὴν ἐπίδρασιν διατελοῦντα, ὁ αἰσθητὸς κόσμος θεωρεῖται εἴτε ὡς φυσικὴ ἀπόρροια τῆς οὐσίας τοῦ Ἑνὸς «πανθεϊσμός), εἴτε ὡς μία φαινομενικὴ ἢ καὶ πεπτωκυῖα ἀντανάκλασις ἑνὸς ἀγεννήτου πραγματικοῦ κόσμου ὑποστατικῶν ἰδεῶν (Ἰδεοκρατία), εἴτε ὡς ἔκπτωσις, ἥτις διελύθη ἐντὸς τῆς θείας ἑνότητος, εἴτε τέλος ὡς ἀλλοτρίωσις τοῦ Πνεύματος (Ἔγελος)[8].

Εἰς οὐδὲν μεταφυσικὸν σύστημα ἐθεωρήθη ὁ παρὼν κόσμος ὡς θετικὴ δημιουργία· ἡ ἰδέα τῆς ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργίας ὑπάρχει μόνον εἰς τὴν Ἁγ. Γραφήν. Κατὰ τὴν Βιβλικὴν διήγησιν ὁ παρὼν κόσμος ἐδημιουργήθη κατὰ ἕνα τρόπον ὅλως θετικόν[9]. Ἡ Βιβλικὴ περὶ δημιουργίας διήγησις ἐμπεριέχει καὶ τονίζει τὴν σαφῆ διάκρισιν μεταξὺ δημιουργοῦ καὶ δημιουργήματος ἀφ' ἑνός, ἐξαίρει δὲ τὴν ὑπερβατικότητα τοῦ Δημιουργοῦ ἀφ' ἑτέρου. Ἐπίσης γίνεται σαφὴς διάκρισις μεταξὺ δημιουργίας καὶ πτώσεως. Πᾶν ὅ,τι ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἶναι «καλὸν λίαν», ἡ ἀρχὴ τοῦ κακοῦ τοποθετεῖται ἀλλαχοῦ καὶ οὐχὶ ἐντὸς τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, διότι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ προέλευσις τῆς ἁμαρτίας εἶναι πνευματική[10].

Οὕτως ἡ Βίβλος δίδει μίαν νέαν διάστασιν εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ καὶ μεταβάλλει τὴν ὅλην προοπτικὴν τῆς θεωρήσεως τοῦ προβλήματος. Ἐὰν ὁ αἰσθητὸς κόσμος ἦτο ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ, ἡ δὲ «ἐνσωμάτωσις» τιμωρία καὶ πτῶσις, ὡς διδάσκει ὁ Πλάτων, τότε θὰ ἤρκει διὰ νὰ σωθῇ ὁ ἄνθρωπος ἡ «φυγὴ» ἐκ τοῦ φθαρτοῦ ὑλικοῦ κόσμου καὶ ἡ δι' ἀσκήσεως «ἐπιστροφὴ» εἰς τὴν ὑπερβατικὴν αἰωνίαν πραγματικότητα, ὅπως τονίζεται εἰς τὸν νεοπλατωνικὸν μυστικισμόν. Ἀλλὰ διὰ τὴν

---

8. Cl. Trèsmontant, Essais sur la pensée hêbraique, σ. 14, καὶ Ἰωάν. Ρωμανίδου, Τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, σ. 35.

9. Τὸ ἐν τῇ Π.Δ. χρησιμοποιούμενον προκειμένου πρὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ρῆμα bara σημαίνει «ex nihilo creare» καὶ δὲν χρησιμοποιεῖται παρὰ μόνον μὲ τὸν Θεὸν ὡς ὑποκείμενον, ἔχει ἔννοιαν ὑπερφυσικὴν καὶ δημιουργικήν, εἶναι ἡ θεία πρᾶξις, ἡ ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργοῦσα· πλείονα ἴδε ἐν Frank. Michaelis, La Genèse, σ. 17.

10 Cl. Trèsmontant, ἔνθ. ἀνωτ. p. 22.

Βιβλικὴν σκέψιν εἶναι τελείως ξένη ἡ ἑλληνικὴ διαρχία[11], διότι ὁλόκληρος ὁ κόσμος, ὁρατὸς καὶ ἀόρατος, εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον ὁ μόνος πραγματικὸς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργηθεὶς κόσμος[12], καὶ ἄρα ἡ σωτηρία δὲν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς «ἀσκήσεως» καὶ τῆς «φυγῆς» ἐκ τῆς φθαρτῆς ὕλης καὶ τῆς προσκολλήσεως εἰς τὴν ὑπεραισθητὴν αἰωνίαν πραγματικότητα. Μὲ ἄλλας λέξεις ἡ σωτηρία δὲν συνίσταται εἰς τὴν φυγὴν ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' εἰς τὴν ἀποφυγὴν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχοντος κακοῦ[13].

Ἐκ τούτων διαφαίνεται σαφῶς ἡ διαφορὰ καὶ ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ φιλοσοφίᾳ μεταφυσικῆς διαρχίας καὶ τῆς Βιβλικῆς σκέψεως. Ἐπὶ πλέον ἂς προστεθῇ, ὅτι διὰ τὴν Βίβλον ὁ αἰσθητὸς κόσμος, καλὸς ὢν λίαν καὶ μὴ θεωρούμενος πηγὴ καὶ αἰτία τοῦ κακοῦ, ὅπως εἰς τὸν Πλατωνισμόν, δὲν στερεῖται σημασίας, διότι δι' αὐτοῦ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπικοινωνία τοῦ δημιουργοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Δηλαδὴ ὁ αἰσθητὸς κόσμος κέκτηται διὰ τὴν Βίβλον περισσοτέραν ὀντολογικὴν ἀλήθειαν ἀπ' ὅ,τι ἔχει εἰς τὴν Πλατωνικὴν φιλοσοφίαν[14].

Οὕτως εἰς τὴν νέαν θέσιν τοῦ προβλήματος τοῦ κακοῦ, τὴν ὁποίαν διδάσκει ἡ Βίβλος, ἀντιστοιχεῖ καὶ μία νέα ἀντίληψις περὶ σωτηρίας, καθαρῶς πνευματικὴ καὶ ὑπερφυσική: Ἡ Βίβλος διδάσκει τὴν ἐν Χριστῷ ἀπολύτρωσιν καὶ ἀπαλλαγὴν τῶν ἀνθρώπων ἐκ τῆς ἁμαρτίας. Ἐντὸς τῶν πλαισίων ὅμως τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως θεωρουμένη ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἀληθείας ὑπὸ ἑνὸς μόνον καὶ προσωπικοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀποτελεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν «μωρίαν», διότι πρῶτον τὸ Ἓν εἶναι ἀκίνητον ὡς πρὸς τὰ ἐκτὸς αὐτοῦ καὶ δεύτερον διότι ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν διανοητικὴν δύναμιν νὰ διεισδύσῃ εἰς τὸ βαθύτερον νόημα τῶν διαφόρων προβλημάτων[15], ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποτελεῖ «πτῶσιν», διότι τὸ νὰ κατοικῇ εἰς σῶμα ἀνθρώπου «πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος» σημαίνει τὴν ἕνωσιν τῶν δύο ἄκρων τοῦ ἑλληνικοῦ διαλι-

---

11 Cl. Trèsmmontant, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 49, 53, 54.

12. Ἰωάν. Ρωμανίδου, ἐνθ. ἀνωτ. C. 14.

13. Ἰωάν. Ρωμανίδου, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 42, Πρβλ. καὶ Ἰωάν. 17, 15 «οὐκ ἐρωτῶ, ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἵνα τηρήσῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ».

14 Cl. Trèsmontant, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 64.

15. Ἰωάν. Ρωμανίδου, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 38.

σμοῦ, τοῦ αἰσθητοῦ καὶ τοῦ ὑπεραισθητοῦ στοιχείου[16]. Τοῦτο τυγχάνει ὅλως ἀκατανόητον καὶ ἀνερμήνευτον διὰ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, ἐνῷ εἰς τὴν Ἁγ. Γραφὴν ὅλη ἡ ἑβραϊκὴ ἀντίληψις περὶ κόσμου, χρόνου καὶ ἱστορίας, ὁδηγεῖ φυσικῶς καὶ λογικῶς πρὸς τὴν Θείαν ἐνανθρώπησιν.

2. *Ἡ περὶ χρόνου καὶ αἰωνιότητος Βιβλικὴ καὶ ἑλληνικὴ ἀντίληψις.*

Εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, ἰδίᾳ δὲ παρὰ Πλάτωνι, ὁ χρόνος, ἀποτελῶν ἓν ὁμοίωμα καὶ μίαν κινητὴν εἰκόνα τῆς αἰωνιότητος[17], θεωρεῖται κατὰ ἕνα τρόπον οὐχὶ εὐθύγραμμον ἀλλὰ κυκλικόν· ὁ χρόνος δηλαδὴ ἐκτυλίσσεται συμφώνως πρὸς ἕνα αἰώνιον κύκλον, καθ' ὃν ὅλα τὰ γεγονότα ἐπαναλαμβάνονται[18]. «Καὶ γὰρ ὁ χρόνος, γράφει ὁ Ἀριστοτέλης, κύκλος τις εἶναι δοκεῖ»[19]. Ἡ ἱστορία δὲν ὑπόκειται εἰς τέλος, ὡς ἐκ τούτου ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐκ τῆς ροῆς τοῦ συνεχῶς ἀνακυκλουμένου χρόνου λύτρωσίν του πρέπει νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν Μυστικισμόν.

Εἰς ἀντίθεσιν τῆς τοιαύτης κυκλικῆς περὶ χρόνου ἀντιλήψεως τελεῖ ἡ Βιβλικὴ διδασκαλία, καθ' ἣν ὁ χρόνος ἐκτυλίσσεται εὐθυγράμμως ἔχων ἀρχὴν καὶ τέλος, ἐντὸς δ' αὐτοῦ τοῦ περιωρισμένου χρόνου συντελεῖται ἡ πρόνοια καὶ ἡ οἰκονομία τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτεται ἐν χρόνῳ, τὸ «πλήρωμα τοῦ χρόνου» ἀποτελεῖ τὴν κατάλληλον χρονικὴν στιγμὴν διὰ τὴν Θείαν σοφίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μερικὴ διὰ τῶν προφητῶν ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ κορυφοῦται καὶ τελειοῦται ἐν Χριστῷ. Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἀπόλυτος κυρίαρχος τοῦ παρόντος τούτου πεπερασμένου χρόνου. Κεντρικὸν

---

16 Cl. Tresmontant, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 84-85.

17. Πλατ. Τίμαιος, 3, 38.

18 J. Pucelle, Le Temps, σ. 58, O. Cullmann, Le Rétour du Christ, éspérance de l'eglise sélon le Nouveau Testament, σ. 14, τοῦ αὐτοῦ Christ et le temps, σ. 36.

19 Φυσικὰ 4, 14. Ἀντιθέτως ὁ Th. Boman, Das hebräische Denken im Vergleich mit dem Griechischen, σ. 106, στρέφεται κατὰ τοῦ O. Cullmann ἀποδίδοντος εἰς τὸν Ἀριστοτέλην κυκλικὴν περὶ χρόνου ἀντίληψιν καὶ διατείνεται, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐκλαμβάνει τὸν χρόνον εὐθυγράμμως, προσάγει δὲ ὑπὲρ τῆς θέσεώς του ταύτης τὸ ἀκόλουθον χωρίον: «ὁ χρόνος ἀριθμὸς ἐστὶ κινήσεως κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον καὶ συνεχής». Φυσικὰ IV 220 α.

καὶ οὐσιῶδες σημεῖον τοῦ χρόνου εἶναι ἡ ἔλευσις, ἡ Σταυρικὴ θυσία καὶ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ. Ὁ χρόνος κατὰ τὴν Βιβλικὴν ἀντίληψιν ἔσχε ὡς ἀρχὴν τὴν δημιουργίαν καὶ κατευθύνεται πρὸς ἓν τέλος, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται ἐν τῇ Βίβλῳ ὡς «τέλος τῶν ἡμερῶν» «ἡ ἡμέρα ἐκείνη», «ἡμέρα τοῦ Κυρίου», «ἐσχάτη ἡμέρα» ἢ «ἡμέρα τῆς κρίσεως»[20]. Ὅλα τὰ ἱστορικὰ γεγονότα λαμβάνουν χώραν συμφώνως πρὸς ἓν σχέδιον, πρὸς μίαν «οἰκονομίαν», ἥτις ἀποβλέπει εἰς ἕνα ὡρισμένον σκοπόν, εἶναι ἡ «οἰκονομία τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν» (Ἐφεσ. 1,10).

Εἰδικώτερον ἐν τῇ Κ. Δ. γίνεται διμερὴς διαίρεσις τοῦ χρόνου: ὑπάρχει ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ ἀπέραντος καὶ ἀτελεύτητος χρόνος, ὁ μὴ περιοριζόμενος ὑπὸ χρονικῶν ὁρίων καὶ καλεῖται αἰωνιότης καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ πεπερασμένος χρόνος, ὁ «αἰὼν οὗτος», ὅστις ἄρχεται διὰ τῆς δημιουργίας καὶ τελειώνει κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἱστορικοῦ βίου[21].

Διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν σχέσεων χρόνου καὶ αἰωνιότητος ἐκφαίνεται σαφέστερον ἡ διαφορὰ ἀντιλήψεως μεταξὺ τῆς ἑλλην. φιλοσοφίας καὶ τῆς Βίβλου, ἡ δὲ ἐν τῷ θέματι τούτῳ ἐπικρατήσασα σύγχυσις μεταξὺ ἑλληνικῆς καὶ χριστιανικῆς ἀντιλήψεως εἶχεν ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα νὰ θεωρῆται ὑπό τινων ὡς Χριστιανικὴ διδασκαλία ὅ,τι κατ' οὐσίαν εἶναι ἀρχαία ἑλληνική[22].

Οὕτω διὰ τὴν κυρίως ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος διαμορφωθεῖσαν ἑλληνικὴν σκέψιν ὑφίσταται ποιοτικὴ διαφορὰ μεταξὺ χρόνου καὶ αἰωνιότητος, δηλ. αἰωνιότης εἶναι ἡ ἄρσις τοῦ χρόνου, ἐνῷ ὁ χρόνος εἶναι εἰκὼν καὶ ὁμοίωμα τῆς αἰωνιότητος. Εἶναι δὲ ἀληθές, ὅτι ἡ Πλατωνικὴ αὕτη ἀντίληψις ἐπηρέασε βαθέως τὴν νεωτέραν φιλοσοφικὴν σκέψιν.

Ἀντιθέτως κατὰ τὴν Βιβλικὴν ἄποψιν ὄχι μόνον δὲν ὑφίσταται ποιοτικὴ διαφορὰ μεταξὺ χρόνου καὶ αἰωνιότητος, ἀλλὰ ἡ αἰωνιότης εἶναι ἕνας ἀπέραντος καὶ ἀτελεύτητος χρόνος, εἶναι μία ἀτέρμων διαδοχὴ τῶν αἰώνων, εἶναι μία προέκτασις τοῦ χρόνου εἰς τὸ ἀτελεύτητον· ἐνῷ ὅ,τι ὀνομάζομεν χρόνον δὲν εἶναι παρὰ ἓν περιωρισμένον τμῆμα

---

20. Ἡσ. 2, 2. Ἱερ. 23, 90. Ἰεζεκ. 38, 16. Ἰωάν. 6,39. Ματθ. 10, 15 κλπ.

21 O. Cullmun. Christ et le temps, σ 34.

22. Τὸ θέμα τῶν σχέσεων τοῦ χρόνου καὶ τῆς αἰωνιότητος ἐξετάζεται διεξοδικῶς εἰς τὰ ἑξῆς βιβλία: O. Cullmann, Christ et le temps, 1947, L. Lavelle, Du Temps et de l' Eternité, 1945 Hans Schmidt, Zeit und Ewigkeit, 1927 J. Guitton, Temps et Eternité chez Plotin et Augustin, 1933.

ἐξ αὐτῆς τῆς ἀπείρου διαρκείας τοῦ χρόνου τοῦ Θεοῦ, τῆς αἰωνιότητος[23].

Ἐὰν ἡ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος διατυπωθεῖσα ἀντίθεσις μεταξὺ χρόνου καὶ αἰωνιότητος ἐνεφιλοχώρησεν εἰς τὴν πρωτοχριστιανικὴν διανόησιν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν διάκρισιν, ἣν ποιεῖται ἡ Κ. Δ. μεταξὺ «παρόντος» καὶ «μέλλοντος» αἰῶνος. Εἶναι δυνατὸν πράγματι νὰ ταυτίσῃ τις τὸ «παρόν» μὲ τὸν χρόνον, τὸ δὲ «μέλλον» μὲ τὴν αἰωνιότητα· ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑπογραμμίσωμεν ὅτι ἐν τῇ Κ. Δ. ὁ μέλλων αἰὼν εἶναι ἓν πραγματικὸν χρονικὸν μέλλον[24]. Τοῦτο μαρτυροῦν τὰ χρονικὰ ἐπιρρήματα τοῦ Ἀπ. Παύλου: «ἔπειτα», «εἶτα», «ὅταν», «τότε» (Α′ Κορ. 15, 23 - 28). Διὰ τὴν Βίβλον ἡ αἰωνιότης καὶ ὁ μέλλων αἰὼν δὲν εἶναι ἕνα «ἐπέκεινα» ἀντιτιθέμενον εἰς ἕνα «ἐνθάδε», ἀλλὰ ἕνα «τότε» ἀντιτιθέμενον εἰς ἕνα «τώρα»[25].

Ὁ «παρὼν αἰὼν» ἀποτελεῖ τὸν προθάλαμον τῆς αἰωνιότητος, διότι ἐν αὐτῷ συνετελέσθη ἡ ἐν Χριστῷ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ, ἐν δὲ τῇ Κ.Δ. τονίζεται σαφῶς ἡ σωτηριώδης ἀξία αὐτοῦ τοῦ περιωρισμένου παρόντος χρόνου, καθὼς καὶ ἡ δυνατότης τῆς ἐν τῷ χρόνῳ σωτηρίας[26].

(Συνεχίζεται)

---

[23] O. Cullmann, Christ et le temps, σ. 43 - 44

[24] O. Cullmann, ἔνθ. ἀνωτ. σ 46

[25] O. Cullman, le Rétour du Christ, σ 11.

[26]. Μ. Σιώτου, Ἱστορία καὶ Ἀποκάλυψις, σ. 437 (ἐπιστ. ἐπετηρὶς Θεολογ. Σχ. 1953).

Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΙΩΑΚΕΙΜ Ο Γ'.

Ο ΑΠΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (1912 - 1962) (†)

Τὸν Νεέμβριον 1962 συνεπληρώθησαν πεντήκοντα ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ.΄, ἑνὸς τῶν διαπρεπεστέρων Πατριαρχῶν, τοῦ γνωστοῦ μὲ τὸ διακριτικὸν ἐπίθετον, Ἰωακεὶμ ὁ μεγαλοπρεπής. Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄ ὑπῆρξεν ἐξέχουσα ἐκκλησιαστικὴ προσωπικότης, ἐπιβλητικὴ φυσιογνωμία, ἀκτινοβόλος διάνοια, δεξιὸς οἰακοστρόφος τῆς πνευματικῆς ὁλκάδος, ὁδηγήσας τὴν Ἐκκλησίαν διὰ μέσου ὑφάλων καὶ σκοπέλων εἰς εὔδιον λιμένα. Πεπροικισμένος μὲ ἐξαιρετικὰ προσόντα, ἐφρόντισε νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐμπιστευθέντα αὐτῷ τάλαντα, διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Ἔθνους. Ἀναλαβὼν τὰ καθήκοντα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου εἰς μίαν κρίσιμον καὶ ἀνώμαλον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἀλύτρωτον Ἑλληνισμὸν ἐποχήν, ἀνεδείχθη ἄξιος τῶν προσδοκιῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀντάξιος διάδοχος ἐνδόξων καὶ διαπρεπῶν προκατόχων του Πατριαρχῶν.

Ὁ Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄ εἶχε πατρίδα τὸ προάστιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ Βαφεοχώριον (Μπογιατζήκιοϊ) ἔνθα ἐγεννήθη τὸ 1834. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ διδασκάλου πατρός του καὶ εἶτα συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς Ρουμανίας καὶ κατόπιν ἐπὶ ἑξαετίαν ἐν Βιέννῃ, ἔνθα ἐξέμαθε καὶ τὴν Γερμανικήν.

Εἰσελθὼν εἰς τὰς τάξεις τοῦ κλήρου ὑπηρέτησεν ὡς διάκονος εἰς τὸν ἱ. ναὸν Ἁγ. Γεωργίου Βιέννης, εἶτα ὡς Μ. Πρωτοσύγκελλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὸ 1864 ἐξελέγη Μητροπολίτης Βάρνης. Ἡ Ἐκκλησία ἐκτιμῶσα τὰς μεγάλας ἱκανότητας τοῦ Ἰωακεὶμ προήγαγεν αὐτὸν τῷ 1874 εἰς τὴν περίβλεπτον Ἀποστολικὴν Μητρόπολιν τῆς Μακεδονικῆς πρωτευούσης τῆς Θεσσαλονίκης. Μετὰ πενταετῆ ἐν αὐτῇ εὐδόκιμον καὶ καρποφόρον ποιμαντορίαν, ἐξελέγη Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης τῷ 1878, διαδεχθεὶς τὸν Ἰωακεὶμ τὸν Β΄.

Ὁ Ἰωακεὶμ ὡς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἔδειξεν ὅλην τὴν ἐξέχουσαν διοικητικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα καὶ τὰ ἄλλα πολλαπλᾶ αὐτοῦ προσόντα. Διὰ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ὑποστηρίξεως τοῦ μεγαπλούτου

καὶ φιλογενοῦς Γεωργίου Ζαρίφη καὶ ἄλλων πλουσίων ὁμογενῶν τῆς Πόλεως, παρ' οἷς ἀπήλαυε μεγάλης ἐκτιμήσεως καὶ σεβασμοῦ, διὰ τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἀρετὰς καὶ τὴν παροιμιώδη ἀφιλοχρηματίαν, ἠνώρθωσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Πατριαρχείου, ἀνεδιοργάνωσε τὴν ἐκκλησίαν περιορίσας τὸν μεγάλως ἰσχύοντα τότε Γεροντισμὸν διὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς δωδεκαμελοῦς Δ΄ Ἱερᾶς Συνόδου, ἠνώρθωσε τὴν παιδείαν καὶ ἐξύψωσε τὸ θρησκευτικὸν φρόνημα τοῦ λαοῦ. Ἀνεκαίνισε καὶ ἐπεσκεύασε τὸ Πατριαρχικὸν μέγαρον, ἐπέσπευσε τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, ἵδρυσε τὸ Ἰωακείμειον Παρθεναγωγεῖον, ἀνεκαίνισε τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης καὶ τὸ Πατριαρχικὸν τυπογραφεῖον, μετέτρεψε τὴν ἐν τῇ νήσῳ Πρώτη Μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος εἰς Γηροκομεῖον κληρικῶν, ἵδρυσε ἐν Πριγκήπῳ Ὀρφανοτροφεῖον ἀρρένων, ἐν τῇ νήσῳ Ἀντιγόνῃ τοιοῦτον θηλέων, ἐπελήφθη τῆς ἐκδόσεως τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας» ἐπισήμου ὀργάνου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἵδρυσε τὴν περίφημον Σχολὴν Γλωσσῶν καὶ Ἐμπορίου καὶ συνεπλήρωσε τὰ Ἐθνικὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα ἐν Ἑπταπυργίῳ, κ.λ.π.

Ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας Ἰωακεὶμ τοῦ Γ΄. ἐχειραφετήθη ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Σερβίας, προσηρτήθησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος αἱ Μητροπόλεις τῆς Θεσσαλίας, ἐνισχύθησαν οἱ δεσμοὶ τοῦ Πατριαρχείου μετὰ τῶν Τσάρων τῆς Ρωσσίας. Ὁ Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄ ἀντετάχθη σθεναρῶς εἰς τὰς κατὰ τῶν ὁμογενῶν πιέσεις τῶν Νεοτούρκων, μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Τουρκικοῦ συντάγματος καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων εὐμενῆ ἔκβασιν τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος κατὰ τῶν Βουλγάρων, γενόμενος ὁ πρόδρομος τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ πολέμου τοῦ 1912.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἐν ἀμυδρᾷ σκιαγραφίᾳ ἡ πολυσχιδὴς ἐκκλησιαλικὴ καὶ ἐθνικὴ δρᾶσις τοῦ Μ. Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ΄. τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης. Προικισμένος μὲ διπλωματικὴν ὀξύνοιαν καὶ διορατικότητα καὶ πρὸ παντὸς μὲ ἀκλόνητον πίστιν εἰς τὸν Θεόν εἶχε βαθεῖαν συναίσθησιν τῆς ἀποστολῆς του. Ἀπολαύων ἐκτιμήσεως καὶ σεβασμοῦ παρὰ συμπάσης τῆς Ὀρθοδοξίας, ἐξύψωσε τὸ Πατριαρχεῖον εἰς περίβλεπτον Ἐθνικὸν Κέντρον καὶ εἰς πνευματικὸν φάρον πανορθοδόξου ἀκτινοβολίας.

Ὁ Μέγας Πατριάρχης ἐπέζησε τὴν χαρὰν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς παλαιᾶς του ἐπαρχίας, ἀποθανὼν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1912.

ΤΟ ΑΝΩΤΕΡΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ἀπὸ δεκαπενταετίας ἱδρύθη καὶ λειτουργεῖ λίαν εὐδοκίμως ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸ Ἀνώτερον Ἐκκλησιαστικὸν Φροντιστήριον, ἀποσκοποῦν εἰς τὴν μόρφωσιν κλήρου διὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἰδιαιτέρως δὲ διὰ τὴν Βόρειον.

Ἡ ἵδρυσις τοῦ πνευματικοῦ τούτου ἱδρύματος ὀφείλεται εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Γενναδίου (1951 †), ἡ δὲ κανονικὴ λειτουργία αὐτοῦ μέχρι σήμερον εἰς τὰς φροντίδας καὶ τὴν προσωπικὴν συμβολὴν τοῦ Παναγιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμονος.

Κατὰ τὰς πληροφορίας τὰς παρεχομένας ὑπὸ τοῦ κ. Ἰωάννου Φραγκούλα, Δ. Θ. διευθυντοῦ τοῦ ἱδρύματος, εἰς εἰδικὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθὲν Φυλλάδιον περὶ τοῦ Ἀνωτέρου Ἐκκλησιαστικοῦ Φροντιστηρίου,* τοῦτο μετεφέρθη εἰς Θεσσαλονίκην ἐκ Σερρῶν, ὅπου ἐλειτούργει ὡς κατώτερον Ἐκκλησιαστικὸν Φροντιστήριον, διὰ τοῦ ἀπὸ 23ης Ὀκτωβρίου 1947 ἐκδοθέντος Β. Διατάγματος (Φ.Ε.Κ. 235/1947), ἡ δὲ μεταφορὰ αὕτη ἀπεδείχθη ἐκ τῶν πραγμάτων λίαν ἐπιτυχής.

Τὸ Φροντιστήριον σήμερον στεγάζεται εἰς ὡραῖον καὶ εὐρύχωρον κτήριον παρὰ τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μαυροκορδάτου ἀριθ. 1.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς λειτουργίας τοῦ Φροντιστηρίου τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν πενιχρὰ ἀπὸ ἀπόψεως προσελεύσεως μαθητῶν. Ἀπὸ τοῦ σχολ. ἔτους 1951 - 52 οἱ ἐγγραφόμενοι κατ' ἔτος μαθηταὶ ηὐξάνοντο καὶ αὐξάνονται συνεχῶς. Οἱ μέχρι σήμερον ἐγγραφέντες ἀνέρχονται εἰς 238, οἱ πλεῖστοι δὲ ἐξ αὐτῶν προέρχονται ἐκ τῆς Βορείου Ἑλλάδος. Οἱ ἀποφοιτήσαντες εἶναι 164. Ἐκ τῶν ἀποφοιτησάντων προσῆλθον εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἱ. κλήρου 126 ἤτοι ποσοστὸν 76,23%. Ἐκ τούτων δὲ πάλιν οἱ 104 ὑπηρετοῦν εἰς διαφόρους μητροπόλεις τῆς Β. Ἑλλάδος, 20 εἰς μητροπόλεις τῆς ὑπολοίπου χώρας, εἷς δὲ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἐκ τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὴν Β. Ἑλλάδα, οἱ 33 ἀπερροφήθησαν ὑπὸ τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης. Ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας τυγχάνει τὸ γεγονός, περὶ τοῦ ὁποίου ἔχομεν καὶ προσωπικὴν γνῶσιν, ὅτι ὁ κ. Φραγκούλας δὲν ἐνδιαφέρεται μόνον διὰ τὴν πρόοδον τῶν σπουδαστῶν, τοὺς ὁποίους ὑπεραγαπᾷ καὶ παντοιοτρόπως βοηθεῖ κατὰ τὰ 2 ἔτη τῶν σπουδῶν των, ἀλλὰ φροντίζει καὶ μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν των διὰ τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῶν εἰς ἐφημεριακὰς θέσεις.

*** Ἰω. Φραγκούλα, Τὸ Ἀνώτερον Ἐκκλησιαστικὸν Φροντιστήριον Θεσσαλονίκης (1947 - 1962), Θεσσαλονίκη 1962.**

Ἡ εἰς Θεσσαλονίκην μεταφορὰ τοῦ Φροντιστηρίου, ὡς ἤδη εἴπομεν, ὑπῆρξε λίαν ἐπιτυχὴς καὶ καρποφόρος, καὶ διότι οἱ διδάσκοντες ἐν αὐτῷ πλὴν τοῦ τακτικοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, εἶναι καθηγηταὶ Πανεπιστημίου, καὶ διότι δίδονται εὐκαιρίαι εἰς τοὺς σπουδαστὰς νὰ παρακολουθοῦν ὅλας τὰς πνευματικάς, θρησκευτικὰς καὶ μορφωτικὰς ἐκδηλώσεις ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν διευθυνταὶ τοῦ Φροντιστηρίου διετέλεσαν οἱ νῦν καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Μ. Σιώτης καὶ Θεσσαλονίκης κ. Ἰ. Καλογήρου.

Οἱ σπουδασταὶ πλὴν τῶν καθαρῶς Θεολογικῶν μαθημάτων, ἤτοι Ἑρμηνείας Π. καὶ Κ.Δ., Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας καὶ Γραμματολογίας, Ἱστορίας Δογμάτων καὶ Δογματικῆς, Λειτουργικῆς καὶ Ὁμιλητικῆς, Κανονικοῦ Δικαίου καὶ Ποιμαντικῆς, διδάσκονται μαθήματα Φιλοσοφίας καὶ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ὑπὸ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ὑπὸ εἰδικῶν καθηγητῶν Φιλολογ. μαθήματα, Ὑγιεινήν, Στοιχεῖα Γεωπονίας, Ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καὶ Ἀγγλικά. Οἱ σπουδασταὶ ἀκούουν ὡσαύτως διαλέξεις ὄχι μόνον Ἑλλήλων καθηγητῶν, ἀλλὰ καὶ ξένων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης, Θεῖον κήρυγμα, ἐπισκέπτονται ἐκθέσεις ζωγραφικῆς, παρακολουθοῦν συναυλίας, καὶ ἐνίοτε διδακτικὰς παραστάσεις. Ἐπίσης ἐπισκέπτονται μουσεῖα, τὰ μνημεῖα τῆς χριστιανικῆς τέχνης, καὶ πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ μαθήματος τῆς Ποιμαντικῆς πραγματοποιοῦν ἐπισκέψεις εἰς φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα.

Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὰς εὐκαιρίας ταύτας δὲν θὰ εἶχον οἱ σπουδασταί, ἐὰν τὸ Φροντιστήριον εὑρίσκετο εἰς ἑτέραν πόλιν.

Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ τονίσωμεν ὅτι οἱ σπουδασταὶ ἔχουν εὐκαιρίας διὰ μίαν θρησκευτικὴν ζωήν. Παρακολουθοῦν ὑποδειγματικὰς Θείας λειτουργίας ἐν τῷ ναΐδρίῳ τοῦ Οἴκου Τυφλῶν, συμμετέχουν εἰς τὸν κατὰ Σάββατον ἑσπερινὸν καί, τὸ σπουδαιότερον ὅλων, προσέρχονται συστηματικῶς εἰς τὴν Ἱερὰν Ἐξομολόγησιν καὶ τὴν Θείαν Μετάληψιν. Τέλος εἰς τακτὰς ὥρας ἀσχολοῦνται μὲ τὴν μελέτην τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τὴν ἀνάγνωσιν πατερικῶν κειμένων.

Τὸ Ἀνώτερον Ἐκκλησιαστικὸν Φροντιστήριον Θεσσαλονίκης ὑπαγόμενον διοικητικῶς εἰς τὴν Γενικὴν Διεύθυνσιν Θρησκευμάτων τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Παναγιωτάτου Μητροπολίτου κ. Παντελεήμονος, ὅστις προεδρεύει ἑξαμελοῦς Ἐφορείας.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Βοηθὸς παρὰ τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Ernst Haenchen, Die Apostelgeschichte 12. neubearbeitete Auflage. Göttingen Vandenhoeck & Ruprecht 1959, σελ. 661, ἐν τῇ σειρᾷ: Kritisch-Exegetischer Kommentar über das Neue Testament. Begründet von Heinrich August Wilhelm Meyer.

Μία ἀπὸ τὰς ἀρχαιοτέρας καὶ ὡραιοτέτρας σειρὰς ὑπομνημάτων εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην μὲ παγκόσμιον χριστιανικὴν θεολογικὴν προβολὴν εἶναι ἡ γνωστὴ σειρά: Kritisch-Exegetischer Kommentar über das Neue Testament, τὴν ὁποίαν ἵδρυσεν ὁ H. A. W. Meyer πρὸ 130 περίπου ἐτῶν καὶ τὴν ὁποίαν σειρὰν ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπανεκδίδῃ ὁ ἐν Γοττίγγῃ γνωστὸς γερμανικὸς ἐκδοτικὸς οἶκος Vandenhoeck & Ruprecht.

Ἡ σειρὰ αὕτη ἐτροφοδότησε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ τροφοδοτῇ οὐ μόνον τοὺς Γερμανοὺς Θεολόγους, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς γερμανομαθεῖς τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν ἑρμηνείαν τῆς Κ.Δ., ἄρα καὶ τοὺς Ἕλληνας εἰδικούς. Ἐνώπιόν μου ἔχω τὸ πολυσέλιδον ὑπόμνημα εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Münster τακτικοῦ Καθηγητοῦ Ernst Haenchen, ὅστις τὸ ἀφιερώνει εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Mainz, ἥτις ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ Ἐπιτίμου Διδάκτορος. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἐξεδόθη τὸ πρῶτον εἰς τέσσαρας ἐκδόσεις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Meyer (1835-1869)· τὴν περαιτέρω ἔκδοσιν ἐξηκολούθησεν ὁ H. H. Wendt εἰς ἑτέρας τέσσαρας νέας ἐκδόσεις (1880-1913). Τέλος ὁ Καθηγητὴς κ. Haenchen μετὰ πάροδον τεσσάρων δεκαετιῶν ἀνέλαβε τὸ δύσκολον τοῦτο ἔργον καὶ ἐν ἔτει 1956 ἐξέδωκε τὴν ἐνάτην (1ην) ἔκδοσιν, ἥτις θὰ ἔλεγέ τις, ὅτι ἀποτελεῖ ἐντελῶς νέον ἔργον, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ αἱ γενόμεναι νέαι ἔρευναι ἐπὶ τῶν προβλημάτων τῆς Κ.Δ. ἐπλούτισαν τὴν ἐπιστήμην ταύτην, καὶ ἰδίᾳ τὴν ἱστορίαν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, ὡς ἀναφέρει ὁ συγγραφεύς, προσέφερε γενναίως τὸν ὀβολόν της καὶ ὁλόκληρος πλειὰς τῶν συγχρόνων Καθηγητῶν τῆς Κ.Δ. Τὸ μετὰ χεῖρας ὑπόμνημα ἐντὸς τριῶν περίπου ἐτῶν ἐκυκλοφόρησεν εἰς τρεῖς ἐπεξειργασμένας ἐκδόσεις, αἵτινες ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ἐκρίθησαν εὐμενέστατα.

Μετὰ τὴν λίαν κατατοπιστικὴν εἰσαγωγὴν (σελ. 1-103), ἔνθα ἐκτίθενται αἱ ἀρχαιόταται ἱστορικαὶ μαρτυρίαι περὶ τοῦ βιβλίου τῶν Πράξεων καὶ τοῦ συγγραφέως, ἡ ἱστορικοκριτικὴ ἔρευνα, τὸ κείμενον, αἱ χρονολογίαι, ἡ γλῶσσα καὶ τὸ ὕφος τοῦ βιβλίου τῶν Πράξεων, καὶ τὸ πρόβλημα τῶν πηγῶν, ἐπίσης ὁ Λουκᾶς ὡς Θεολόγος, ἱστορικὸς καὶ συγγραφεύς, ὡς καὶ ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸν Παῦλον, ἀκολουθεῖ ἡ διαίρεσις τοῦ περιεχομένου τῶν Πράξεων εἰς 68 παραγράφους καὶ ἡ ἑρμηνεία αὐτῶν (σελ. 104-656).. Τὸ ὑπόμνημα κλείει δι' ἑνὸς πίνακος ὀνομάτων καὶ πραγμάτων (σελ. 657-661).

Παρ' ἡμῖν ἐκτὸς τοῦ Α'. τεύχους Ἑρμηνείας τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιμ. Εὐαγγέλου Ἀντωνιάδου (Ἀθῆναι 1923) καὶ τοῦ ὑπομνήματος εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ὑπὸ τοῦ Παν. Τρεμπέλα (Ἀθῆναι 1955) δὲν ὑπάρχει ἕτερον ἐπιστημονικὸν ὑπόμνημα εἰς τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων, ὅσον δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν.

῞Οθεν τὸ μετὰ χεῖρας ὑπόμνημα συνιστᾶται εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ γνωρίσουν τὰ προβλήματα τῶν Πράξεων καὶ τὴν ἀντιμετώπισιν αὐτῶν ἐξ ἀπόψεως προτεσταντικῆς Ἑρμηνευτικῆς.

Eduard Lohse, Die Offenbarung des Johannes 8. Auflage (1. Auflage der neuen Bearbeitung) ἐν τῇ σειρᾷ: Das Neue Testament Deutsch. Teilband 11. Göttingen Vandenhoeck & Ruprecht 1960, σελ. 116,

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω αὐστηρῶς ἐπιστημονικῆς σειρᾶς ὑπομνημάτων εἰς τὴν Κ.Δ., τὴν ὁποίαν ἐκδίδει ὁ γερμανικὸς ἐκδοτικὸς οἶκος Vandenhoeck & Ruprecht καὶ ἥτις προορίζεται κυρίως διὰ τοὺς Θεολόγους, ἐκδίδει ἀπὸ ἐτῶν καὶ ἑτέραν σειρὰν ὑπομνημάτων τῆς Κ.Δ. ὑπὸ τὸν τίτλον Das Neue Testament Deutsch, ἥτις στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἐπιστημονικῶν δεδομένων καὶ προορίζεται κυρίως διὰ τὸ εὐρύτερον ἀναγνωστικὸν κοινὸν τῆς Εὐαγγελικῆς Γερμανικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ παρὼν 11ος προτελευταῖος τόμος τῆς σειρᾶς περιέχει τὴν ἑρμηνείαν τοῦ τελευταίου βιβλίου τῆς Κ.Δ., τὴν ὁποίαν κάμνει ὁ Eduard Lohse εἰς τὴν 8ην μετὰ χεῖρας ἔκδοσιν. Ὁ συγγραφεὺς μετὰ μίαν σύντομον εἰσαγωγὴν εἰς τὸ βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου (σελ. 1-8) καὶ μετὰ παράθεσιν τῆς συγχρόνου βιβλιογραφίας (σελ. 9) προβαίνει εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ περιεχομένου τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ ἀναπτύσσει δώδεκα τὰ ἑξῆς ἐπὶ μέρους θέματα:

1) Μάρτυς καὶ μάρτυρες (σελ. 10-19) 2) Ἀποκαλυπτικοὶ ἀριθμοὶ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει τοῦ Ἰωάννου (σελ. 20-31) 3) Τὸ μήνυμα τῶν ἑπτὰ ἐπιστολῶν (σελ. 32-37) 4) Τὸ Ἀρνίον (σελ. 38-47) 5) Λειτουργικὰ τεμάχια ἐν τῇ Ἀποκαλύψει τοῦ Ἰωάννου (σελ. 48-58) 6) Οἱ δύο μάρτυρες (σελ. 59-63) 7) Ἡ γέννησις τοῦ Παιδίου (σελ. 64-71) 8) Ἡ Ρωμαϊκὴ Καισαρολατρεία (σελ. 72-73) 9) Ὁ ἀριθμὸς 666 (σελ. 74-78) 10) Ἡ ἱστορικὴ κατανόησις τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου (σελ. 79-95) 11) Ἡ προσδοκία τῆς χιλιετοῦς βασιλείας (σελ. 96-106) καὶ 12) Τὸ μήνυμα τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου (σελ. 107-111).

Τὸ βιβλίον κλείει μὲ ἕνα πίνακα ὀνομάτων καὶ πραγμάτων (σελ. 112-115). Ὁ συγγραφεὺς δὲν ὑπεισέρχεται εἰς ἐξεζητημένας ἑρμηνείας τῶν προφητικῶν τεμαχίων τῆς Ἀποκαλύψεως, ἀλλ' ἀκολουθεῖ τὴν ἱστορικοκριτικὴν ἑρμηνείαν προσπαθῶν μᾶλλον νὰ διδάξῃ καὶ νὰ οἰκοδομήσῃ τοὺς ἀναγνώστας. Μόλον ὅτι παρ' ἡμῖν ὑπάρχει εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν τὸ λαμπρὸν ὑπόμνημα τοῦ Καθηγητοῦ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Παν. Μπρατσιώτου (Ἀθῆναι 1950), ὁ Ἕλλην Ὀρθόδοξος Θεολόγος θὰ εἶχε νὰ ὠφεληθῇ πολὺ καὶ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ὑπομνήματος τοῦ κ. Lohse.

ΣΑΒΒΑΣ ΝΑΝΑΚΟΣ
Καθηγητὴς Ἀνωτ. Ἐκκλ. Σχολῆς Θεσ/νίκης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΥ ΠΕΜΠΤΟΥ ΕΤΟΥΣ (1962)

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ — ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ